

BERCESTE
AYLIK KÜLTÜR-SANAT-EDEBİYAT DERGİSİ
YIL: 13 SAYI: 154 - TEMMUZ- AĞUSTOS 2015

Sahibi
İbrahim ŞAHİN

Genel Yayın Yönetmeni
Bülent GÜNDOĞAN

Yayın Editörü
Hüseyin SAY

Yazı İşleri Müdürü
Sergül VURAL

Yayın Kurulu
Hatice Eğilmez KAYA, Hüseyin KAYA
Ahmet TEZCAN, Murat SOYAK, Nihan İŞIKER
Mehmet BAŞ, Salim NİZAM

Teknik Müdür
Ebubekir ŞAHİN

Hukuk Danışmanları
Av. Ersin UMMAN
Av. Faruk KARAKAYA

İdare Yeri & Posta Adresi
BERCESTE Basın Yayın Dağıtım
Yenidoğan Mahallesi Matbaacılar Sitesi
3. Blok No: 37 Kat: 1 Kocasinan/Kayseri
Tel: 0.539 461 87 40 - 0506 918 34 41

E-Posta: bercestedergisi@gmail.com

Dizgi&Baskı
Yeni ŞAFAK DİJİTAL OFSET MATBAACILIK
Yenidoğan Mahallesi Matbaacılar Sitesi
3.Blok No:37 Kocasinan / Kayseri
Tel: 0.352 332 27 28

Yıllık Abone Bedeli
6 Aylık: 75 TL

Resmî Kurumlara kargo bedeli ve
KDV dâhil yıllık abone bedeli 100 TL

Hesap Numarası
Berceste Basın Yayın
İbrahim ŞAHİN
Finans Bank Yeni Sanayi Şubesi Kayseri
Şube Kodu: 387 H.S.No: 407 070 23
IBAN: TR55 0011 1000 0000 0040 7070 23

Yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Gönderilen yazılar yayınlansın ya da yayınlanmasın
iade edilmez.

Kaynak gösterilmek şartıyla iktibas yapılabilir.
Reklam bedelleri pazarlığa tabidir.

ISSN 1303-7366
Fiyatı: 12,5 TL

Dergideki bütün yazı ve resim
alıntıları eğitim amacıyla kullanılmıştır.

İÇİNDEKİLER

- 2..... **Bülent GÜNDOĞAN**
SAHİBİNİ ARAYAN ŞUUR
- 3..... **M. Said TÜRKÖĞLU**
BİR ŞİİRİN RÜZGÂRIYLA
- 5..... **Mustafa ORAL**
DENİZ KANDİLLERİ
- 6..... **M. Akif COŞKUN / ENTE Rİ KA**
- 7..... **Ali ŞANVERDİ**
BİRİ BENİ ÇAĞIRIYOR
- 10..... **Bülent GÜNDOĞAN**
BIRAK BEN OLSUN HER ŞEY
- 11..... **Kibar AYAYDIN**
“VIRGINIA WOOLF’ TAN YAZARLIK DERSLERİ”
- 16..... **Seda Nur KOÇ**
BULUTLARI YÖNETME AKADEMİSİ
- 17..... **Said TÜRKÖĞLU**
Menâkıb-ı Ebû Eyyûb el-Ensârî’den
- 18..... **Ahmet SEZGİN**
ÇAĞDAŞ YOKUŞLARDA “ENDEL TAKILMAK”
- 19..... **Akın ATLAS / 4**
- 19..... **Hüseyin KAYA / KIRK DÜĞÜM**
- 20..... **Emrah KANLIKAMA**
KÖR KANDİL
- 22..... **İbrahim ŞAHİN**
KUTSAL AENA
- 23..... **Eşref SARIKAYA**
ANADOLU’NUN SIRRI
- 25..... **Erol AKBULUT**
SENİ DÜŞÜNMEK
- 25..... **Levent TURAN / YOĞUN BAKIM**
- 26..... **Yusuf BAL / KRİSTAL DAĞ**
- 27..... **Hasan PARLAK**
YAHYA KEMAL BEYATLI
- 30..... **Sergül VURAL / CÂNRÜBÂ**
- 31..... **Nihan İŞIKER / AŞK İZDÜŞÜMÜ**
- 31..... **Hüseyin SAY / İSTANBUL “BULUŞMASI”**
- 32..... **Mehmet BAŞ / KEKEME ÂŞIKLAR KOROSU**
- 33..... **Abdullah YILMAZ**
RAMAZAN NEŞESİ
- 35..... **Salim NİZAM**
BENZİNİMİN BİTTİĞİ YERDE
- 39..... **Saliha GÖZEL**
ŞİİRİN KREM ŞANTİSİ Mİ?
- 40..... **Halil ZENCİROĞLU**
SEVGİ MAHRUMU
- 42..... **Yağmur DURUKAN**
GEÇMİŞ ZAMANIN KIYISINDA
- 44..... **Serik KİRABAYEV**
KAZAKİSTAN’DA ABAY ARAŞTIRMALARI
Çeviriler: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU
- 54..... **Aycan BAYTANOVA**
ABAY DERGİSİNİN YAYIN SERÜVENİ
- 59..... **Mirjakıp DUVLATOV**
ABAY
- 61..... **Muhtar AVEZOV**
GELENEK VE YENİLİK HAKKINDA
- 64..... **Konuşan: Gülbarşın AYTJANBAYKICI**
KAZAK AYDIN MURAT AVEZOV

SAHİBİNİ ARAYAN ŞUUR

Bülent GÜNDOĞAN

Şair, iki yalçın yamaca gerilmiş yağlı urganda yürüyen ip cambazı. Eğer geçmeyi başırırsa uçurumun karşı tarafında günlerdir ağızlarının suyu akan aç çakallar olası bir ziyafet için onu beklemekte.

İki şansı var.

Birincisi ipin yağlı kısmına gelmeden geri dönüp herkes gibi sıradan, ardında hiç bir iz bırakmadan öylesine bir hayat sürmek. Bu olağan.

İkincisi inatla bu urganda yürüyüp karşı tarafa ulaşmanın sevincini yaşamaya fırsat bulamadan çakalların dişleri arasında kalmak. Ve fakat bu ikincisi içinde öyle zor ama sadece bir şairin yapabileceği bir ihtimal var ki: Karşı kıyıya vardığında şiiriyle izleyenlerini öylesine büyü ve gür bir alkışla alkışlatacak ki çakallar bu hengâmeyle korkarak kaçacaklar.

İşte gerçek şiir yani 'Sahibini Sahiplenen Kelam' bu güce sahip. Ve işte gerçek şair yani 'Sahibini Arayan Şuur' bu gücün peşinde.

BİR ŞİİRİN RÜZGÂRIYLA

M. Said TÜRKOĞLU

*“Sevdiklerim göçüp gidiyorlar birer birer
Ay geçmiyor ki almayayım gamlı bir haber.”*

Fanilik rüzgârı bir şairin gönül ikliminde daha başka eser. Senin, benim gönül telimizi hafifçe titreten bu rüzgâr, şairin gönlünde büyük fırtınalar koparır.

Kırılgan, nazenin güllerden oluşan gönül bahçesinde bir gül solunca küçük bir kıyamet tedirginliği kuşatır şair ruhunu. Etrafındaki sararıp soluşlara, düşüş kayboluşlara karşı da son derece duyarlıdır şair.

“Sevdiklerim göçüp gidiyorlar birer birer.” Mısraındaki fitri kedere bakar mısınız? Bu mısra ‘yandım, öldüm, bittim’ demeden de insanın gönlünde büyük hüznün keder fırtınası kopacak etkedir. Sevdikleri birer birer göçüp gidiyorsa bir şairin, kim bilir bu hassas gönül göklerinde hangi yağmurun, dolunun; hangi tipinin, boranın hükmü şekilleniyordur. Her ay gamlı bir habere muhatap olan hassas gönül, kim bilir ne ince duygularla talim görmededir, bunu biz anlayamayız.

Kalbim zaman zaman bu haberlerle burkulu;
Zihnim düşünmeden dağınık, gözlerim dolu.

Ölüm haberi gelir, şair yüreğinde burkuntu üstüne burkuntu. Ölüm haberi çünkü, gür bir

Duyuş ve Düşünüş

Sevdiklerim göçüp gidiyorlar birer birer
Ay geçmiyor ki almayayım gamlı bir haber.

Kalbim zaman zaman bu haberlerle burkulu;
Zihnim düşünmeden dağınık, gözlerim dolu.

Kaybetti asrımızda ölüm eski hüznünü,
Lakayd olan muhimsemiyor gamlı bir günü.

Çok şey bilen diyor: 'Gidecek her gelen nesil
Ey sade-dil Bu bahsi hayatında böyle bil

Hiç durmadan, hayat öğütür devreden bu çark,
Ölmek sırayladır, sıralanmakta varsa fark.

İlmin derin görüşleri, aklın hükümleri
Doldurmuyor boşalmış olan hisli bir yeri.

Yahya Kemal Beyatlı

ayrılık fırtınası estirir. Şair ölüm haberiyle kendi varlığına eğilir. Dünyadaki duruşunu sorgular. Gör, anla işte, der, ölüm elçisi; çocuk, genç, yaşlı demeden sırayla canlar almada; hayata sınımsız bağlı nefesler bir anda vurgun yemiş gibi kesilmede. Bu cıvıl cıvıl, bu coşku dolu, hissiyat yüklü yürekler bir anda dünya değiştirmede. Demek, sahenin görünen kısmında lezzetleriyle, coşkularıyla, bütün dostane alâkalarıyla bir anda kesintiye uğramada. Bu da en çok bir şair gönlüne dayanılmaz burukluklar yüklemeye. Gerçek şairin gönlü, bir dost bu meşakkat yurdundan göçüp daha ışıltılı bir âleme sefer eylediği için değil; dünya zindanında âram eyleyeceği candan bir dostundan ayrı kalacağı için burkuntuludur.

Dünyada sevilmiş ve seven nafile bekler
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.
Dönmeyecekleri içindir ki bu yanda kalan, hele
bir şiir yüreği taşıyorsa, dokunsan ağlayacak
bir ruh hâli içinde olur sürekli.
Kaybetti asrimızda ölüm eski hüznünü,
Lakayd olan muhimsemiyor gamlı bir günü.

Yirminci asır, toplu ölümlerin, kıyımların asrıdır. Ölüm haberleri ardı ardınca hayatları karartmaya başladıkça bu asır insanı bunu sıradan bir şey gibi görmeye başladı. Yanında yöresinde ölüm sesleri yükseldikçe ölüme karşı sahil hüznünü yitirdi bu asır insanı. Herkes kendi dünyasına çekildi. Başkasının ölümü bir nesnenin yitimi ölçüsünde hafife alındı. Oysa ölüm, en anlamlı ve dokunaklı haberdur. Ve toplu ölümlerin hüznü daha dayanılmazdır. Bu kaybolan, ölüme duyulması gereken hüznü değil; bu asır insanının duyarlılığıdır. Birilerinin ölümüyle gönül kendini geceye tutulmuş bir çöl kasvetinde görmüyorsa bu nasıl bir gönüldür?

Bir lakaydlık poyrazı gönülleri nasıl kasıp kavurdu ki ölümlerin ağır hüznü bu kadar cılızlaştı? Ölüm bu asırda eski hüznünü kaybetti; çünkü bu asra hükmeden zihniyet, gönülleri ve ruhları bencillik, duygusuzluk, inançsızlık sislerine boğdu.

İnsani değerlere kayıtsız yaşayan, neyi mühimser? Çok şey bilen diyor: 'Gidecek her gelen nesil Ey sade-dil Bu bahsi hayatında böyle bil'

En yalın gerçektir: Konan göçer, gelen gider. Her nefis, bu yalın gerçekten kendine ders çıkarmalı. Toprak; çocuk, genç, yaşlı bedenleri bağrına almak için pür iştah beklemedir. Nesil nesil eksilen, yerine yenileri gelen bir süreç yaşanacaktır. Hayat dünya yanılla hep böyle bir devr-i daim içinde oldukça sıranın mutlaka kendisine geleceğini bilen insan, neden bu kadar rahat ve tasasız yaşar. Etrafındaki bunca göç haberi, fanilik esintileri gönle bir çarpılmışlık, bir zindan kasveti yaşatmıyorsa buna gönül mü denir?

Günler, aylar, yıllar üst üste devrilirken göçüp giden neslin yerine gelen nesil kendisinin de aynı âkibeti yaşayacağı gerçeğini düşünmeli ona göre bir hayat sürmeli.

Hiç durmadan, hayat öğütür devreden bu çark, Ölmek sırayladır, sıralanmakta varsa fark.

Hep hayat öğüten bir çarkla karşı karşıyaysa insanoğlu ve bir gün mutlaka bu çark her ferdi öğütecekse öyleyse nedir bizi bu kadar rehavete sürükleyen?

Sırası gelen, sayılı nefesi tükenen göçüp gidiyor.

*Dünya bir dolaptır döner,
Bütün mahlûk ona biner
Yağı biten kandil söner,
Sönmemeye çare mi var?*

Kandilin bu dünyadaki ışığı tükenmiştir; ama öte tarafa bir ışık birikmiş midir? Mukadder sönüşlerin ardında ebedi ışıklar varsa ne mutlu! Yoksa sürekli hayat öğüten dünya çarkının bir zamancık malzemesi olmak, sonra da bitimsiz karanlığa gömülmek ne korkunç!

Öyleyse ölmenin de bir asaleti olmalı, bu yandaki yok oluş; öbür yanda ebedi var oluşu filizlendirmeli. Tohum kendi varlığını feda eder, toprağa, çamura karışır; ama bu sıradan varlıktan ne muazzam endamlar yükselir, meyveler kıvam bulur. Bu yandaki hırpalanma, çile, eziyet sana ebedi bir varlık ağacı köklendirecekse ne mutlu!

İlmin derin görüşleri, aklın hükümleri Doldurmuyor boşalmış olan hisli bir yeri.

İlim, akıl, duygu... Her biri kendi vadisinde yürür. İlimle fikir aklın malzemeleridir; duygu ise kalbin azığı. Hayat ufkunda bitiş noktasında bulunan ölüm hakikati akılla, mantıkla da bağlantılı olduğu halde ayrılık, özlem, hüznü, gam yüklediği için kalbe daha yakın durmaktadır. Ölüm hakikati gönüllerde öyle fırtınalar estirir, öyle boşluklar doğurur ki ilmin derin görüşleriyle aklın hükümleri bu yaralara merhem olamaz. Ölümle yüzleşen bir yakını için zindan karanlığına gömülmüş bir gönlün o perişan edici iç kasveti hangi mantık ölçüleriyle izah edilebilir?

En büyük gerçeğimiz ölüm. Dünya hayatının bitiş noktası. Ölüm gelince ölen kişi hatasıyla, sevabıyla bambaşka bir âleme göçer de geride kalanlar asıl kalbin türlü halleriyle karşı karşıyadırlar. Gam, keder, özlem, yalnızlık alevleri balya balya gönle musallat olur ki bundan oluşan iç burkuntularının çaresi ancak her zaman sükûnet ve tevekkül telkin eden inanç esenliğindedir.

DENİZ KANDİLLERİ İLE ZİKREDEDEN DENİZ DERVİŞELERİ

Mustafa ORAL

Ay dünyaya yaklaşır gibi yaklaştı kalbime kalem.
Dönenceler çizmeye başladı.
Başım döndü.
Dünya sular altında kaldı.
Kalbim, dünyam gözyaşları altında kaldı.
Kendimi kaybettim.
En güçlü depremler deniz diplerindedir ya,
deniz gibi çok ve ince katmanlı olduğumun
farkına ancak o zaman varabildim
Küçük inkisarlarda hemen kırılırlığı ve dağılır-
lığı buna eklenince kendimi nargile ile deniz
arasında bir yerde buldum.

Bir yanım nargile, bir yanım deniz oldu.
Bir yanım ateş, bir yanım su.
Yüzüm ateş gibi, nar gibi; alev alev, kıpkırmızı.
Gökyüzüm nar gibi; içinde tane tane binlerce
mavi yıldız.
Kalbim deniz gibi dalgalı; içinde binlerce nar,
ateş...

Ben deniz gibi biraz çıtkırıldımımdır.
Çıtkırıldım deyince deniz kızları düştü düşüme.
Deniz kızları deyince de melekler indi kalbime.

Kalbimi antik bir ayna gibi avucuma aldım.
Baktım bir zaman.
Nazar mayalamış olmalı avucumu; avucum
kalbi kırıklar dergahına döndü.
İpek işlemeli seccade bir suret zikre başladı.
Rahlede bir katip eline kırmızı bir kalem aldı.
Secdede bir can diline yeşil bir kelam aldı.
Kitabın ortasına vardı.
Sözün ayağına kadar gitti.
Sözler'in en keskin yerine geldi.
Kelama kalem çaldı.
Hakikatın künhüne erdi.
Aşk ciltlendi...

Zakir zikirlerle kendini kaydetti.
Katip zikirlerle zakiri kaydetti.
Saatlerce zakir kendini kaybetti.
Saatlerce katip kendini kaydetti.

Katip ile zakiri dergahın kıyısına bıraktım.
Kendimi mananın dergâhına bıraktım.
Elime bir deniz kandili aldım.
Yürümeye başladım.
Yürüdüm, yürüdüm, aşkla büyüdüm.
Yürüdüm, yürüdüm aşkla yaşlandım.
Çok zaman sonra kıyıya yaklaştım.
Yaklaştım, yaklaştım, yaklaştım.
Baktım, baktım, baktım.
Bir de ne göreyim...
Meğer zakir bir deniz dervişesiymiş; katip de
bir deniz dervişiymiş.

Birinin kelamı, diğerinin kalemi güzel; bunlar
birbirine iyi gider; bunlar birbirini iyi eder,
dedim.

Onları birbirine işledim.
Onları birbirine istedim.
Çok naz yar usandır, dediler.
Hemen kabul ettiler.

Düğün davetiyeleri hazırlandı.
Cümle deniz cem olsun, gelsin, denildi.

Cümle denize doldu.
Cümle deniz oldu.
Deniz sonsuz bir cümle oldu.

Cümle alem denizde buluştu.
Deniz dervişleri, deniz dervişeleri, deniz kızları,
deniz melekleri, deniz hurileri, deniz gılmanları
geldiler.
Kelimeler gibi el ele verdiler.

Kelimeyken cümle, cümleyken söz oldular.
Söz verdiler birbirlerine; söz aldılar birbirlerinden.

Deniz diliyle dualar ede ede söze girdiler.
Deniz dervişleri mevleviler gibi döne döne
sema ettiler.
Deniz dervişleri zikirlerle deniz dervişlerini
sema ettiler.
Deniz kızları kendinden geçmişçesine raksettiler.
Deniz melekleri dalga dalga zikrettiler.
Kırk gün, kırk gece düğün ettiler.

Ben kah raksettim, kah zikrettim, kah sema
ettim.
Sena ettim bana bu güzellikleri yaşatan güzel
Rabbimi.
Hazır denize gelmişken deniz enbiyalarını ve
evliyalarını da sena edeyim, dedim.
“Yunus! Yunus!” diye diye inledim.
Peygamber Yunus ile Derviş Yunus’dan medet
eyledim.

Sesime önce Yunus balıkları ses verdi.
Ardından peygamber Yunus ve derviş Yunus
Emre geldi.
Kalbimin yarısını enbiyaya, diğer yarısını evli-
yaya verdim.
Yunuslar geldi; sen gelmedin.
Ama ben yine de kendime geldim.

Kendime geldiğimde Kız Kulesi’nde idim.
Deniz halkından dervişleri, dervişleri, melek-
leri, kızları, hurileri, gılmanları aradım; yoktular.
Yunusları aradım; yoktular.
Kalbimi aradım; yanımdaydı; şuramdaydı.
Masa dağılmış; mumlar sönmüş, nargile yıkıl-
mış, güneş yakılmış, ayaklarım sularda kay-
bolmuştu.
Nargilenin kokusu duman rüzgâra, kalemin
kokusu mürekkep denize karışmıştı.
Müezzinin sesi rüyama karışmıştı: Essalatü
hayrunminennevm.

Kalktım.
Deniz suyuyla abdest aldım.
Mavi bir dergah misali gözümün önünde açılan
denize seccademi serdim.
Allahuekber, dedim.
Şafak vakti Rabbime erdim.
Şafak vakti Barla Denizine geldim.

ENTE Rİ KA

M. Akif COŞKUN

Bilgelik peşinde değilim, bilge, bile bile
Temayülüm cehalete, artan eklektik
Ama cüheladan da beriym edile edile

Ben ben olalı, olası oldu mu bana ben
Bir travma bir historik bir hermetik
Tutar mı bu maya, süheyla mı sana sen

BİRİ BENİ ÇAĞIRIYOR

Alı ŞANVERDİ

Biri beni mi çağırıyor ne? Uykumun en tatlı, en derin yerindeyken duydum sesi. Uyku sersemliğiyle tereddüt etmemek mümkün değil. Pencere açık. Perde hafiften dalgalanıyor. Yatakta hafifçe doğruldum.

Dışarıya alaca. Karanlık, yerini aydınlığa bırakmaya hazırlanıyor. Uzaklarda tatlı bir ezan sesi... Üzerimden yorganı atıp yataktan çıktım. Hala ne olduğunu anlayabilmiş değilim. Oda boş. Sinirlenmedim değil. Bu saatte kim olabilir ki? Gözlerimi ovuşturup, tekrar baktım. Yan odada annem seccade kenarında. Başka da kimseler yok!

Duvarda asılı saatte, akreple yelkovanın yarışı devam ediyor. Yarım bıraktığım uykuya dönmek için bahane mi yok: “Yanlış duymuş olmalıyım.”

Tekrar uzandım. Her taraf o kadar sessiz ki! Yastığın yumuşaklığını yüzümde hissetmek ne güzel! Sabahın bu vaktinde uyku kadar tatlısı yok! Şu geceler de olmasa, nasıl dinlenir ki insan? Sabahlara ulaşmak, nasıl bu kadar güzel olabilir?

Lakin rahatım uzun sürmedi. Tam dalmak üzereyken yine aynı ses! Bu defa duyduğuma eminim. Biri beni çağırdı...

Saat tam beş, sabahın beşi. Bu saatte kim olabilir ki? Telaşla çıktım yataktan. Nerden geldiği pek belli değil, ama olsun. Kimin seslendiğini mutlaka bulmalıyım.

Yavaşça pencereye yaklaştım. Güneşin kızılığı ufukta inceden belirmeye başlamış. Etrafa iyice baktım. Kimse yok! Bir tuhaflık var ya, hadi hayırlısı!

Pencere önünde durup, dışarıyı seyre daldım. Camiden çıkan üç dört kişi dışında her taraf sakin. Babam da onlarla beraber. Bahçe köşesinde durdular. Ayrılmak istemiyorlar gibi. Zaten sohbetlerin en tatlısı, ayaküstü olanı değil mi? Uykum büsbütün kaçmıştı şimdi.

İzlemeyi bırakıp, içeri girdim. Yan odanın ışığı hala yanıyor. Sessizce o tarafa ilerledim. Annem, hala seccadenin üzerinde. Elleri havada, yüzü ay ışığına dönük. Öyle dalmıştı ki beni fark etmedi bile.

Yan odanın kapısını hafifçe araladım. Kardeşim, yatağında kıvrılmış yatıyor. Kapıyı kapatıyormuş gibi yapıp, aralıktan izledim. Hayır, hayır gerçekten uyuyor!

Tekrar odama döndüm; Sirtüstü yatıp, ortalık aydınlanıncaya kadar tavanı seyrettim. Güneş yükselmeye başlayınca tekrar kalkıp bahçeye çıktım; fakat hala aklımda o ses. Sabahın o

saatinde kim kalkar ki? Yok, yok! Muhakkak değişik bir şey bu...

Bu saatte bahçede gezinmek çok güzelmiş! Her şey çok berrak. Şu kuşlar yok mu şu kuşlar! Ne de erken karşıyorlar sabahı. Güneşin çocukları gibiler. Onunla ortaya çıkıyor, onunla kayboluyorlar. Hele Serçeler, daha bu saatte gagalarında taşıdıkları çöplerle yeni yuva yapma telaşındalar.

Görmeyeli, erik ağacı nasıl da beyaza kesilmiş, ne de güzel çiçeklenmiş! Nazlı gelin gibi. Kuşlar da bunun farkında ki dallar arasında cilveleşiyorlar. Diğer ağaçlar, daha yeni tomurcuklanmaya durduklarından, kim bilir ne kadar kıskanırlardır erik ağacını...

-Fakat bu ses! Evet, evet annemin sesi bu. Mutfak tarafından geliyor.

-Doğru, ben çağırdım, dedi annem. Kahvaltı hazır, hadi içeri!

Sesin sahibini bulmak rahatlatıyor insanı. Babam ve kardeşim Asım'la beraber oturduk sofraya. Annem yine sofraya uzak. Sofraya bir tek o gelmedi. Bir köşeye çekildi, elinde tespih, dudakları kıpır kıpır. Niyetli olmalı.

Kahvaltının ortasındaiken o sesi duyunca şaşırırdım. Çaktırmadan etrafa bakındım. Babamla Asım'da değişiklik yok! Telaşlanmadım değil. Ne yapacağımı bilemedim. "Biri beni mi çağırıyor" diye mırıldandım. Sağa sola bakınırken elimdeki çay döküldü.

Suçluymuşum gibi yüzüm kızardı. Babam, "Lâhavle..." çekip başını sağa sola salladı. Kendime çeki düzen vermem gerektiğini anlamıştım. Kardeşim, fırsattan istifade kıkır kıkır gülmeye başladı bile. "Sen gül bakalım. Şimdi babam olmasaydı gösterirdim sana kıkırdama-yı ya, neyse..." Ama sesi duyduğuma eminim. Hem de öncekilerin aynısı...

Annem, köşesinden gülümsüyordu. Hatta telaşından hoşnut mu olmuştu ne?

- Neden gülüyorsun anne?

-Sana dua ediyorum oğlum. Hayırlı evlat olası diye...

Babam çay bardağını alıp sofradan kalkmıştı. Höpürdeterek bir yudum daha aldıktan sonra: "Anne babanın duası çok makbuldür oğlum. Bazen hemen karşılık bulur!" dedi...

Bu gece yine uyuyamadım. Annem, gece namazına kalktığında bile ben hala uyanıktım. Belki uykum gelir diye bir şeyler okumaya çalıştım ama nafiye. "Geceleri bir ses böler uykumu" mısrasını okuyunca heyecanım bir kat daha arttı. Yalnız olmadığım düşüncesi biraz olsun rahatlattı beni...

Babam çok dikkatli biridir. Ertesi sabah beni görür görmez uykusuz kaldığımı anladı. Hemen karşısına oturup, sorulara başladı. Gizlemenin manası yok. En iyisi kaç gündür yaşadıklarımı paylaşmak...

Ben anlatırken; o da gür ve kalın kaşlarını kaldırıyor, "Yaa! Hımm!" diye sesler çıkartıyordu. Bu, babamın durumu önemseydiğinin işaretiydi. Yüzünde bir tebessümle sofradan kalktı.

Memnun bir yüz ifadesiyle elindeki yarım çayı yine höpürdeterek içti. Bir süre odanın içinde bir ileri bir geri gitti geldi. Sonra tekrar yanıma yaklaştı:

- İnsan çoğu zaman yol ayrımındadır. İçindeki sesi en iyi sen duyarsın. O seni yanılsa çağır-maz. Yeter ki dinlemesini bil! dedi.

Kalın ve sert parmaklarıyla sırtımı sıvazladı. Anneme bakarak:

-Biz fark etmesek de oğlumuz büyüyor hanım, dedi ve içimden gelenleri biliyormuşçasına yüzüme baktı:

Annem, yine sofranın uzağından bizi izliyordu. Kuş misali, üç beş lokma ona yetiyor zaten. Konuşmalarımızı dinlerken hiç ses çıkarmadı.

Kahvaltıdan sonra babam çarşıya çıkmaya hazırlandı:

—Hadi oğlum, beraber çıkalım, belki Hayri Ağabeyine de uğrarız, deyince sevindim.

Kardeşim, bizimle gelemeyeceği için hoşnut değil. Kırmızı, dolgun yanakları şimdi daha da kızardı. Kocaman bir lokmayı avurtlarında bekletiyormuş gibi köşesinde somurtup bekledi; fakat babamın huyunu bildiğinden ses çıkartmadı...

Sokaklar oldukça kalabalık. Yol üstünde babam bir iki arkadaşına daha uğradı. Ordan buradan derken vakit hayli ilerledi. Biz de diğerleri gibi gölgelerimizi sırtımıza alıp, yürümeye devam ettik.

Çarşı camisine yaklaşmıştık ki kalabalıkların arasından bir ses yükseldi. Biri beni çağırıyor. “İşte yakaladım!” diye hışımla döndüm... Ama o da ne! Hayri Ağabey!

Uzaktan bizi görmüş. Durmamız için sesleniyor.

“Ne zamandır sizi arıyordum, bir türlü ulaşamadım. Kulaklarınız çinlemedi mi?”

-!!!

Neyse, demek kısmet bu güneymiş. Bir aksilik yoktur inşallah.

Babamın yüzü gülünce özenle düzeltilmiş kalın, siyah bıyıklarının altından inci gibi dişleri göründü.

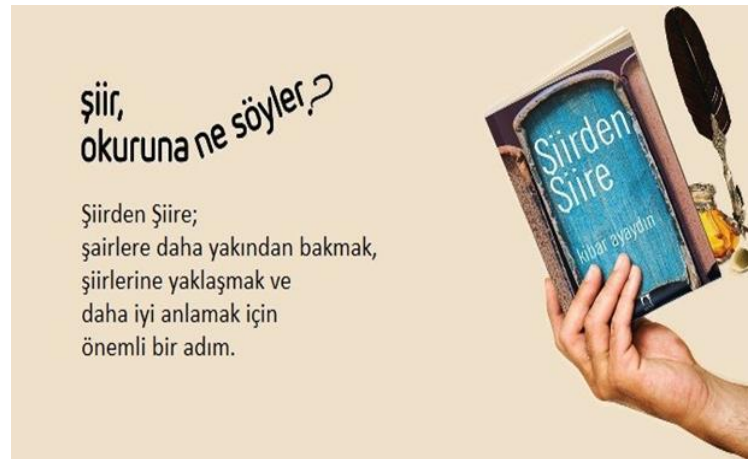
—Çok şükür bir yaramazlık yok, Beni işaret ederek: “Haftaya okullar tekrar açılıyor ya, onun heyecanında, dedi. Ben de onun için arıyordum, diye ekledi Hayri Ağabey. “Metin artık benim himayemde. Her şeyiyle bizzat ben ilgileneceğim...”

Sonra ordan burdan konuştular. Laf açılınca babam, sabah aramızda geçen konuşmadan da söz etti. Babamın heyecanlı ses tonuna rağmen; Hayri Ağabey sakindi. Babamı dinledikten sonra elini omzuma koyup gözlerime baktı: “Liseli olmak kolay değil ama Metin, adı gibi

güçlü biridir. Sorumluluklarını hatırlamaya başlamış olmalı. Bunlar onun alameti!”

Konuşmamızı, minareden yükselen tatlı bir ezan sesi böldü. Hayri Ağabey, bir müddet ezana kulak verdikten sonra, çok önemli bir sırrı açıklıyormuşçasına kulağıma eğildi:

—Sesler, aslında hepimizin kulağında, dedi minareyi göstererek. Yeter ki bu sesleri duya-bilecek yüreğimiz olsun...”

Şiir,
okuruna ne söyler?

Şiirden Şiire;
şairlere daha yakından bakmak,
şiirlerine yaklaşmak ve
daha iyi anlamak için
önemli bir adım.

Şiirden Şiire

Ömer AKSOY

Daha önce Edebiyat Yazıları, Zaman Sarmaşığı gibi kitaplarıyla tanıdığımız Kibar Ayaydın bu kez Şiirden Şiire kitabıyla okuyucusuyla buluşuyor. Ayaydın, şiir üstüne yazılmış inceleme yazılarından oluşan kitabında Türk edebiyatının öncü şairlerini, ve onların şiir anlayışlarını değerlendiriyor. [Şiir](#), okuruna ne söyler? Şairlerin hayatı şiirlerine ne kadar yansır? Bir şiiri bütün yönüyle anlamak mümkün mü? Şiire ve [şair](#)e dair bu tarz soruların cevaplandığı kitapta [yazar](#), şiirimizin öncü isimlerinin eserleri üzerine ufuk açıcı okumalar yapıyor.

Kitap İsmi: Şiirden Şiire

Şair/Yazar: Kibar AYAYDIN

Yayıncılık: Sütun Yayınları

Sayfa Sayısı: 93 sayfa.

BIRAK BEN OLSUN HER ŞEY

Bülent GÜNDOĞAN

g/özlerine takılıp düşen bir palyaço ..

bekliyorum
içimde ağıtlar gezdiren tramvayda

ansızın bağırırısın
-ek ayağını içimdeki basamaktan
diri bir siluet
kırık o merdiven..
sadece uçuk nur seli iekli bir ayna
o baktığın

sahi kim bu gördüklerimiz
biz miyiz kanepede dizleri birbirine değen
mumlar eğiyor karanlığı biz erirken
bir porselen aydanlıktasın / akmaktasın
karanlık ürkütüyor beni
sense alabildiğine ıplaksın

kimse yoktu içimde / baktın işte
koşan bir gölgenin sesi vardı
aklından / aşk istikametine bir tramvay kalktı
vakit geç ve sokak ırılııplaktı...
sen ıplaktın
dokunma
bırak ben olsun her Şey

ben sancılarımı mevsimlendirdim...
kimine kışŐ
kimine yaz dedim!

konserveler yaptım acılardan
biliyorum her Şey mevsiminde
güzel diyeceksin
ama her Şey ilk tadında
bunu hiç bilmeyeceksin...

kavanozlar aldım, kapakları
sarı, lila, illa yeşil..
glcklerinden reçeller yaptım
gün karası gözyaşları kuruttum dalında
ilk öpücük tadında...

ben aŐkı içinde iklimlendirdim
tüm bohçaları gnlendirdim
turunlar sıktım üzerime
tertemizim

“VIRGINIA WOOLF”TAN YAZARLIK DERSLERİ” ÜZERİNE

Kibar AYAYDIN

İngiliz Dili ve Edebiyatı üzerine Colombia Üniversitesi’nde doktora yapmış olan Dannell Jones, aşağı yukarı yirmi yıla yakın yazarlık dersleri veren bir araştırmacı-yazar ve akademisyendir. Jones, yaptığı araştırmalar ve geliştirdiği yeni okuma yöntemleriyle, kimi ölmüş yazarları tekrar gündeme taşıyarak, onların eserlerini farklı yorumlarla okunabileceğini insanlara göstermiştir. Bir yazarı anlamanın yolu, onunla diyaloga geçmek, eserlerini okuduktan sonra eserleriyle ilgili ona sorular sormak olduğunu belirten Jones, Woolf’un eserlerinden hareketle ölmüş bir yazarla hayali bir diyaloga geçer. Ölmüş bir yazarla yapılan bu sohbet Woolf’un eserlerini daha iyi anlama çabası ve yazarı daha yakından tanıma isteğidir.

Virginia Woolf, 1882’de Londra’da dünyaya gelmiş, Victoria Çağı’nın en önemli yazarlarından Sir Leslie Stephen’in kızıdır. On üç yaşında iken annesi Julia Stephen’i kaybetmiş olması onun çocuk ruhunda derin yaralar açmıştır. Akabinde, kendisinin yetişmesinde büyük emeği olan babasının da ölümü bu yaraları daha da derinleştirerek depresif sinir krizlerine dönüştürmüştür. O, “Tüm acılı yanlarına karşın, delirme noktasına gelse de yazmak Virginia Woolf için hayatın anlamı olmuştur. Dayanamayacağı acılara ancak yazmakla direnebil-

miştir.”¹ Woolf küçüklüğünden başlayarak yaşadığı bu travmalar sebebiyle hayata ve olaylara daima kırılğan bir ruh haliyle bakmıştır. Feminin hareketlerle, aile, cinsiyet ve dogmatik literatüre farklı bakışında, yaşadığı bu travmaların büyük etkisi olduğu söylenir. Virginia Woolf; “Kültüre önem veren aydın bir çevrede yetişmenin, büyük bir kitaplıktan canı istediği gibi yararlanabilmenin, akşamları Henry James, Thomas Hard, George Meredith gibi büyük yazarların sohbetini dinlemenin; Walter Pater’in çok bilgili kız kardeşinden Yunanca özel ders alabilmenin kafasının gelişmesinde”² büyük rol oynadığı da bir gerçektir.

Yazdığı eserlerinde bilinç akışını kullanan yazar, eserlerinin çoğunluğunda insana ait o içten sıcaklığı yansıtmamasını bilmiştir. Kullandığı metaforlar ve benzetmelerle dünyayı insani duygular sarmalında inşa eden Woolf; “Bilinçlilik süresinden geçirilmemiş, imgeleme eylemiyle sarmalanıp zenginleştirilmemiş akla” itibar etmez.³ “Woolf çok neşeli, esprili biriydi. Mutlu bir doğası vardı, neşesi bulaşıcıydı, her-

¹-Şükran Yücel; “Orlando Çağımızın Gerçek Kahramanı mı?”, E Dergisi, Sayı:33, Aralık 2001, s.33.

²-Mina Urgan; Virginia Woolf, YKY.8.baskı, İstanbul 2014, s.15.

³-Terry Eagleton; Virginia Woolf”, kısaltarak çeviren:Barış Özkul, Sözcükler, Sayı:2, Eylül-Ekim 2009, s.45.

kes onunla olmak ister, o geliyor diye sevinirdi. Woolf hem eğlendirir hem eğlenirdi.”⁴ Bütün bunlara rağmen Woolf, intihar ederek hayatına son vermiştir. İntiharında çocukluktan kalmış depresif travmaların etkisi olduğu kadar, kendini edebiyata adanmış bir yazarın hayattan umduklarını bulamaması, savaşlar ve dönemin kaotik yapısı etkili olmuştur. “Sinir krizleri geçirecek kadar kendisini edebiyata adayın yazının ticari başarılarının dışında daha çok geleneksel nesiller romanı niteliğindeki Yeras(Yıllar-1937) adlı romanını tamamladı Almanların Londra’ya düzenledikleri bombardımandan sonra Between The Acs(Perde Arası) adlı romanının tutulmaması yüzünden büyük bir kuruntunun beslediği bir sinir krizine girdi 59 yaşında kendisini Sussex’te Ouse Nehri’ne atarak intihar etti.”⁵

Yazının Peşinde

“Yazarlık Dersleri” Woolf’un eserlerinden hareketle oluşturulmuş, daha çok da okumaya ve yazmaya duyarlı duyarlı yazar adaylarına kaynaklık eden bir strateji kitabıdır. “Nasıl yazmalı?” sorusunun cevaplarını veren kitap, “has okur”un istifade edebileceği, içerisinde yazarlık tecrübesiyle ilgili pek çok anekdotun bulunduğu terkibî bir kitaptır. Virginia Woolf’tan Yazarlık Dersleri; “Yazma alışkanlığı kazanmak”, “çalışmak”, “üretmek”, “yürümek”, “okumak”, “şüphe duymak”, “kurmaca notları” olmak üzere toplam yedi bölümden oluşmuş bir kitaptır. Jones, Woolf’un eserlerinden hareketle, okuyucuyu yazının büyülü dünyasına çeker. Kitap çoğunlukla diyaloglar halinde ilerler. Bu diyaloglar içerisine okuyucuyu düşündüren, dikkat çekici aforizmalara da yer verilmiştir.

Yazmanın rahatlığını ve ondan zevk almanın heyecanını duymak isteyenler Dannell Jones,

“Virginia Woolf’tan Yazarlık Dersleri” adlı kitabını mutlaka okumaları gerekir. “İyi bir okur, Woolf’un yazı hakkındaki düşüncelerini satır aralarından rahatlıkla görebilir. Jones, bunu itiraf edercesine böyle bir kitabın yıllar boyu Woolf’u ve yazdıklarını okuyup incelemenin sonucunda ortaya çıktığını”⁶ belirtir. Yazmayı bir hayat nizamı haline getiren Woolf, okuduklarından, dinlediklerinden, yazdıklarından, gezip gördüklerinden velhasıl kendi hayat tecrübelerinden derlediklerini bir bal peteğine dönüştürmüştür. Bu petekten süzülen ise, her biri bir kalem harikası olan romanlar, öyküler, şiirler, denemeler, makaleler, hatıratlar ve eleştirilerdir. The Voyage Out(Dışarıya Yolculuk), Jacob’s Room(Jacob’un Odası), Night and Day(Gece ve Gündüz), Mrs. Dalloway(Bayan Dalloway) Orlando, The Waves(Dalgalar), The Years(Yıllar), A Room of One’s Own(Kendine Ait Bir Oda). Woolf’un kaleme aldığı bu eserler sayesinde okuyucu, insanı ve hayatı daha farklı anlamlandırma çabası içine girer. Okuyucu, yazarın uzun bir yazı hayatında elde ettiği bu tecrübeler sayesinde önünü daha iyi görebilme ve hadiseleri daha iyi kritik edebilme imkânına kavuşmuş olur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta var ki o da tamamen okuyucuyla alakalı olup, onun her türlü bilgiyi hazmedebilecek müdekkik bir zekâyâ sahip olmasıyla doğru orantılıdır. Bunun da yolu iyi bir okuyucu olmaktan geçer.

Okuyucunun belli bir birikime ulaşmış, bilgisinden yararlanabilmesi için de şuurlu bir “okuma uğraşı”na sahip olması gerekir. Ancak şuurlu okuma bilincine sahip olan “okur”lar eserlerin derinliğine inebilir. Okuyucu okuduğu esere bundan “ne alabilirim?” düşüncesiyle yaklaşmadıktan sonra, eserden istifade etmesi söz konusu değildir. Her şeyden önce okur olarak

⁴-İlknur Özdemir; “Dünyanın Az Sonra Kaybolacak Güzelliği”, Kitap Zamanı, Sayı: 107, s.16.

⁵- Ali İhsan Kolcu; Batı Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s.282.

⁶- Musa İğrek; “Virginia Woolf Ders Verseydi...”, Kitap Zamanı, Sayı:29, 2 Haziran 2008.

kitapla ünsiyet kurmamız gerekir. Woolf'un kitabına bu nazarla yaklaşan okuyucu ondan tahayyülünün çok ötesinde pek çok şey devşirecektir. "Özgürlüğü bir okurun sahip olabileceği en önemli nitelikli" olarak gören Woolf; "Ne tür kitapların hoşumuza gittiğini ise ancak her tür kitabı okuyarak bulabileceğimizi" söyler. "Bizi etkileyen, besleyen ve geliştiren kitapları bulmanın yolu, tarihî ve biyografik eserlerle romanlar, şiirler, oyunlar, klasikler ve modern eserler gibi çeşitli kitapları aynı anda okumaktan geçer" tespitini yaptıktan sonra özellikle klasiklerin döne döne okunmasından yanadır. Biraz garip gelecek ama klasiklerin yinelenerek okunmasını tavsiye eden Woolf, edebiyat sevgisinin iyi kitaplardan değil, kötü kitaplardan da kazanılacağını düşünür "Kütüphanedeki çöplük damgasını yemiş kitaplara ilgi gösterin; özellikle hatıratları, biyografileri, otobiyografileri, gündelik hayatın sırlarını ifşa eden hacimli kitapları, insanların yaşayışları, yemekleri, kıyafetleri, hayalleri ve aşk hayatları hakkında tasvirlerle dolu olanları okuyun. Hayatın bu geçiciliği heyecan vericidir aslında; geniş bir kumsaldaki dağınık, küçük deniz kabukları gibi her hayat hikâyesinin de kendince bir etkileyciliği vardır."⁷

Yazma eylemi içinde olan, yazarlığa hevesli okuyuculara pek çok örnek sunan woolf, aynı zamanda söylediklerini kendi yazılarında uygulayan bir yazardır. Okuyan, düşünen ve yazan bir ediptir Woolf. Onun yazma eylemi insanî olduğu kadar, insanın kendini sinamasında da en tesirli yollardan biridir. Woolf'un iç âlemine yaptığı yolculukla kazandığı zengin ihata kabiliyeti, dış âlemi yorumlamada ona geniş bir ufuk açmıştır. Onun yazılarında belirgin bir biçimde kendini hissettiren zengin bir "yalnızlık" vardır. Woolf yazarın kendini bulmasında, eserlerin derinliğine inilmesinde "Yalnızlığı" bir yaşama

biçimi olarak görür. Bu yalnızlık da ancak "Kendine Ait Bir Oda"da mümkün olabilecektir. Woolf için kendisini bulabileceği bir oda her zaman için ilk sıradadır. 1929 Yılında yayımlanan "Kendine Ait Bir Oda" isimli eser Virginia Woolf'un 1928 yılında Newnham ve Girton College'lerinde verilen iki konferansın toplamından oluşan bir kitaptır. Woolf için gözlem yapmak önemlidir. O, romanlarına konu olan kahramanlarını çevresinden seçer. Güçlü gözlemleriyle seçtiği kahramanların ruh köklerine iner. "İnsanlar nasıl duyar, düşünür ve düş görür: Asıl ilgilendiği buydu onun."⁸ Kurgusunu yaptığı olayların içerisinde gerçeklikle örtüşen karakterler ortaya çıkaran Woolf, hayal sınırlarını da zorlayarak gerçekle rüya arasında farklı insan duyarlılıklarını ortaya koymaya çalışır. Onun en sevdiği hayal oyunlarından biri insanları seyrederek, onlarla ilgili hayaller kurmak, onları hayallerinin kahramanlarına dönüştürmektir. Bunları yapabilmek için de insanın yalnız kalabileceği kendine ait bir odasıyla maddi imkânlarının çok iyi olması gerektiğini yineleyen Woolf;

"Düşündüğümüzü tam olarak yazma yürekliliği ve özgürlüğü(özgürlüğüne-K.A.) alışkanlığına sahip olursak; biraz olsun ortak oturma odasından uzaklaşıp insanları her zaman birbiriyle olan ilişkileri değil ama gerçeklikle olan ilişkileri çerçevesinde görebilsek"⁹ ifadesiyle yazacağımız eserlerin içimizde oluşacak coşkusuna bir gönderme yapar.

Kitapta tavsiye edilen hususlar, küçük temrinler halinde bir alışkanlığa dönüştürülebilirse, hem okuyanı hem de yazarlık uğraşısı olan pek çok kalemi, usta bir "okur-yazar" konumuna yükseltebilir. Woolf, Öğrencilerine sürekli not almayı ve günlük tutmayı tavsiye eder, yanla-

⁷-Danell Jones; Virginia Woolf'tan Yazarlık Dersleri, İngilizce aslından çeviren:Ebru A. Kesen, Merve Ön, Timaş Yayınları,İstanbul 2014, s.56.(Yazı içinde kullanılan alıntılar adı geçen kitabın bu baskısından alınmıştır.)

⁸-Semih Gümüş; "Virginia woolf'tan ve Mrs. Dalloway'den Öğrendiklerim", Notos, Sayı:42, Ekim-Kasım 2013, s.27.

⁹-Virginia woolf; Kendine Ait Bir Oda, çeviren:Suğra Öncü, İletişim Yayınları, 4.baskı, İstanbul 2004, s126.

rında daima, not alabilecekleri defter ve kalem bulundurmalarını söylerdi. Şunu iyi bilmek gerekir ki hiçbir başarı tesadüfi değildir. Uzun uğraşlar, sabır ve tevekkül sayesinde hedefe ulaşılır. “Ciddi bir okur olabilmek için ciddi bir yazar olmak gerekiyor. Kendini vererek okumak ve ayrıntılı notlar tutmak, kitaba hâkim olmanızı, yazarının verdiği sınavdan keyif almanızı, yazarının verdiği sınavdan keyif almanızı ve eksiklerini görmenizi sağlar.” Woolf yazmada başarılı olmak için, yazar adayına “şuurlu bir okumayı” ve iyi bir gözlemi şart koşar. Daha önce yazılmış eserleri okumayı, kendi yazacağı yazılar için “bir ön ısınma” olarak değerlendiren Woolf bu yazıların kıskırtıcılığı sayesinde dikkatimizin arttığını ve teksif kabiliyetimizin geliştiğini söyler. Woolf, biyografiden, denemeye, romandan şiire, gezi yazısında, kitap kritiklerine kadar pek çok türde yazılmış eserin okunmasından yanadır. İnsan, bu zengin okumaların kazandıracığı geniş ufuk sayesinde, yazının esrarlı yollarında adım adım ilerleyecektir.

Büyük yazarların ortaya koyduğu devasa eserler, onların kitaplarla olan ünsiyetlerinin, bir sonucudur. Yazarlığın yolu iyi yazarları okumaktan geçer. Woolf kendi için uyguladığı okuma metodunu, başka yazarlar için de tavsiye eder. Onun için kalıcı olmanın yolu gerçekliği bütün hususiyetleriyle bu yazarlar gibi betimlemekten geçer. “Bence yazarın, gerçeklik karşısında öbür insanlardan daha çok yaşama olasılığı vardır. Onu bilip toparlayıp bizlere aktarmak yazarın işidir. En azından Lear ya da Emma ya da Geçmiş Zaman Peşinde’yi okuyarak bu sonuca varıyorum. Çünkü bu kitapları okumak duyular üzerinde garip bir katarkt ameliyatı uyguluyor gibidir; dünya örtüsünden arınmış ve daha yoğun bir canlılığa kavuşmuş görünür” ifadeleri Woolf’un yazara yüklediği bir görevdir.

Sessizlik ve Bir Oda

Yazmanın sihirli yollarını keşfetmiş olan Woolf, “Kendine Ait Bir Oda”da, kendi yalnızlığında sükûnetle yol almayı bilmiş üretken bir yazardır. Eagleton’un, “... Kadınlar üstüne yirminci yüzyılına en büyüleyici metinler” arasında zikrettiği ‘Kendine Ait Bir Oda’yı; “Modern çağın en başarılı politik manifestoları”ndan biri olarak görür. “Woolf, sıradan insanların hayatlarına tutkulu bir merakla kafa yordu. Bütünlüğe ve birliğe inanırken sanat ve politikanın birbirlerinden kalın çizgilerle ayrılması gerektiğini savundu. Unvan ve imtiyazı hor görürken, haz almayı da bildi onlardan.”¹⁰ Woolf, kendine ait bu çalışma odasında, sessizliğin kendine verdiği huzuru; eserlerinin inşası için bir fırsat bilmiş, “çalışma saatleri”nde yazmanın ve okumanın velut anlarına şahit olmuştur. Woolf, “düzenli şekilde üretmesini de bu çalışma saatlerindeki sadakatine borçlu olduğunu biliyordu. Sonuç olarak elinde ne vardı? Onu aşkın roman, düzinelerce hikâye ve yüzlerce deneme. Sadece mektuplarının sayısı bini buluyordu. Peki, ya kitaplıklar dolusu günlükleri ve okuma notları... Altmış ciltten fazlaydılar...”Woolf için yazmak bir tutkuydu. “Kendine Ait Bir Oda”da çalışmak, üretmek ona, tarifi imkânsız doyumsuz lezzetler veriyordu. “Yazmak, sadece kendim okuyacak olsam bile iyi bir alıştırmadır” diyen Woolf, günlüklerini akşamdan yazardı. “Son güncesi ölümünden dört gün önce kaleme alan yazar, öldüğünde kendi el yazısıyla kaleme alınmış yirmi altı defter bırakır. Kocasını Leonard Woolf, bu defterleri tarayarak onun yazarlığına ışık tutacak kısımları bir araya getirir ve 1953’te ‘A Writer’s Diary’(Bir Yazarın Güncesi) adıyla yayımlar. Yazar günlüklerini sanatı hakkında bir şeyler söylemek amacıyla hafif bir melankolinin etkisinde kaleme almıştır. Hayatı trajik gördüğü durumlarda yazmak ona ilaç gibi gelmiştir”¹¹

¹⁰- Terry Eagleton; “Virginia Woolf”, kısaltarak çeviren:Barış Özkul, Sözcükler, Sayı:2, Eylül-Ekim 2009, s.38.

¹¹-Banu Altınova, Ayşe Ulusoy Tunçel; “Hayata Edebiyatla Direniş: Tomris Uyar ve Virginia

Woolf'un kimi günlüklerinden sızan cümleler, daha sonra güçlü bir romanın doğmasına, bir öykünün, bir denemenin yazılmasına neden olmuştur. V.Woolf'un eserlerini Türk edebiyatına kazandıran Tomris Uyar da bu çeviri esnasında Woolf'un, hayatından, özellikle günlüklerinden etkilenmiş, zamanla kendi günlüklerini de tıpkı onun gibi büyük bir tutkuyla kaleme alarak benzer düşünceleri ifade etmiştir. "Her iki yazar da özellikle kadınların ekonomik bakımdan bağımsız olmaları ve kendilerine istedikleri zaman bir mahremiyet alanı oluşturabilme özgürlüğüne sahip olabilmeleri üzerinde dururlar. Woolf bu hakkı; 'kendine ait bir oda'; Uyar da 'başkalarına verdiğim özgürlükten kendime de isterim' cümleleriyle ifade eder."¹² Yazmayı, "geniş kuşatımlı bir çalışma ve kendini bilmenin bir parçası" olarak gören bir başka yazı tutkunu; Nermi Uygur da tıpkı Woolf gibi "yazı"ya olan sevdasını şöyle dile getirir. "...Benim için bambaşka bir şey yazmak. Yazarca etkenliğimi, upuygun olduğu inancıyla, 'çalışma' diye nitelemekten yanayım. Kuşkusuz bir çalışmadır yazmak. Yazarken varlıklaşmaya yönelik bir belirginleşme aydınlığına bürünüyor, kendimi gerçekleştiriyorum."¹³

Yazma arzusunu "yararlı bir hastalık" olarak nitelendiren bir başka deneme yazarı Ali Çolak, yazının; yalnızlık, yazma ve mekânla olan ilişkisini, "Periyi Uyandırmak"¹⁴ isimli eserinde dile getirir. Çolak, Woolf'un "Kendine Ait Bir Oda" tasarımına benzer özellikte olan, farklı yazarlardan örnekler verir. Verdiği bu örneklerde aynı kulvarda koşan yazarların yazı yazmadaki ortak kaderlerini okuyucuyla paylaşır. "Yazmak, her halükârda bir dinginlik, sarhoşluğa yakın bir haz ve mutluluk verir insana. Yazıcı, yazının mahkûmu olduktan sonra özel zaman-

lar, özel mekânlar icat etmek zorunda kalır. Yazı evleri ve yazı zamanları... Amerikalı yazar H.David Thoreau, Walden Gölü kıyısında küçük bir kulübe yapmıştır kendine... 'Walden ya da Ormanlarda Yaşam' romanını burada kurar Thoreau. İngilizlerin lirik şairi Shelley'in yazı odası da insanı imrendirecek bir şekilde, çam ormanlarının ortasında tabiatın koynundadır. Şair en güzel şiirlerini burada yazar. Kendini yazının saltanatına teslim etmiş olan 'Hiroşima Sevgilim'in yazarı Marguerite Duras 'Neauphle-le-Château'da içinde gölü olan bir ev satın alarak burayı kendi zevkine göre bir yazı evine dönüştürür." O, bu yazı evinde susarak çığlık atmanın zevkini yaşar. Artık kendine ait bir mekânın varlığıyla uzun soluklu yazılar yazabilecek bir zamanın varlığı onu mutlu kılar.

"Yazarlık Dersleri" yazıyla, okumayla, sanat ve edebiyatla içli dışı olan herkesin elinin altında olması gereken bir kitaptır. Kitap, okuyucuyu Woolf'un diğer eserlerine yönlendirdiği gibi, yazının esrarlı bölgelerinde de heyecanlı keşifler yaptırıyor. Özellikle yazarın okuyucularına tavsiye ettiği bazı hususlar, üzerinde tekrar düşünülmesi gereken önemli ayrıntıları içermektedir. Mesela; "Yeteneklerinizi, hayatta olan ya da olmayan büyük yazarlardan öğrenecek geliştirin" ifadesi Woolf'un kendini yetiştirmede izlediği yolu gösteren bir ipuçudur. Akabinde Woolf kimi yazarlardan örnekler vererek şuurun nasıl dinamik hale getirileceğine ilişkin saptamalarda bulunur. "Jane Austen'in diyaloglarındaki keskin dönüşlere dikkat ederek muğlaklığı öğrenin John Donne'un şiirindeki ruhsal karmaşayı keşfedin. Thomas Hardy'nin alabildiğine bireysel olmakla birlikte yoğun sembolik anlamlar taşıyan karakterlerini anlamaya çalışın. Güç, ahenk ve acıcılık için Charlete Bronté'ye başvurun Thoreau'nun tutku dolu bir duygu yoğunluğu ile doğal hayatı nasıl aktardığına bakın. Ve her şeyiyle Shakespeare'i örnek alın. Her şey için onu okuyun; ışık saçın yazını, acıcılığı, kelimeler nüfuz eden gücü ve hepsinden çok da aklına gelenleri hiç

Woolf'un Günlüklerinde Yükselen Kadın Sesi", Dil ve Edebiyat Dergisi, Sayı:12, s.115,116.

¹²-Age, s.118.

¹³-Nermi Uygur; Denemeli Denemesiz YKY, İstanbul 1999, s.11/23.

¹⁴-Ali Çolak; "Yazı Odasında Bir Deli", Periyi Uyandırmak; Ötüken Yayınları, İstanbul 2000, s.41.

zorlanmadan, harikulade bir şekilde bir araya getirişini görmek için..." Woolf'un uzun tecrübeler neticesinde elde ettiği, her biri altın değerinde olan bu tavsiyelerine kulak kabartmak, okuyucuları, kanatlandıracağı gibi, onları iyi bir yazarı da yapacaktır.

Dannell Jones, "Virginia Woolf'tan Yazarlık Dersleri" isimli eseriyle, okur-yazar bir kitleye, yazmanın güzelliklerini aktarmıştır. Kitapta, hayali bir kurguyla Virginia Woolf'u bir kürsüye oturtmuş olan Jones, karşılıklı diyalog ve soru-

larla samimi bir sohbet havasını yakalamıştır. "Virginia Woolf'tan Yazarlık Dersleri" hem amatör hem de profesyonel manadaki yazarların, elinden düşürmeyecekleri bir rehber kitaptır. Kitabı okurken büyük bir "haz" aldığımı itiraf etmeliyim. Yazı yazmanın, ortaya bir eser çıkarmanın zor ve bir o kadar da disiplin işi olduğunu, bu kitabı okuduktan sonra, bir kere daha anladım. Woolf'un "Her cümle, kalbinde mutlaka minik bir kıvılcım barındırmalıdır" ifadesi sanırım bu kitabın en can alıcı cümlesidir.

BULUTLARI YÖNETME AKADEMİSİ

Seda Nur KOÇ

Metrodaki son vagondaydı. Karmaşık rayların eşsiz manzarasını seyrederken farketti bulutları yönetme akademisini. Rayların arasına girip çıkan birkaç fare farketti önce sonra çocukluktan kalma alışkanlığı ile saymaya başladı. Sayıları severdi oldu olası ama bu kez işler farklı gidiyor sayılar onu heyecanladırıyordu. El yazması esere rastlayan bir sahaf gibi terlemeğe başladı avuçları.

Sayılar düzenli şekilde devam ediyordu. Her iki durak arası raya giren 7 fare ve 2 çekirge. Tesadüf olamazdı, psikologun anlatmaya doymadığı akıl oyunlarından hiç değildi. İneceği durağa geldiğini fark bile etmedi. Eve gitme fikrini çoktan karalayıp bellek çöplüğüne karıştırmıştı bile. Sonuna kadar gitti ve özenle saydı. Sayı dizisi hiç bozulmadan devam ediyordu. Bu garip düzenin sebebini anlamak için çırpınıyor ama bir türlü sebebini bulamıyordu. Başladığı durağa döndü. Bir mucize farketmişti ve kimselerle paylaşmaya niyeti yoktu. Her zamanki sıradan havasına bürünmek için sıradaşı bir çaba gösterirken doğal taklit en zorudur dedi içindeki bilmişi, sus dedi ve yoluna hızla devam edip odasına ulaştı. Kapıyı usul bir şin-

girtile kilitledi. Belediyenin bu ofisinde metro planını bulmak hiçte zor değildi. Birkaç tıktan sonra ekrana düşen görüntüleri incelemeye başladı. Elleri hızla hesap makinasında gidip geliyordu ve nihayetinde büyümüş gözlerle ekrana bakakaldı. Hisleri doğruydu. Metronun altında devasa bir boşluk vardı.

Şimdi daha iyi anlıyordu bunca akli başında insanın nerede yaşadığını; gizli bir kent keşfetmişti. Zekice inşa edilen müthiş bir kent ve buraya gidiş anahtarı ekranında duruyordu. Giriş kent kadar garipti ama önemi de yoktu. Metroya gidip işaretli klozezi bulacak sola itecekti ve merdivenlerden dümdüz aşağıya.. Geldiği heyecanla toparlandı ve yeni başlayan yağmura bıraktı bedenini.

Girişe vardığında saat epey geçti. Son gücüyle klozeti sola doğru itti ve gördüğü manzara gözlerini kör edecek denli güzeldi. Yemyeşil düzlükler, gülen insanlar ve öldüğü sanılan niceleri orada yaşıyordu. Tarifteki gibi boynuna kabloyu doladı ve elveda gri kent diyerek merdivenlerden inmeye başladı. Dünyanın yalnız aydını sonunda yerini bulmuştu.

Menâkıb-ı Ebû Eyyûb el-Ensârî'den

Said TÜRKOĞLU

Bismillahirrahmanirrahim

Sana hamd ü senâ olsun Hudâyâ
Bizi hak din içinde kıldın ihyâ

Kula vacibdir anın şükrün itmek
Dahi ol lâ yezâlin zikrin itmek

Dile gel imdi zikrullah başla
Koyub ğayriyi fikrullah başla

Kamunun evveli zikr-i Hudâdır
İbâdın lâzımı fikr-i Hudâdır.

O ma'bûdun ki bir ismi Ehad'dir
Kamu ma'dûda lutfu bî adedir.

Odur hayy itdi ihyâ âsumânı
Dahi cümle zemîni vü zamânı

Alîm oldur ki her sırr-ı nihânı
Güneş gibi billûr itse gümânı

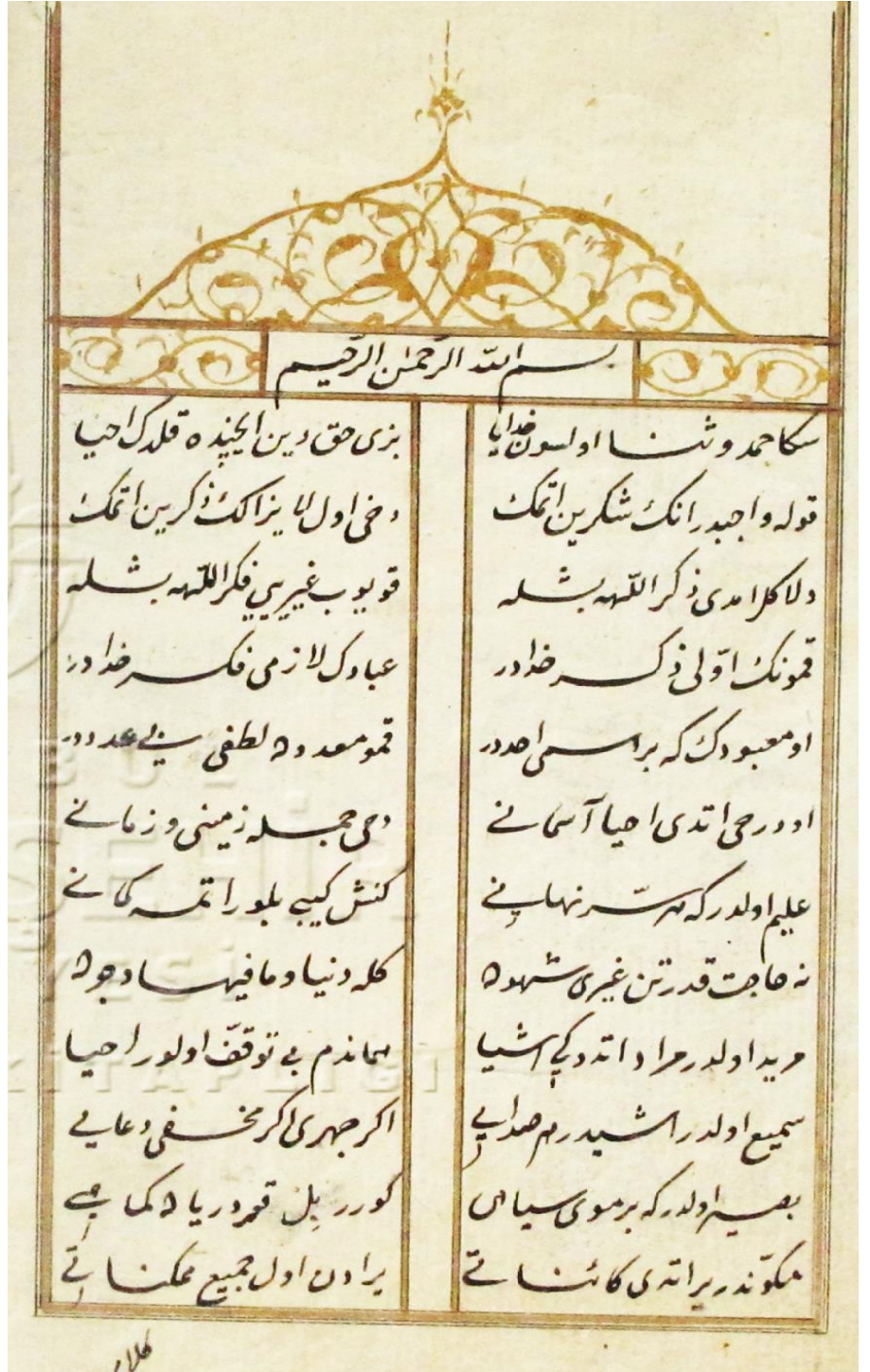
Ne hâcet kudretin ğayri şühûda
Gele dünyâ ve mâfihâ vücûda

Mürîd oldur murâd itdüğü eşya
Hemândem bî tevakkıf olur ihyâ

Semî' oldur işidürem Hudâ'yı
Eger cehrî eger mahfî duâyı

Basîr oldur ki bir mû-yı siyâhı
Görür bil ka'r-ı deryâda kemâhî

Mükevendir yaratdı kâinâtı
Yaradan ol cemî'-i mümkünâtı

ÇAĞDAŞ YOKUŞLARDA “ENTEL TAKILMAK”

Ahmet SEZGİN

Son yıllarda ülkemizde “entel” diye “acayıp” bir kavram daha ortaya çıktı. Bu kavram, ne Türkçe, ne de yabancı kökenli. Ancak bazı yarı aydınlar, bu kavramı “entelektüel” karşılığında kullanıyorlar.

Fransızca “entelektüel” kavramını anladık da, bu kelimenin bölünmesiyle ortaya çıkan “entel” kavramının “ne idüğü belirsiz” olduğunu ifade edebiliriz. Galiba İbrahim ismine “İbo”, Mehmet’e “Memo” demeleri gibi entelektüele de “entel” diyorlar. Tabii ki, “Memo”, ne kadar “Mehmet” ise “entel” de o kadar “entelektüel” yani “aydın” oluyor.

Değerli ilim adamı, sosyolog Ümit Meriç’in de belirttiği gibi, entel, aydınlanmadan aydınlatmaya kalkan (yarı aydın) bir züppedir. Yani gerçek aydın olmak için lüzumlu “tefekkür, bilgi, inanç” sacayağından mahrum çilesiz, taklitçi ve şahsiyetsiz insan tipidir. Gerçek aydından fazla aydın geçinen “enteller”, aydın(!) gözükmek için her türlü “eksantrik” olan (alışılmıştan dışı, örf, adet ve inançlara aykırı, acayıp, çarpık) şeyi yapmaktan geri durmaktadırlar. Yeter ki “entel” olsunlar.

“Enteller”, kendilerinin uydurdukları “entel takılmak” deyimine uygun hareket etmek için her şeye “takılıyorlar” gerçekten. “Takıldıkları” alanlar arasında sanat, dil, eğlence ve giyim kuşam başta gelmekte. Acayıp ve yabancı tip saç kesimleri, değişik kıyafetleri ve dilimizde “moda” haline gelen yabancı veya argo kelimelerle tam bir “entel” havasındalar.

Salgın bir hastalık gibi her tarafımızı saran, bir yandan dilimizi zayıflatırken, bir yandan da onun güzelliğini bozan “efor, transformasyon, konsensüs, vizyon, mega, center, şov, e-meil, pardon, restaurant, spesifik” gibi yabancı kökenli kelimeleri kullanmalarının en önemli

sebebi entellerin “aydın, ilerici ve kültürlü görünme” gayretleridir.

Hiçbir gerçek ihtiyaca dayanmadan, hiçbir endişe taşımadan, sorumsuzca, sırf moda ve kompleks olarak, kendilerini aydın, kültürlü, bilgili gösterme gayreti içinde yabancı kökenli kelimeleri kullananlara nasıl gerçek aydın, münevver diyebiliriz? Bunlara ancak “aydın kılıklı züppeler” denilebilir.

Entel isimler de “moda” oldu bu arada. “Entel kuaförü, entel barı, entel restoran, entel manav gibi.” İşin trajikomik bir yanı da, tüketime sunulan hemen her çeşit lüks mallar da “entelleşerek”, bu modadan nasibini aldı: Entel ayakkabı, entel elbise, entel kalem, entel araba, entel ev gibi.

Her şey entel olunca “entel yaşam” da yeni ve çağdaş bir hayat tarzı olmaya başladı: “Entelce konuşmak”, “entelce yazmak”, “entelce giyinmek”, “entelce gezmek”, “entel gülmek” gibi “eylemler”, bu çağdaş ve “entel yaşam”ın vazgeçilmez şartı olarak ileri sürülmektedir. Bu moda ve gösterişe düşkün çağdaş enteller, rahmetli Tarık Buğra’nın çok veciz bir şekilde ifade ettiği gibi “*Günlük şöretlerin, yani afişlerin, modanın ve tezgâhtar cümlelerin ardına sığınıp iki esneme arasında -kulaktan dolma- üç hüküm söyleyivermekle gururlarını tımar eden asil tembelcikledir.*” Maalesef, memleketimizde “aydın” denilince hemen bu tipler akla gelmektedir.

“Modern” caddenin “çağdaş” yokuşlarında, “moda” kulvarlarında “entel takılan”lara biraz da biz takılalım dedik.

4

Akın ATLAS

Çiçek katili çelenkler
Göndermeyin Mısır'a
Ses geçirmez kürsüler
Kurmayın meydanlara

Dört parmak ve bir bilek
Ebubekir, Ömer, Osman, Ali
Kızıl laleler bitecek
Duyunca halef selefî

Mısır, bağımsız mısralar
Şiir yazma sancısından
Bir ah'la yıkılan Kisra'lar
Müjde Esmâ'ya Yusuf'tan

Afife Nil elde kalan
İffeti şanlı bir halk
Rabia ki dişi arslan
Devrildiğin yerden kalk

KIRK DÜĞÜM

Hüseyin KAYA

eşiğine değmeden eskidi elim yüzüm
tozundan toprağından bir uzun ayrılığın
ne çözüldü ne yandı âhımdan bu kırk düğüm
geçemedim içinden içimdeki tek dağın

ve eskidi hikayem tükendikçe umudum
tükendikçe anladım yok bu rüyada kıyı
öptüm önce alnıma sonra kalbime koydum
kaleminin izi var diyerek bu sızıyı

KÖR KANDİL

Emrah KANLIKAMA

Bitti işte.

Nihayet bu da bitti!

Kırık dökük umutları ile müphem dehlizlerin kuytusunda babam, öykünün sonunu görmeden gitti. Oysa sönmeye yüz tutmuş kör bir kandilin fitili kadar titrekti bizim yüreğimiz. Ürkekti.

Küçücük bir rüzgâr, hayatla aramızdaki bağı kuran pamuk ipliği fitilimizi sonsuza dek karanlığa gömmeye ziyadesiyle yetecekti. Kahramanı yitik öyküler kaldı şimdi geride öğretmenim! Bir de ben... Ben kaldım. Hangi acının kaçınıcı tekil şahsı olduğumun ne hükmü var ki? Siz şu kadarını bilin yeter, hamili yakınımdı ve...

Bitti.

Kâinatta bitmeye yazgılı her mütecessim nesneye vaad olunduğu üzere... Bu da bitti. Nasıl zuhur ettiğinin ne önemi var ki şimdi! Hepi topu iki heceden müteşekkil kuru bir söz işte elde avuçta kalan, gerisi yalan:

"Bit-ti"

Hem umduğumuzdan da kolay oluverdi üstelik. Tahayyül ettiğinizin aksine biz hiç öyle ağlamadık, oturup da karalar bağlamadık. Zira övünmek gibi olmasın da öğretmenim, *ailecek bitmeye alışkınız biz.*

Önce yağ bitti iki odalı köhne evimizin mütevazı kilerinde. Sonra tuz bitti, şeker bitti, un bitti, süt bitti... Derken kardeşimin haris bir iştiha ile arz eylediği *bitmek bilmeyen istekleri* bitti. Ve biten onca şeyden sonra -halimiz Hak'ka malum- dúa etmekten *annemin dilinde tüy bitti.*

Babam işte o sebeple girdi bu kör karanlığa. Öyle ya bu dipsiz kuyuya inecek bir nedeni olmalıydı insanın. Tabi bir de bedeli, insanca yaşamanın! Biz işte şimdi o bedeli ödedik öğretmenim. İnsanca yaşıyoruz babamdan miras bu hakla, ha bir eksik ha bir fazla!

Sahi siz hiç bedel ödediniz mi öğretmenim?

Biliyor muydunuz ben bu yaz çok büyüdüm öğretmenim. Bir günde büyüdüm. Madenin çöktüğü gün büyüdüm. O kadar büyüdüm ki hem de...

O kadar...

Tee işte o kadar!

Başım arşa değince fark ediverdim ki şu kömür tozları misali un ufak oluvermiş ayaklarımın altında geleceğe dair tüm emellerim. Boyumdan büyük laflara meylim de o gün başladı. Tahta damperli kamyonumu da yine o gün parçalayıverdi annem. Biraz da başka çocuklar taşısınmış kömürü soğuk iklimlere! Kara elmas da onların oluversinmiş...

Hayrı gelsinmiş!

Ben büyümüşüm gayrı!

İşte o gün farkına vardım ki hayat, acıları nispetinde büyütüyormuş insanları. Yaranız ne denli ağırsa eczanız o denli nâçarmış! Ve kalem henüz size kim olduğunuzu bile tanıma fırsatı bırakmadan öyle fütursuzca düşüveriyormuş alın yazınızdaki sıfatı isminizin önüne, maalesef bu hakikatle ben pek tez yüzleştim.

"Evin erkeği Ömer!"

Siz gene bunu kimseye deyivermeyin ama, nefesi karbonmonoksit kokmayan erkek mi olur öğretmenim? Karanlıkta yatamayan erkek

mi olur? Üstüne çökecek diye yorganı başına çekemeyen erkek mi olur öğretmenim?

Bu kadar ağlayan erkek mi olur?

Annem yılların itiyadından olacak, hep bu vakitler kurulduğu divanında şimdi yine her zamanki yerini almış, sokağa açılan penceremizden madencilerin vardiya dönüşü zuhur eden hallerini buğulu gözleriyle temaşa ediyor. İslî yüzlerin altına gizlenmiş manasız gözlerde bir âşinalık arıyor.

İşçilerin omuzları düşmüş yorgun bedenleri, sırtlarında yüklü küfeler taşır gibi neredeyse iki büklüm hâlde öyle aheste ilerlerken kafileden tek kişi dahi bizim eşiği atlayana kadar kafasını kaldıracak metaneti yüreğinde bulamıyor. Yâd edilen hatıraların girdabına tutulmuş isli yüzler -kim bilir bilmem kaçınıcı kez- aralarından eksilene hürmetle gözlerini evimizden kaçırıp birer suçlu edasıyla öylece mahzun eşiğimizden geçip gidiyorlar. Tüm bu olup bitenlerden habersiz, beşiğinde öylece masum -melekler gibi- mışıl mışıl uyuyan kardeşime annem, o yanık sesiyle hep aynı türküyü terennüm ediyor:

Bu dağlar kömürdendir, geçen gün ömürdendir
Feleğin bir kuşu var, cırnağı demirdendir!

Akşamın karaltısı çöküyor yavaş yavaş üzerimize. Hatıralar çöküyor! Dağlar olağan ihtişamını yitirip azametini karanlığa teslim ederken yıldızlar birer birer geceye sökün ediyor. Ta ki gün ağarınca kadar...

Biliyorum!

Babam birazdan o eşikten içeriye adımını atmayacak öğretmenim. Katran karası tulumunu kapıda sıyırıp kasketini şu çiviye asmayacak. Çizmeleri yine ortalığı batırmayacak.

Zavallı adamcağz!

Annemin zılgıtını yemeden banyoya ulaşmak için evin içinde kırk takla atmayacak. Vücuduna sinen kurum karalarından hiç değilse bir sonraki vardiyaya kadar arınmayacak. Lavaboyu tıkadığı için annem babama olmadık laflar saymayacak. Kardeşim bu seslere uyanıp babamın kucağına atlamayacak. Ben kıskançlığımın çatlıklarını o bin bir işve ile nazlanmayacak, şımarılmayacak. Türü şaklabanlıklar yapmayacak. Paçalı güvercine nasıl takla attıracağım yalanına babamdan başka kimse kan-

mayacak. Günün faturası -haylazlıklarım- ailenin reisine bir bir sıralanmayacak.

Ben yaptıklarımın utanmayacağım!

Soframızdan yükselen şen şakrak kakhahalarımız çatlak duvarlarımızdan yol bulup dışarıya sızmayacak. Yatsı ezanının davetine icap için yerinden kalkan babamın sol omzuna bir ağrı bıçak gibi gelip saplanmayacak. Annemin korkudan eli ayağına dolanmayacak. Babam kömür karası gözlerini gözlerime dikip okumazsam ne olacağını bir kez daha tokat gibi yüzüme çarpmayacak...

Gün yanığı yüzüm kızarmayacak!

Sözün özü öğretmenim, babamla cümleler şimdiki zaman çekiminde bir daha bu evde hiç mi hiç vücut bulmayacak.

"Böyle mi olmalıydı?" diye soran çocuksu yanıma, en ufak bir tereddüt bile göstermeden "Elbette!" diye haykırıyor adam yanıma:

"Böyle olmalıydı!"

"Böyle ölmeliydi!"

Hem siz biliyor muydunuz kahramanlar böyle ölmüş öğretmenim!

Yunmadan gömülürmüş!

Gün ağarınca biz buradan gidiyoruz öğretmenin. Şehre... Taşınıyoruz. Anneme maaş bağlamış devlet. Orada yeni bir evimiz olacakmış. Duvarları kakhahalarımızı sızdırmayacakmış... Yardımlardan biriken paramızsa bizi hiç darda koymayacakmış. Ben de özel okula kaydolacakmışım.

Dedim ya insanca yaşayacakmışız babamdan miras bu hakla.

Bütün çektiklerimiz de işte böylece bitecekmiş. Yine de sizden ve arkadaşlarımdan ayrılacak olmanın burukluğunu taşıyorum şimdi yüreğimde. Ne olur hakkınızı helal ediniz.

Haaaa unutmadan!

Bir keresinde büyüyünce ne olacağımı sormuştunuz ya bana! Hani dilimin ucuna kadar gelmişti de deyiverememiştim. Siz gene bunu da anama deyivermeyin ama..

Ben madenci olacağım öğretmenim.

Kahraman olacağım!

KUTSAL ARENA

İbrahim ŞAHİN

mart kedileri gibi aymaz, arsız, çığırkan
evin tek oğlu denli afacansınız,
çelik çomak oynar gibi oynarsınız dengelerle
yorgun düşer çağın gerisinde kalan(!) tebessümlerimiz,
koparır da ar damarı zincirini kahkahalarınız
eğlenir gamzelerle.

sırılsıklam hayaller oynasır derununuzda
başınıza üşüşen akla ziyan düşlerden
kırılır zembereği, zaman durur,
maskelere sığınır içinde hicran kaynaşan gülüşler,
ipeksi bir kanada hamal payeli iken yürek
haz yokuşlarında yorulur.

siğmaz olur dört duvar arasına depreşen arzularınız
huriler(!) salınır gizemli haremleinizde
bir an olsun tereddüt etse diyorum akıllarınız;
eser' de bir aykırı rüzgar açarsa perdeleri diye.
bozulan ezberleri yazmaktan bitkin düşürür kalemi
umarsız taşkınlıklarınız.

yontarsınız büyük bir ustalıkla nice değerleri;
marangoz elinde ağaç,
heykeltıraş elinde heykeller gibi,
dikenli kırbaç gibidir mahalle baskılarınız,
birazcık adam etmek(!)tir bizi niyetiniz aslında
inanın farkındayız.

böler tatlı uykularınızı hiç dinmeyen vehimler,
nesiller; çağlar ötesinin renkleri üzerinde,
elerinde satır, çığılık çığığa inanç zombileri(!)
kaçırır tadını ağızlarınızın,
fikri başlarda mahsur bırakan örtü(!)lere karşı tavrınız
delilidir tertemiz(!)vicdanınızın.

onuru olursunuz asrın çağdaş tamtam yorumlarıyla,
dalarak bakir alanlarına hayatın yarı üryan sermestliğinizle
medeniyet lensi takarsınız çağdışı kalmış bakışlara,
dönsenizde tahammül seferinden biliriz ki
düşünce ve inanç özgürlüğü(!) için ayaktasınız
insanlık gayretiyle(!)

heyhat; özenle kurduğunuz akıl mabetlerinde
niyetler vaftizlenmiş su gibi duru(!)
ameller yılık atı denli seyip,
dökülmeye görsün bir ellerinize çağın hayal kırıklıkları
sığınmakta bulursunuz çareyi batıl inanç artığı(!) dualara
bu kutsal(!) arenada...

ANADOLU'NUN SIRRI

Eşref SARIKAYA

Hikâye ve roman alanındaki başarılı çalışmalarıyla tanıdığımız Arif Akpınar'ı yeni ve hacimli sayılabilecek bir romaniyle görüyoruz bu kez. Anadolu'nun Sırrı büyük bir merak ve heyecanla okunacak eserlerden biri. Anadolu'nun bu günlere gelmesindeki sırları işlemiş yazar.

İlk bölümünde sayfanın en üstünde "Yesi 1159" yazıyordu. Daha sonraki bölümlerin üst sayfasında da yine Yesi 1159, Yesi 1160 diye devam ediyordu. Bu, kitap hakkındaki merakımı iyice kamçılıdı. İlk önce bunun kutsal kitaplardaki ayet numaraları olduğunu zannettim. İncil'den bazı ayetler ve onlarla ilgili açıklamalar mı acaba diye düşündüm. Kur'an'dan ayetler olmadığı belliydi. Okumaya başlayınca Bunun herhangi bir kutsal kitapla ilgisinin olmadığını anlamam zor olmadı. Romanda Hoca Ahmet ismi geçinceye kadar bunun Türkistan'ın Yesi şehri olduğunu anlamamıştım. Oysa Hoca Ahmet Yesevi'yi iyi denecek derecede tanıyor onunla ilgili bir eser okumak heyecanlandırıyordu beni.

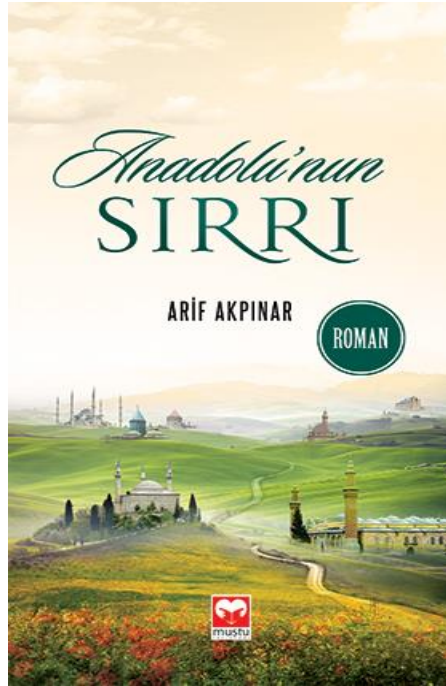
Eserde Hoca Ahmet'in yetiştirdiği müritlerin yaşayış tarzları olaylar karşısındaki tavırları dikkat çekiciydi. Hatta cinayet karşısındaki davranışları, suç işleyen kişileri affedişleri, Hoca Ahmet'in oğlunun öldürülüp önüne getirilişi ve onun bu durumu soğukkanlılıkla karşılayıp müritlerine böyle bir durum karşısında nasıl davranılacağını onlara öğretmesi manidar sayılır. Eserin büyük bir bölümü Hoca Ahmet'in Anadolu'ya gönderdiği müritlerin karşılaştığı zorluklar Anadolu'nun nasıl müslümanlaştığını anlatması bakımından oldukça önemli. Roman Özellikle Alp Eren Ata ve Ensar Ata etrafında geçiyor.

Alp Eren Ata, Yesi'den çıkıp zorlu ve meşakkatli yolculukları sırasında başından türlü belalar da geçerek İran, Azerbaycan ve nihayet Anadolu'nun o zamanki önemli merkezlerine geliyor. Bu merkezlerde yaşayan insanların toplumsal sorunları, birbirleriyle olan münasebetleri ele alınıyor. Alp Eren Ata ve Ensar Ata bu sorunlarla da ilgileniyor. Özellikle de zulme uğrayan insanlara yardımcı oluyor Alp Eren Ata. Kâh Bizans Tekfurlarının yaptığı haksızlıklar kâh Ermeni Beylerinin yaptıkları zulümler ve haksızlığa uğrayan insanlar Alp Eren Ata ve Ensar Ata'da onların havsahasının alamayacağı iyilikler görüyorlar. Hatta onları öldürmeye çalışan

insanları bile affedebilmeleri bu erenlerin buzdan dağları bile eritebilecek davranışları karşısında insanların Müslümanlığı bir bir tercih etmelerini görüyoruz. Eserde o önemin toplumsal yapısı tıpkı İslamiyet öncesi Arap yarım adasına benzetilmiştir denebilir.

Roman teknik olarak sağlam temellere dayandırılmış. Başlangıçta Hoca Ahmet etrafından Alp Eren Ata ve Ensar Ata'nın kafa derisine işlenen bir takım şifreler romanın son bölümlerinde çözülüyor. Bu da Romanın ismindeki "sır" kavramını daha anlamlı hale

getirmesi bakımından önemli bir ayrıntı. Anlatıcı olarak hakim bakış açısının kullanılması romanın bütüncül olarak daha iyi anlaşılmasını sağlıyor. Eserde geçen mekânlar genellikle çok bilinen o devirdeki önemli ticaret ve kültür merkezleri. Yesi, Sivas, Malatya, Harput, Bursa Tebriz vb. Roman kahramanlarının yolculukları sırasında kaldıkları kervansaraylar, hanlar da

bir hayli güzel işlenmiş. Tabii bu şehirler ve kervansarayların o zamanlardaki isimleriyle geçmesi eserin hem gerçekçiliğini hem de ilginçliğini arttırması bakımından oldukça güzel. Eserde kahramanların yolculukları sırasında kervanlarla birlikte hareket ettiklerini görüyoruz. Kervanlar ticaret için giderken, roman kahramanlarımız tamamen kalpleri kazanmak için Anadolu'nun müslümanlaşması için gidiyorlar tabii. Ancak bu yolculuklarda şehirlere-rasındaki mesafelerin çok uzak olması, okuyucuda çok uzun bir yolculukmuş intibağı uyandırırken, bu yolculukların üzerinde biraz daha durulmalı mıydı sorusu akıllara gelebiliyor. Ancak eserin büyük bir kısmı zaten bu yolculuktan ibaretken hacimli de sayılabilecek bir romanı yol tasvirlerine neden az yer verildiğini daha iyi anlıyorsunuz. Yoksa eser bir roman değil, Romen dizisi olarak yazılması gerekirdi. Eserde ayrıca on beş yıl gibi bir süre geçmektedir. Bu süre de az bir süre sayılmaz. Elbette bu süre içinde en dikkate değer ve verilmesi gereken bir tez olduğu için olay ve zaman örgüsü oldukça başarılı sayılır.

Eserde şüphesiz en dikkat çekici yerlerden biri de Alamut Kalesinin geçtiği bölümdür desek yanlış olmaz. Çünkü buraya kadar her şey olağan seyrinde giderken birden fantastik romanlarda görebileceğimiz bir olayla karşılaşılıyor. İster istemez merakınız artıyor ve bir anda heyecanın zirvesine çıkıyorsunuz. Haşhaşilerin kalesi olarak bilinen Alamut kalesinde geçen hadiselerle ilgili olarak çok şey anlatılmıştır şüphesiz. Ancak Hasan Sabbah ve ekibinin o yıllarda yaptığıyla ilgili az çok bilginiz varsa bu romandaki olağandışı gibi görünen hadiseyi daha iyi anlıyorsunuz. Arif Akpınar, Alamut kalesiyle ilgili romandaki bölümde hakikaten verilmek istenen mesajı ne az ne de çok, tam da kıvamında bırakmış.

Romandaki şu bölüm Haşhaşilerin o dönemdeki lideri 2. Hasanla Ensar Ata ve Keşiş Vartan arasında kalede geçen konuşmalar romanın en heyecanlı yeri ve romanın fantastik öğelere yaklaştığı yer sayılır:

“İçerde bir korku sessizliği vardı. İlk lokmayı usulce boğazına götürürken, 2. Hasan'ın içinde şeytanın alevlendiği gözleri bir an yüzünü yaladı. Hasan'ın şeytani bakışları, Ensar Ata'nın yüzüne kilitlemişti ve bunu hissediyordu. Ba-

kışlarını Ensar Ata'nın üzerinden çekmeden konuştu:

Cennet de cehennem de dünyadadır. İnsanlar dünyadaki cennet için yaratılmıştır. Ve ben insanlara onu vaat ediyorum. Sizin sultanlarınız gibi cenneti kendim yaşayıp, tebaamın cennet özlemini sufiler yoluyla öbür âleme ertelemiyorum.

Ensar Ata öfkeleni, ne ki öfkeleniği kişi dünyanın şu ana kadar tanıdığı en acımasız suikastçısının makamında oturuyordu. Başını kaldırdı, 2. Hasan'a boşluğa bakar gibi baktı. Buruk bir iç kıpırdışıyla sustu. 2. Hasan devam etti.

Bizim için ölüm diye bir şey yoktur, dedi. Bize inananlar ölmez. Ölüm zalimlerin mazlumları korkutmak için uydurduğu bir şeydir.

...

2. Hasan sözlerini ispatlamak için ayaklandı. Kızlar onun çekim gücündeymiş gibi etrafında halka oluşturdular. Önüne geldiği pencereden aşağı baktı. Kızlara döndü.

- Aşağısını görüyor musunuz, dedi.

- Görüyoruz uçurumdur, dedi kızlar

- Cennet aşağıdadır atlayın aşağıya, dedi.

Kızlar cennetin kapısından bakar gibi baktılar aşağıya. Sonra peş peşe bir çırpıda bırakıverdiler kendilerini boşluğa.

Ensar Ata ve Keşiş Vartan 'ın gözleri şaşkınlıktan belermiş, öylece kalakalmışlardı.”

Bu bölümde aklın sınırlarını zorlayan öğeler var elbette. Ancak romanın bütünü düşünüldüğünde gerçeğe hiç de aykırı şeyler olmadığı görülecektir.

Aklınızda hemen romanın ne zaman yazıldığı, ne zaman basıldığı sorusu geliyor doğal olarak. Ancak romanın Mart 2014'te yayınlandığını görünce içiniz rahatlıyor. Çünkü hiçbir siyasi kaygı duyulmadan yazılıp basıldığını anlıyorsunuz.

Daha çok Kardan Kanatlar romanından tanıdığımız Arif Akpınar bu yeni romanında şüphesiz olay örgüsüyle, zaman ve mekân unsurlarıyla, kişileriyle ve kahramanlarıyla verilmesi istenen mesajlarıyla oldukça başarılı. Yeni romanından edindiğimiz izlenimle ilerleyen zaman diliminde çok daha başarılı eserlere imza atacak gibi görünüyor.

SENİ DÜŞÜNMEK

Erol AKBULUT

Seni düşünmek.. göklere bakınca
Kaplıyor içimi derinden hüznün
Aşklar uğramıyor bu baharlara
Eprimiş bir resim aynada yüzün

Yıldızlar hep sönük sesler kısılmış
Ay; neşesi kaçmış tadı tuzu yok
Satılık bir hüznüm var alan çıkar mı?
Gökkuşağı renkleri kalbimde yok!

Yanılmak bahtıma düşen bir leke
Rensiz tablolara hüznüm emanet
Düşlerim yanlışa düşmüş her zaman
Etmedim yine de bir an ihanet

Yıldızlar uzakta sen çok uzakta
Çekilmez çileler kaldı yanımda

YOĞUN BAKIM

Levent TURAN

Ah! Aynalar çağı
Herkes nasıl da yoğun bakımda

Yertanrı yağmura durdu
Durun ve seyredin
- Gözlerim bakmak için çok fazla

Ahret. Hepimizin bildiği sır
- Hayat tüm vaktimi alıyor
Başka yüz her gün aynalarda

Dünya! Ey kadim ahretliğimiz
En son hangi yüze baktın
Bana kupkuyu bir gülüş bıraktın
O da şimdi yoğun bakımda

KRİSTAL DAĞ

Yusuf BAL

tek solukla çıksak dağını kristal bir zamanın
yarı ömründe karşılasak cenneti, buna tarih de denir
ne şahrud büyür kenarında kalbinin
ne zalı atına biner gelir, kırar kapısını mabedin
kırılgan bir zamanın ömründe genlerimiz
kaderin sakladığı dijital mevsimlere
takılır da kopar bir gün iplerimiz

kitaplar balkondur, sessizlik kalbim
kar yağdı burada, rüzgar esse kurur nemi akciğerimin
siyah bulutlar ışığımızı keserse, çay içeriz, dua ederiz,
pamuktan seccade de mürekkep toplar dizlerimiz

bu kimin dağı, parmağına dolanan gümüştü heykel
soğur hava, giderken şehre döneriz
üşümüştür kim bilir elin, kömür de alevdendir
susuzluğuma tırmanan asmanın dallarında
siyah üzüm belirir
bu yüzden bahçem
kırlangıçların çığığından
omzuma inen türkü

kırılmaya alışkın piriç-ten kemiklerim
bizi tutmaz artık buralar
gökmedrese'nin çinilerinden döneriz
alışkımdım maviye
kuş oldum, şimdi ruhum gök-yüzünün mavisinde

YAHYA KEMAL BEYATLI

Hasan PARLAK

İbrahim Naci Bey, eve ait bir Kur'ân-ı Kerim'in başına şu notu yazmış: **"Mahdumum Ahmet Agâh'ın dünyaya geldiği tarihtir. 14 Seferü'l-hayr 1302, 20 Teşrinisani 1300 Salı günü, saat on bir buçuk raddelerinde"**. Miladi olarak 2 Aralık 1884'e karşılık gelen bu zaman dilimi, Yahya Kemal'i kazanışımızın ilk hatırası olarak edebiyat ve düşünce tarihimizde yerini almıştır.

Şairimizin doğum yeri olan Üsküp, Miladi 1392 senesinde Osmanlı topraklarına katılmış. Yıldırım Beyazıt tarafından fethedilen küçük bir kaleyle başlayan süreç, aynı padişah eliyle bu şehrin kuruluş safhası olarak devam ettirilmiş, sonraki yıllarda, II. Murat tarafından daha büyütülmüş... Çok erken yaşta ayrılmak durumunda kaldığı bu şehir, onun ruh ve fikir dünyasında önemli yer tutan iki temel unsurdan biridir. Yahya Kemal'in hem bu ilk vatanı ve hem de çok sevdiği annesi Nakiye hanım, yazdığı hatıralarında bütün unutulmazlığıyla dile getirilmiş. Üsküp'de teneffüs ettiği manevi havayı, hatıratının kısa bir bölümünden, kendi anlatışıyla aktaralım;

"O yaşlarımda ben, Üsküp minarelerinden yükselen ezan seslerini duyarak, içim bu seslerle dolarak yetişiyordum. Minarelerde ezan başladığı zaman evimizde ruhanî bir sessizlik olurdu. Galiba Üsküp'ün sokaklarında da böyle bir rüzgâr dolaşır, bütün şehri bir mabet sükûnu kaplardı. Yalnız ezan sesleri duyuldu. Annemin dudakları ism-i celâlle kımıldadı. 1300 sene evvel, Hazret-i Muhammed'in Bilâl-i Habeşî'den dinlediği ezan, asırlarca sonra, bizim semamızda hem dinî hem millî bir musiki olmuştu. O anda semamızın mağfirat âleminden gelen ledünnî bir sesle dolduğunu hissedirdim." (1)

Annesinden bahis açtığı bölümlerde ise, inançla daha bir durulaşıp güzelleşmiş nurani bir çehre gelir gözlerimizin önüne. Bütün şefkatine rağmen, bir disiplinli öğretmen etkisi bırakmıştır oğlunun üzerinde.

"Lâkin benim hem dinî hem millî terbiyem üzerinde daha şiddetle müessir olan, annemdir. Annem çok Müslüman bir kadındı. Muhammediye okur, bana Kur'ân öğretirdi."

“Annem, Yazıcızade’yi, sabah namazlarını kıldıktan sonra okurdu. Beyaz başörtüsü ile elindeki kitaba imanla eğilişini hâlâ görür gibiyim. Çok yerlerini anlamadığım hâlde, annemin yüksek sesle ve makamla okuyuşundan dinlediğim Muhammediyye’nin o mısraları bana bizim öz maceramız, evimizin, mahallemizin, Üsküb’ün ve müphem surette bütün milletimizin dünya ve ahiret macerası gibi gelirdi. Daha o yaşta Yazıcızade Mehmed Efendi’nin Türklükle İslâmlığı yoğuran, millî, İslâmî harsını benliğimde hissetmeye başlamıştım.” (1)

Şairimizin karakter ve inanç dünyasını oluşturan bu asil duygular, sanat ve fikir evrenimize armağan ettiği abide şiirlerde benliğini bulmuştur. Böyle bir ruh halinin uyandırdığı o zengin hislenişler, soylu seslenişlere dönmüş; şiirin görkemli burçlarına emanet edilmiş bir “ses bayrağı” olarak, dalgalanışını hep sürdürmüştür. İsmiyle özdeşleşmiş düşünce yapısı ve o zengin, sıcak, ahenkli üslubu, günümüzde de değerini korumaktadır. Şiir ya da nesir olsun, bütün eserlerinde öne çıkan husus, edebi kaygı ve titizliğidir. Kullanacağı bir kelime için yıllarını sabır ve arayış içinde geçirecek kadar sanatına saygılı bir edebiyat üstadıdır. Fikirlerini dile getirişinde, bir ideologun resmiyeti ve dayatmacı tavrı yoktur. O harikulade söyleyişle, okurunu yormadan ve huzur veren bir rahatlıkla düşüncelerini sunar. Eserlerinin tema’sı, öylesine zengin bir kaynaktan beslenirki, okurlarını o derece etkilemesinin sebebi de bu olsa gerektir. Onun şiirlerinde; aşk, mimari, musiki, tarih ve inancın mistik atmosferi, zaman içinde zaman açılımı, bir ihtişamlı rüya halinde gözlerimize, gönüllerimize ulaşır.

Yahya Kemal hakkında; edebiyat eleştirmenleri, yazar ve şairler tarafından yazılmış birçok makale ve değerlendirmeler vardır. Ama bunlar içinde kanaatimce en anlamlı olanı Nurullah Ataç tarafından yazılanlardır. Edebiyat’a “gökçeyazın”, şiire “yır”, sanata “dörüt” diyen Ataç, o dönemin en etkili ve çekinilen kalemler-

rindendir. Özgün duruşundan taviz vermeyen Yahya Kemal hakkında Ataç’ın bir yazısı vardır. Her satırında, ona duyduğu içten sevgi, samimi hayranlık ve katıksız saygı, bir haz duygusuyla okutur kendini. Şöyle yazmış o günlerle ilgili: (1)

“Yahya Kemal’i iki yıldır görmemiştim. Geçen akşam Ankara’da olduğunu öğrenince sevindim, sanki bir ışık doğdu içimde. Ne hoştur onun konuşması! Yalnız şiirle değil, ahbap, dost oturmalarındaki konuşmanın da üstadıdır. Başkalarına pek söz bırakmaz, bıraksa da: “Üzme kendini, beceremiyorsun!” der gibi dalgın dalgın bir dinleyişi vardır. Olsun; kendisi öyle güzel söyler ki siz, dinlenilmemenin onurunuzda açtığı yarayı unuttur, o sözler onun değil de sizin ağzınızdan çıkıyormuş gibi bir keyif duyarsınız.”

Yürekten hissettiği kuşku götürmez bir ruh hali, şu sözlerle en etkin ifadesini bulmuş:

“Gelecek yüzyılın insanlarını kiskanıyorum: İçlerinde şiiri sevenler Yahya Kemal’in eserini tam olarak okuyacak, güzelliklerini, değerini bizden daha iyi anlayacaklar; hayranlıkları bizimkinden belki hem daha büyük, hem de daha berrak olacak... Biraz da acıyorum onlara: Şair Yahya Kemal’i bizim konuşmalarıyla tanıdığımız insan Yahya Kemal’i bilemeyecekler.”

Ataç, Yahya Kemal’in edebiyatımıza kazandırdıklarını şu değerli tespitlerle istifademize sunmuş:

“Yahya Kemal, bugün yaşayan şairlerimizin en büyüğüdür demek yetmez. Öyle büyük şairler vardır ki, anlamasanız, sevmeseniz de olur; onların yanında değerlerini sezemeyen, görmeyip haksızlık eden başka büyük şairler de bulunabilir. Yahya Kemal öyle değildir. Zamanımız Türk şiirinin merkezi olmuştur. Bugün aruzla, hece vezni ile serbest nazımla ne yazılıyorsa bir yandan ona bağlanır; onun kabul etmediği bazı yenilikler bile bir bakıma

gene ondan doğmuştur. Yahya Kemal'i sevmeyenler, beğenmeyenler vardır; ama dikkat edin, onu anlamayanlar, ona düşman olanlar da gene ona benzemeye çalışırlar."

"Onun sözlerini, hikâyelerini biz anlatmaya kalktık mı, onlar bozuluyor demiştin; O sözler, o hikâyeler ancak onun ağzına yakışıyor. Ancak onun ağzında canlı oluyor. Şiiri de sözü gibi; ancak kendisi söylediği zaman güzel oluyor, gerçekten şiir oluyor; başkaları onun gibi yazmaya kalkınca hiçbir şeye varamıyorlar.

Yahya Kemal'in bugünkü şiirimize vurduğu damgayı, onun asıl yaratıcı etkisini, onun gibi yazmaya özenmeyenlerin, onun mısraını kendilerine örnek edinmeğe kalkmayanların yazdıklarında aramalıdır."

Bazen, yıllar öncesi okumuş olduğum edebiyat dergilerini düşünür, hatıralarımdaki silik izlerini belirginleştirmeye, etkilerini tazelemeye çalışırım. Bütün değişik isimleri ve basılmış sayılarının eksiksiz mevcutlarıyla yine kütüphanemin raflarında, çalışma masamda bulunmalarından mutluluk duyarım. Yokluklarının hasretini hisseder, varlıklarını can-ı gönülden arzularım. Solgun renkli saman kâğıdı sayfalarıyla parmaklarıma şefkat dokunuşları kondu- ran; o sessiz, beklentisiz dostlarımı hep özlemle hatırlarım.

Orada, çevirdiğiniz yapraklar arasında tesadüf ettiğiniz bir değerli şair, göz göze geldiğiniz güzel bir şiiriyle sizi içtenlikle selamlamaktadır çünkü. Bir başka sevindirici buluşmanın, hangi farklı dergi sayısında olacağına ve kimin edebi dünyasında ağırlanacağınıza dair duyduğunuz merak hissi, yeni farkına vardığınız nice duygularınıza heyecan ve anlam katar... Yahya Kemal Beyatlı'nın çağdaşı olan şiir ve edebiyatseverler, değerli şairimiz hayattayken bu durumu bütün tadıyla yaşadılar. Çünkü yaşamında kitaplaşmayan şiirleri, okurlarına ancak dergiler ve gazeteler aracılığıyla ulaşabildi... Basım-

da kullanılacak kâğıdın kalitesine varasıya kadar her ayrıntıyla titizlikle ilgilenmişti oysa. Ne yazık ki "Kendi Gök Kubbemiz" adıyla çıkacak kitabını göremeden aramızdan ayrıldı.

Onu kaybedişimizden yıllar sonra bu konuyu irdeleyen bir söyleşi yayımlanmış 9 Şubat 1961 tarihli Hayat dergisinde. (2) Sara Korle'nin bir röportajında şunlar konuşulmuş;

"Fuad Bayramoğlu'na sordum:

-Yahya Kemal'in eserleri kitap halinde toplanmadı. Siz kendisinin yakını idiniz. Bu hususta teşvik etmediniz mi?

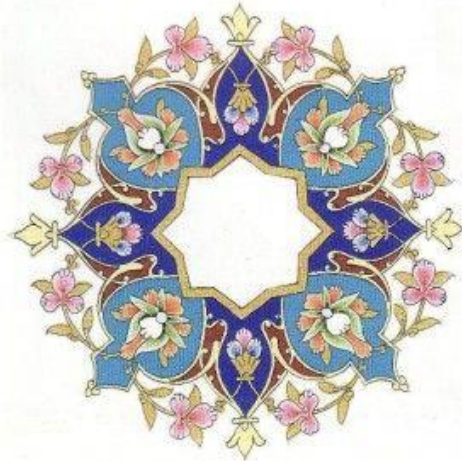
-Yalnız ben değil, birçok dostları bu hususta onu zorladık, fakat kendisi daima ideal güzellik peşinde olduğu için bir türlü şiirlerini toparlayıp bastıramadı."

Sonra; başka kaynaktan, bir cümle içinde okuyup haberdar olabildiğimiz, altın bir şansın kaçırılış hikâyesi. Türk edebiyatı için bir hüzün anısı.

"Bir vakitler Türkiye'de İsveç sefiri olarak bulunan Eric von Post, Yahya Kemal'e Nobel Armağanını verdirebilmek için çok uğraştı, fakat galiba şiirlerinin tümü neşredilmemiş olduğu için bunu yapamadı."

(1) Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları

(2) Ruşen Ergün (Yazımhane Edebiyat sitesi)

CÂNRÜBÂ

Sergül VURAL

Hasretin kuyusunda vuslatına merhaba
Bakma sen güldüğüme çok özledim Cânürbâ

İliklerimde özlem, yüreğimde hıçkırık
Yanağında açılan tebessümlerim kırık

Vuruldum ki sevdâya mızraksız ve kurşunsuz
Yalın ayak yüreğim ne mutsuz ne sükûnsuz

Sensin hayat kaynağım, sensin umut kandilim
Gözemde aşk odu var, sen ezeli sevgilim

Gönül sazendesiyim güfitem sensin bestem sen
Ne gördüm ne de bildim senden güzel bir ah-
sen

Cânürbâ, gönül sızım, hiç dinmeyen niyazım
Adınla ses veriyor, inliyor gönül sazım

Nağmelerim coştukça notalarım hep sus/ta,
Gel ki çığlık çığlığa duygularım mahpusta

Sen ey gönül mihverim, sen ey geceme meh-
tap!
Güneşin mihrakında dayandığım tek mihrap!

Sermest olan gönlümle döndükçe dönüyorum
Ebedi ateşinde sanma ki sönüyorum

Ömrün seyrüseferi yürürken adım adım,
Bir Gün elbet adınla anılacaktır adım

Kınalı ellerimde güneş doğar, gün batar
Bir uhde ki Cânürbâ, Kızıl Deniz'i yakar

Bir sabah gözlerime çekilir kara sürme
O vakit ağarınca, beni dünyaya verme

Ufkumun derununda özümdür yol gösteren
Şu koskoca dünyayı ne büyüktür döndüren

Karanlığın içinde daldım maviliğine
Kemiğimden sıyrılıp tutundum iliğine

Gecem kâbus, günüm pus, akşamımı hiç sorma
Gel de darağacında duran gönlümü yorma

Çıkar beni Cânürbâ kayboldum bu dünyada
Boğulmak üzereyim düştüğüm heyulada

Kızılca bir şafakta çığlık çığlığa sürür
Daldığım ufuklarda senin hayalin durur

Sen varsın nefesimde, bu titreyen sesimde
İnce bir yakarıştır nazım da sitemim de

Cânürbâ, alın yazım, ılık-naif meltemim
Seninle bahtiyarım sensizliktir matemim

Tacım aşktır, ferim Sen, Fâni kalacak adım
Gönül sultanlığında kalmaktır tek muradım

Aşk içirdin gönlüme bir sâki edasıyla
Uyudum ninni diye, muhabbet sedasıyla

Testilerce bâdeyi yudumladım, doymadım
Öyle sermest oldum ki dünyayı da duymadım

Ne Züleyha ne Leylâ tanımlamaz ki beni
Bana dokunan gözler bende görmeli seni

Efsunlu gülüşüne hasret kaldım Cânürbâ,
Bitmedi ki sözlerim yarım kaldım Cânürbâ...

AŞK İZDÜŞÜMÜ

Nihan IŞIKER

İçimde bir ırmak çağlıyor sana doğru
Tarih oluyorum havzanda aniden
Anlatıyorum seni ezbere
Uzaklaşırken senden lal oluyorum
İlmek ilmek kara sevdam oluyorsun
İçiyorum seni
İnliyorum âşıkane
Neyzen üflerken neye
Nur yağıyor senden kehribar kehribar
Firakınla soluyor renkler
Tûtî küsüyor
Kuruyor şebnem

İçimde bir yolculuk başlıyor sana doğru
Seyyah oluyorum yeniden
Yaslanıyorum dağlara
Ardımsıra denizler, okyanuslar
Seni arıyorum
Yıldızlara yalınayak basarak
Kucaklayamıyorum sonsuzu
Yetmiyor kudret
Tükeniyor kelimeler
Kesiliyor nefes

İSTANBUL "BULUŞMASI"

Hüseyin SAY

Gülü sevdim bitmese de bahçemde
Suyu sevdim akmasa da gözelerimden
Bulutları sevdim rahmeti taşıdığı için
Ve gölgelediği için rahmetle gönderilene

İrmakları akarken sevdim bahçelere
Bin bir çiçekleri koklayan çocukları
Sevindirir de biter mi hüznüleri diye
Yediveren destegülleri bahar edalı

Dal şezlonglarına sessizce uzanırken
Gül ufuklarına uyanırken bülbüllerin
Dinledim taze sesleriyle bal orkestrasını
Petek petek notalarını sevdim baharın
Uzaklardan gelen seslerini sevdim
Dostlardan hatıraları yeşertmesinden

Ey şimdi beyaz dağların şen neyzeni
Karlara ördüğün bestelerin hâlâ
Bahar sevincini taşımayacak mı kalbime
Bekliyorum hâlâ o gizemli bestenin
Notalarını dizmede kırılğan yüreğim

Bir haykırış, bir çığlıktır parlayan
Bu ses uzak ülkelerdeki yakın
Bu ses yakın ülkelerdeki uzak
Hem de çok yakın sevgiler için
Hem de çok uzak sevgiler için
Bir damla billur, bir tutam yağmur
Bir kalp dolusu mutluluk bestesidir.

KEKEME ÂŞIKLAR KOROSU

Mehmet BAŞ

Suskunluğumun ceplerini karıştıran bağırımlarla
Ömrümün küllerinden savrulan yangınların ardından
Koynumda beslediğim yılanlarla birlikte
Güvendiğim dağlara yağacak karı bekliyordum

Kurşundan pencerelerin önünde aynası düşmüş saatler
Yarının hesabını biriktiren düş sağanaklarında
Yeryüzü kişneyen bir atın yelesine yapışıyordu
Kalbimiz açık unutulmuş bir pencere gibiydi

Çiğneyip geçtiğim toprağın bir mezarlık olduğunu unutarak
Yeni doğmuş bir tayın alnından öpmeye gidiyordum
Dünyanın sonunun yaklaştığını söyleyen meczupların arasında
Her şair bir kelimenin avlusunda volta atıp duruyordu

Korkuya âşık olmuş divaneler gibi taşladık birbirimizi
Alnında maşallah yazan bir atın terkisindeydi dünya
Bıyıkları yeni terlemiş dağlarda bahara selam durduk
Yeni biçilmiş kefen gibi örttük yüzümüzü

Büklüm büklüm olmuş suların ardı sıra
Demirden dağların kınından bilenmiş kılıçları çekerek
Ergenekon'dan çıkışın müjdesini veriyordu takvimler
Kavimler göçünün heybesinde bir nakıştı artık yollar

Kekeme âşıklar korosunu andıran dünyada
Yeşil donlu bir güvercin uçurdum göklere
Artık kelimelerin şemsiyesi açılmasa da olurdu
Söz yağmurunda ıslanmış kulaklar için

RAMAZAN NEŞESİ

Abdullah YILMAZ

Ezan okunuyordu işte. Kuş sütünün dahi eksik olmadığı bir sofraya kurulmuştu. Okunan ezanı akşam ezanı zannediyordu. Orucunu açabilirdi. Soğuk suyu içerek orucunu açtı. Hurmadan aldı. En sevdiği yemekler karşısındaydı. Kuru fasulye ve şehriyeli pilav...

Erik hoşafını görünce şaşırılmıştı. Bu mevsimde Erikler daldayken hoşafı olsun? Düşünmeden hoşaf tasına kaşığı götürdü. Nasıl yediğini anlamıyordu. Yediklerini hemen öğütüyor, sofrada da eksik olmuyordu. Yedi. Yedi...

Bir ses ile bu büyük ziyafet bitmişti. Gözlerini açtığı anda annesi:

-Onur. Oğlum öğlen okundu. Hadi kalk, gece uyuyamayacaksın, sesi ile irkildi. Etrafına baktı. Ortada sofraya falan yoktu. Ama ağzında o ziyafetin tadı vardı.

Yatağından doğrulurken oruç olduğunu hatırladı. Eyvah! Demek ki rüyasında akşam ezanı zannedip yemek yemişti. Mutfağa koştu:

-Anne ben yemek yedim. Annesi.

-Ne yemeği oğlum daha yeni kalktın. Hem sen çocuk orucu tutuyordun. Çocukların orucu

öğlen biter, üzme kendini. Hadi kıl öğlen namazını da çocuk orucunu aç. Onur'un morali bozulmuştu. Amacı büyük orucu tutmaktı. Ama rüyasında yemek yemişti.

Açlığı fazla hissetmiyordu. Buna karşılık Ramazan'ın yaza gelmesi ağzının kurummasına ve tatlı bir halsizliğe neden olmuştu. Gereksiz yere aç durmanın bir anlamı olmadığını düşünüp rüyadan kalma ağız tadıyla annesinin hazırladığı sofraya oturdu. Sonra öğlen namazını tereddütler içinde kıldı.

Morali bozulmuştu. İsteyerek görmemişti o yemekli sofraya rüyasını. Acaba günaha girmiş miydi? Annesi çocukların oruç tutmalarının gerekmediğini ama büyüyünce zorluk çekmeleri için küçükten alışmaları için çocuk orucu tutabileceğini anlattı. Şüphe içinde annesinin hazırladığı yemeği yedi. Kafasında yarım kalan orucu vardı.

Pişmanlıkla saatine baktı. Bu konuyu birine danışmalıydı. Annesi olamazdı. Çünkü çocukların oruç tutmasına gerek olmadığını düşünüyordu.

Merakla babasının çalışma odasındaki kitaplığa gitti. İlmihal kitaplarını karıştırdı. Buna rağmen uykuda yemek yemenin oruç bozmayacağı ile ilgili hiçbir şey göremedi. İkinci ezanı ile araştırmalarına ara verdi. İkinci namazını kılmak için abdest alırken annesi:

-Onur, istersen akşam namazına camiye git. Aklına takılan bir konu varsa müezzin Ahmet abiye sorarsın. O sana yol gösterir.

Evet, en iyisi Ahmet abiye sormaktı. Ahmet abi mahallelerindeki caminin müezziniydi. Yazları da Onur gibi çocuklara din ve ahlak dersi veriyordu. Hafta sonları da çocuklarla halı sahada maça gidiyordu. Onun bu konudaki bilgilerine güvenebilirdi.

Onur, akşam namazına yarım saat varken gitti Ahmet abinin yanına. O da Onur'a hurma tabağını uzattı. Ezandan sonra cemaate dağıtmasını söyledi. Yüzünden Onur'un halini anlamıştı:

-Anlat bakalım merak ettiğin bir konu mu var?

-Ahmet abi ben büyük orucu tutacaktım ama rüyamda yemek yedim.

Müezzin güldü;

-Ee... Rüyanın tabirini mi soruyorsun?

-Yok, yok. Oruç bozulur mu diye soracaktım?

-Tabii ki bozulmaz. Herkes söylemiştir. Ben de söyleyeyim şu anda oruçtan sorumlu değilsin. Onur çocuk yerine konmaktan sıkılmıştı.

-Ben de büyük orucu tutmak istiyorum.

Müezzin Ahmet abi Onur'un üzüldüğünü anlamıştı. Yardımcı olabilmek için elleri ile bu ahlaklı çocuğun başını okşadı ve nasihat etti;

-Şayet kendini büyük orucu tutabilmek için hazır hissediyorsan tutabilirsin. Ama dinimizde bazı kolaylıklar vardır. Örneğin yolcular bazen dini görevlerinde kolaylık sağlanır. Veya oruçlu olduğunu unutan insana yedikleri –hatırlayana kadar- Allah'ın ikramıdır. Dedi. İnsan unutan bir varlıktır.

Onur namazdan önce hurmaları dağıttı ve akşam ibadetini huşu içinde kıldı. Büyük orucu

tutabilmesi için sahura kalkması gerekirdi. O yüzden teravihten sonra eve gidip erkenden yattı. Orucu emreden Allah kuluna kolaylığını da getiriyordu. Yazın sıcağı ağızları kurutuyor, ter de sıvı ihtiyacını arttırıyordu. Onur da öğlene doğru kalkmıştı. Evlerinin bahçesine çıktı. O gün pek de gururluydu. Koskocaman adam olmuş da oruç tutuyordu. Annesi de balkon camından oğlunu izliyordu.

Çocuklar ellerinde topla Onur'u da oyuna çağırdılar. Oynamayacaktı ama o zaman da yalnız kalacaktı. Kabul etti.

Oyundan sonra eve geldi. Annesi çıkıştı:

-Oğlum oruçlu insan hiç enerjisini boşa harcar mı? Değiştir bakayım üstündekileri.

Onur gömleğini giydi. Yatağa uzandı. Saatlerin hızlı geçmesi için gözlerini kapayıp dua etti. Vakit geçmiyordu işte! Açlığa dayanabiliyordu. Ama ya susuzluk! Terlediği için de su kaybetmişti..Yine gözünü kapadı. Açtı yirmi dakika ya geçmiş ya da geçmemişti; boğazları kuruyordu.

Susuzluk yavaş yavaş ciğerlerini yakıyordu.

.....

Saatler asır gibi geçiyordu. Mutfaktan yemek kokularından midesi gurulduyordu. Orucu bozmak istemiyordu fakat dayanamıyordu. Sıkıntılı bir anda müezzin abinin nasihatı aklına geldi. Seccadeyi kıbleye çevirip oturdu. Başını öne eğdi;

- Unut, unut, unut...

BENZİNİMİN BİTTİĞİ YERDE

Salim NİZAM

Denizden esen fırtına, dalgaları kıyının içlerine kadar sürüklüyordu. Dalgalar kıyıya paralel uzanan dağ yolunda ilerleyen gri otomobilin üzerinden aşıyordu. Arabanın silecekleri durmadan çalışıyordu. Arabanın silecekleri pencerenin üzerinden aşan dalgalara ve yağın yağmura direnmekte zorlanıyordu. Her çukurdan kaçmak zorunda kalan Orkun yolda zigzaglar çizmekteydi. Orkun, bu yolculuktan sıkılmıştı artık, Cide üzerinden gelmekle iyi etmemişti. Uzun süreden beri araba kullanmaktan bıkmıştı. Saks mavisi gömleğinin iki düğmesini açtı, boynundaki kolyeyi çekip bıraktı, arabanın camını araladı. Deniz nem ve tuzunu dudaklarında hissetti.

Orkun, dikiz aynasına baktı. Solgun ve bitkin yüzüne. Gözlerinin uykusuzluktan kan çanağına dönmüş haline. Artık uyku iyice bastırmıştı, gözkapaklarına hâkim olmakta zorlanıyordu. Sağ taraftaki tabelada Amasra'ya sekiz kilometre kaldığını yazıyordu. Bir nebze olsun rahatlamıştı. Dağ yollarından inerken yağmur altında tuvaletini yapmaya bile fırsatı olmamıştı. Kasıklarında dayanılmaz bir sancı vardı, idrar kesesi onu iyice zorluyordu. Alnından süzülen terleri sildi. Ağızındaki dün gecedeki beri çiğnediği çikletini küllüğe koydu. Düze inince radyo kanallarından biri çekmeye başlamıştı. Radyoda hafif bir melodi buldu. Zencefil Sitesi'nin kapısından girdiğinde arabayı park etmek için uygun bir yer aradı. Her gelişinde otomobilini çektiği akasya ağacının altı doluydu. Apartman kapısından girdiğinde gözüne posta kutusundaki mektuplar ve faturalar ilişti. Oldukça birikmişlerdi. Anahtarlığındaki en küçük, diğerleriyle karışmasın diye

altın sarısı yaptırdığı anahtarı buldu ve posta kutusunu açtı. Bankaya ödeme talimatı verdiği için içi rahattı. Yoksa uzun süre ödenmeyen faturalar nedeniyle elektrik ve suyu kesilebilirdi. Elindeki zarfların üzerini incelerken, çocuk çığlıklarıyla sarsıldı birden. Merdivenlerden koşarak inen on yaşlarındaki iki çocuk hızla dışarı fırladılar. Hayretle ve gülümseyerek baktı onlara, sincap telaşlarına...

Merdivenlerden yukarı çıkarken radara yakalandığını anladı. Mürvet Teyze, geniş omuzlarıyla ve dağ gibi koca gövdesiyle yine kapıdaydı. İçerden davudi sesiyle Kur'an okuyan bir hafızın gür sesi geliyordu. Mürvet Teyze sevinçle ona bakıyordu. Ne zaman arabayı park etse ve merdivenlerden yukarı çıkarsa kapıda beklerdi onu. Bu yüzden ona Radar Mürvet derdi. Yine bir diyeceği olmalıydı ona.

"Hoş geldin uşşam."

"Hoş bulduk Mürvet Teyze."

"Nerdesin da! Nasıl bir işin var senin öle. Hiç anlamış değilim. İki gün varsın, iki ay yoksun. Ah Kontesçik! Zavallı hayvancağız. Gittiğinden beri bas bas bağıyor. Sesinden uyuyamaz olduk valla. Bundan böyle, ya giderken kedini de al yanına ya da birine ver onu emi."

"Yurt dışına nasıl götüreyim onu Mürvet Teyze?"

"Ben anlamam uşşam. Yazık hayvancağıza! Kutu gibi evde günlerce sen kapalı kal bakalım. İyi ki beni dinledin de anahtarını bana bıraktın. Mamasını, suyunu verdim bari. Geçen sefer arkadaşına bıraktın da n'oldu? Her gün uğradı mı sanıyorsun?"

"Çok sağol Mürvet Teyze"

"Nasıl bir kedi bu ya? Ayaklarıma dolanıyor hep, patileri hep üstümde."

“Evet Mürvet Teyze, Siyam kedileri insanlara çok alışıktır.”

Öyle de olsa kediyi kapıma sokmam. Kedinin yeri sokak olmalı. Çok duyduk: Bir evde yalnız yaşayan insan öldüğünde yıllar yılı kapısında beslediği kedi ilk önce burnunu yermiş. Nankör olur kediler.

“...”

Kısa bir sessizlikten sonra Mürvet Teyze, bakışlarını Orkun’un şaşkın yüzünden çevirerek içeri seslendi.

“Asumannnn! Kız Asumannnn! Neredesin kızzzz! Neredesin ananın gözü?”

İçerden kulakları çınlatan tiz bir ses duyuldu.

“Geliyorum ana.”

“Orkun Abi’n gelmiş bak. Evinin anahtarlarını istiyor. Televizyon dolabının çekmecesine koymuştum, getir hemen.

“Tamam ana şimdi getiriyom.”

Mürvet Teyze’nin şişman bedenine dar gelen çiçekli basma elbisesinin üzerindeki önlüğü unlanmıştı. Unlu elleri tutunduğu kapıda beyaz izler bırakıyordu.

Asuman’ı daha ilk defa görüyordu. Orkun, annesinin minyatürü, kapı ağzını tıkayan bu çam yarması gibi kıza baktı. Asuman anahtarları uzatırken kırılarak ona baygın baygın gülümsüyordu.

Mürvet Teyze konuştu.

Açsındır şimdi sen. Senin evde fareler bile yiyecek bir şey bulamaz. Kızımdır diye övmüyorum uşşam ama mantı açmıştık Asuman’la. Asuman’ın sardığı dünden kalma zeytinyağlı sarmalar da var. İçeri geç hemen uşşam.

“Teşekkür ederim Mürvet Teyze, yolda atıştırmıştım. Çok fazla aç sayılmam teyzeciğim. Çok yorgunun hemen yatacağım.”

Merdivenlerden çıkarken Mürvet Teyze’nin ve şişman kızının ablak yüzünün ekşidiğini hissetmişti.

Anahtarı çevirir çevirmez Kontes yanında bitmişti. Paçalarına dolanıyordu. İçerde keskin bir necaset kokusu vardı. Bu da Kontes’in odasından geliyordu. Odaya girdiğinde tuvaletini yapması için hazırladığı kum havuzunun tamamen dolduğunu ve kirlendiği gördü. Balkonun kapısını araladı. İçeriye denizden esen rüzgâr doldu. Limandaki yabancı bandrollü yük gemilerine baktı. Balkon duvarındaki geçen yıldan kalma çamurdan örülmüş kırlangıç yuvasını ilk defa fark ediyordu. Perdeler savruldu ve yerinden oynadı. Kapıyı kapatmak zorunda

kaldı. Kontes’e hazırlanan mamalar yerlere dökülmüş, her tarafı kıl ve tüy kaplamıştı. Sallondaki koltukların üzeri bile kıl içindeydi. Kontes tüy değiştirme mevsimine girmişti. İyi ki, yatak odasının kapısını kapalı bırakmışım, diye düşündü.

Evi bir an önce temizlemeliydi. Ardiye olarak kullandığı odadan süpürgeyi aldı. Çalıştırdı ama makinenin sesinden garip bir durum olduğunu anladı. Torbası dolmuştu ve evde tek torba dahi yoktu. Uyandığında çarşıdan alırım, diye düşündü. Kapının ziliyle irkildi. Asuman elinde bir tabak mantıyla kapıdaydı. Tabağı uzatırken gülümsüyordu. Üzerinde kırmızı, beyaz puanlı bir elbise vardı. Dudaklarına ruj sürmüştü ve gözkapaklarını da boyamıştı.

“Düğün mü var Asuman?”

Asuman ablak ablak Orkun’un yüzüne baktı.

“Yoo Orkun Abi. Annem: ‘ Yukarı çıkarsan biraz üstüne çeki düzen ver, güzel giyin.’ dedi de.”

“Anlaşıldı Asuman. Teşekkür ederim mantı için.”

“Bir şey değil Orkun Abi.”

İçeri girerken Mürvet Teyze’nin onunla ilgili planlarını anlamaya çalışıyordu ama mantının kokusuna da dayanamamıştı. Mutfığa girdiğinde tezgâhın üzerinin ve evyenin yığılı bulaşıklarla dolu olduğunu gördü. Bulaşıklar, çok uzun bir süredir yıkanmadığı için kokuşmuş ve küflenmişti. Çekmeceleri yokladı ama tek bir çatal dahi bulamadı. Kirli bulaşıkların arasından bir çatal seçti ve sıcak suyun altında yıkadı.

Yatağına uzandığında yorgunluktan başı dönüyordu ama uykuya geçmesi zor olmadı. Kısa bir süre sonra ayakucundaki sıcaklıkla uyandı. Kontes ayakucuna kıvrılmıştı. Kontes, uzun bir süre yalnız kaldığı için onun bu durumuna hiç ses çıkarmadı.

Uyandıığında saate baktı. İki yirmiydi. Gece yarısı. Uyku bedenini dinlendirmişti. Her yurtdışı dönüşü olduğu gibi bir haftalığına izin almıştı patronundan, şirkete uğramayacaktı. Aklına Feruze geldi birden. İçini bir sıcaklık kapladı. Nerdeyse iki aydır gömüyordu onu. Yoldan gelmiş olmasına rağmen araba kullanmayı göze aldı. Ankara’ya gidecekti. Londra’dan aldığı hediyeyi vermek için de iyi bir fırsat olabilirdi.

Telefonunun sesiyle irkildi. Gece yarısı olmuş olmamış herkes alışıkındı buna; telefonu hiç

susmazdı. Telefondaki Hannah'tı. San Francisco'dan arıyordu. Sesinde onu çağırın davetkâr bir tutum vardı. Nerede olduğunu soruyordu. Orkun, San Francisco'dan şirketin toplantısı için Londra'ya geçtiğini ve bir haftalığına da izinli olduğunu anlatıyordu. Hannah, durmadan onu çok özlediğini tekrarlıyordu. Orkun telefondaki diğer cevapsız çağrılara da baktı. Ama içlerinde hiç Feraye yoktu.

Orkun, bilgisayarını açtı. Mesajlarını kontrol etti, facebook'a girdi. Günübürlük heyecanların dışında, beklediği kişiden mesaj yoktu.

Duşa girdi. Suyun altında uzun bir süre kaldı. Koltukaltları uzamıştı. Koşturmaktan kesmeye fırsat bulamamıştı, rolonlarla idare etmişti uzun bir süredir. Yeni aldığı bitki sabunları onu biraz rahatlatmıştı. Su damlaları saçlarından dökülürken düşündü. Feruze onu niye aramıyordu? Aralarında herhangi bir olumsuz olay da geçmemişti.

Gardırobundan kalın bir palto çıkardı. Haber kanallarında hava sıcaklıklarının azalacağı söyleniyordu durmadan. Kontes'e baktı. Gölge gibi peşindeydi. Duş alırken bile banyoda beklemişti. Bu saatte Mürvet Teyze'ye anahtarı bırakması da doğru olmazdı. Üstelik her gün kendisine bakmaya zorunlu da değildi kadıncağız.

Geniş bir kutu hazırladı. İçine yumuşak örtüler serdi. Kontesi kutuya koydu. Hazırladığı mama tabağını da kutuya yerleştirdi. Kontes, önce kutunun kapağının kapatılmasını yadırgasa da sonra bu duruma alışmış gibi görünüyordu. Orkun, apartmanın kapısından çıkarken kutunun konumunu değiştirerek diğer koluna aldı. Cebinden arabanın anahtarlarını çıkardı. Kutuyu arka koltuğa koydu.

Arabayı çalıştırdığında kontes miyavlamaya başlamıştı. Kutuda sıkılmıştı, dışarı çıkmak istiyordu. Önce umursamadı bunu ama daha sonra dayanamadı. Kontes'in araba kullanırken bile kucağına yattığını biliyordu. Sırf bu yüzden araba kullanırken rahatsız etmemesi için onun kutuda kalmasını istemişti. Orkun kutunun kapağını açtı. Kontes, önce etrafına bakındı, nerede olduğunu anlamaya çalıştı, sonra da güvende olduğunu hissedince koltuğun üzerine kıvrılıverdi. Orkun, rahatlamıştı. Zaten kedi uykulu da görünüyordu. Sabaha kadar uyanacağına benzemiyordu.

Göstergelere baktı. Depo yarımdaydı. Şaşırılmıştı. Yurtdışı seyahatlerine çıkarken çoğu zaman arabasını havaalanında bırakırdı. Yurtdışına çıkmadan önce en son nerede benzin aldığını hatırlamaya çalıştı. Hatırlayamadı. Son günlerde oldukça unuttu. Samsun Çarşamba Havaalanı'ndan beri uzun bir süredir benzin almamıştı. Şirketin yeni verdiği bu araba az mı benzin harcıyordu? Zaten yoldaki çok fazla tanınmamış benzincilerden benzin almak istemiyordu.

Çaycuma'dan geçerken yağmur daha da hızlanmıştı. Gece boyunca da dinmemişti. Londra'dan ayrılırken Jessica'nın ona verdiği müzik cd'sini açtı. Onunla Times Nehri kıyısındaki evinde sevişirken gece boyunca dinledikleri müziklerdendi. Yol boyunca bu müzikler Jessica'nın Times Nehri gibi asude ve kıvrımlı tenini anımsattı ona.

Telefonu çalıyordu. Arayan annesiydi. Meraklanmıştı. Nerde olduğunu soruyordu. Yurtdışından döndüğüne sevinmişti annesi ama onu yakınında görmek istiyordu. Sesinde sitem vardı. Telefonu kapattı. Dağlara tırmandıkça yağmur damlaları kara dönüşmeye başlamıştı. Gecenin bu saatinde yolda çok az araç vardı. Yol kapanmadan Bolu Dağlarını aşmalıydı.

Keşan'daki bahçeli evlerini hatırladı birden. Bahçesinde annesini; ipekböceği ve sebzeler yetiştirirken anımsadı. Her zaman dut ağacında asılı duran salıncaklarını ve çocukluk arkadaşlarını. Babasının kullandığı tır da dut ağacının altına çekilirdi, babasının her gelişinde. Tırın altında, üstünde, içinde oynarlardı ara sıra. Babasıyla beraber ilk yolculuğunu anımsadı. Yurtdışına yaptıkları ilk yolculuklarını. Kapikule'den çıkışlarını, insanların başka başka konuşmalarını ve Budapeşte'nin ilginç mimariye sahip evlerini. İkinci yolculuklarının Saraybosna'ya oluşunu anımsadı. Savaş yıllarıydı ve bir tır dolusu karpuz götürmüşlerdi oraya. Bir kasa karpuz kısa sürede kapış kapış kapışılmıştı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında dedesinin Sılistre'deyken anlattığı hikâyeyi hatırladı. Alman askerlerinin Tuna Nehri'nden kaçışlarını, yüzme bilmeyen askerlerin boğulmalarını ve savaş yorgunu askerlerin açlıktan tarlalardaki karpuz kabuklarını bile yediklerini... Üçüncü yolculuklarını daha iyi anımsıyordu. Finlandiya'ya günlerce süren bir yolculuktu. Babasının yolda aldığı kadını anımsadı birden. Kısa etekli, perma saçlı, mavi gözlü, tıknaz ve keskin par-

füme kokan kadını. Babasıyla başka dilde konuşmuşlardı. Babası, Bulgaristan doğumluydu. Muhtemelen Slavca konuşmuşlardı. Tırın ön koltuğunda aralarında kalmıştı onların. Sarışın kadın babasına hayran bakışlarını dün gibi hatırlıyordu. Başka hatırladığı iki üç ülke birlikte yolculuk yapmışlardı ve تنها bir yerdeki motelin önünde durmuşlardı. Babasıyla, süslü kadın onu kısa bir süreliğine tırda bırakmışlardı. Babasının başka yolculuklarda da arabaya aldığı kadınları anımsadı. Sonra da annesinin yorğun yüzünü. Büyüdükçe aldatmanın ve aldatılmanın ne olduğunu anlamaya başlamıştı. Babasının çapkın biri olduğunu ve boynuna taktığı kolye ve bileğindeki künyeye her geçen gün babasına daha çok benzediğini. Armut her zaman dibine mi düşerdi?

Telefona uzandı, rehberden Feruze'yi buldu ve numaralara tuşladı. Telefon, uzun bir süre çalmasına rağmen açan olmadı. Tam telefonu kapatıyordu ki telefonun ucundan gelen "Alo" sesiyle titredi. Kaç zamandır ilk defa duyduğu bu sesle irkildi.

"Alo"

"Alo Feruze"

"....."

"Alo Feruze, aşkım benim Orkun."

"Orkun mu? Orkun da kim? Yanlış aradınız galiba?"

"Ferule lütfen konuş benle. Beni nasıl tanımazsın?"

"Kocam evde. Ben evlendim tamam mı? Bir daha da arama beni."

Telefonun yüzüne kapanmasıyla Orkun koltukta; istem dışı bastığı frenle araba olduğu yerde kalakalmıştı. Tekrar gaza bastı ama araba patinaj yapmaya başladı ve yokuş yukarı çıkamadı. Yükseklerde kar yolları iyice kapatmıştı. Uzun bir süredir yoldan başka bir araç da geçmemişti. Zincirleri düşündü. Bagajda olmalıydılar? Arabadan indi, soğuktan nefesi dondu. Bagajı açtığında zincir kutusunu göremedi. Geçen kış Muhammed'e verdiğini hatırladı. Öfkeyle bagajı kapattı. Tekerlekleri tekmeledi.

"Kahretsin şimdi ben bu dağda tek başıma ne yapacağım. Lanet olsun!"

Beklemekten başka çaresi yoktu. Arabayı çalıştırmaya devam etti. En azından yardım gelene kadar kalorifer ısıtmaya devam ederdi. Saatine baktı. Gecenin dördüydü. Kontes, yan koltukta uyuyordu. Feruze'yi sabaha karşı aradığının

farkında bile değildi. Feruze, ilişkilerine noktayı koymadan nasıl evlenirdi? Ceplerini yokladı. Londra'dan aldığı tek taş yüzük cebindeydi. İçi burkuldu, gözünden iki damla yaş süzüldü. Sonra da öfkeyle arabanın camını açtı ve pencereden kutuyu fırlattı. İçeriye giren sert rüzgârlar doldu ve Kontes uyandı.

Telefonuna uzandı. Yardım çağırmalıydı. Şarjının azaldığını görünce paniğe kapıldı. Hat çalışmıyordu. Acil çağırıyor aradı, telefon açıldı ama daha durumunu ifade edemeden şarj bitti. Çılgına dönmüştü o an. Bağırıp çağırmaya başladı, küfürler savuruyordu direksiyonu yumruklarken. Kontes, yerinden sıçradı. Kar pencereyi kapatmıştı. Tekrar aşağıya indi. Etrafına bakındı, iki yönde de hiçbir yaşam belirtisi yoktu. Kar kısa zamanda diz boyu olmuştu. Arabaya bindi, kaloriferin ısısını daha da arttırdı. Kontes, koltuğun üzerinde girdaba tutulmuş gibi dönüyordu. Umutsuzluğa kapıldığında, direksiyona kapandı ve uyumaya çalıştı. Beklemek çok zordu, beklemek ölümden beterdi. Kısa bir süre öylece kaldı. Gözleri kapalıydı. Baş ağrıyordu. Dışarda rüzgârın ve tipinin sesi duyuluyordu. Birdenbire arabanın motorunun teklediğini anladı. Korkuyla başının yaslandığı direksiyondan kaldırdı. Arabanın göstergelerine baktı. Hala benzini yarım depo olarak gösteriyordu. Bunun imkânsız olduğunu düşündü ve göstergelerin bozuk olduğunu anladı.

Şimdi ne yapacaktı? Yakınlarda Dorukhan Tüneli'nin olduğunu biliyordu. Keşke oraya varabilseydiler. Bir sigara yaktı. Arabanın içi soğumaya başlamıştı. Arka koltuğa uzandı paltosunu aldı, sakinleşmiş olan kedinin üzerine örttü. Saatini ışığa tuttu, sabaha çok az zaman vardı. Gündüz gözünüyle nasıl olsa onları bulurlardı. Başını tekrar direksiyona yasladı. Sicilya'daki bahçesinde manolya ağaçları dolu Antonietta'nın evini düşündü. Üst katta Akdeniz'i gören somon rengine boyanmış sabahlara kadar seviştikleri yatak odasını. Antonietta'nın kor dudaklarını, sarı saçlarını okşarken hayal etti. Elleri hala onu okşamaya devam ediyordu. Dizlerinin üstünde onun sıcak tenini duyar gibi olmuştu birden. Ama bu Kontes'ti. Kucağına yatmıştı. Tüylerini okşamaya devam etti. Kontes üşümüştü.

ŞİİRİN KREM ŞANTİSİ Mİ?

Saliha GÖZEL

Şiir gecelerini sevmem. Bunu söylediğimde çevremden “ Nasıl yani, hâlbuki şiirle aran çok iyi.” sesleri yükseliyor. Ben de buna karşılık diyorum ki “Arkadaşlar, zaten şiir gecelerini sevmememin nedeni, şiiri çok sevmem.” Böyle söyleyince daha fazla üstelemiyorlar ama fark ediyorum ki tam anlamıyorlar.

Şiir, herkesin malumu olduğu üzere düz yazıdan farklıdır. Düz yazıda yazar, düşündüğünü açık açık, kelimeleri istediği şekilde kullanarak, derdini karşıdakinin en kolay anlayabileceği şekilde anlatır. Ama şiir öyle değildir. Şiir bir imgeler bütünüdür. Şair, meramını pat diye söyleyemez, örter üstünü ve sadece işaret eder. Türlü yollara başvurur; benzetir, zıtlıkları kullanır, atıfta bulunur, bilip de bilmezlikten gelir... Adını hiç anmaz ve dikkatli bir okuyucunun içinde açılmasını umar. İyi bir şiir okuyucusu da şiiri hop, okuyup geçemez. Durur, düşünür, ‘Şair burada ne demek istemiş?’ diye sorar. Bir kelimeye şairin yükleyebileceği onlarca anlamın farkındadır ve hiçbirini kaçırmak istemez o güzel okuyucu. Her bir harfe, noktalama işaretlerine, şairin virgülü neden bir sonraki kelimedenden sonra değil de orada kullandığına ve daha sayamadığım tüm inceliklere dikkat eder. Çünkü bu inceliklerin birleşerek oluşturduğuna ‘şiir’ dendiğini bilir. Şiirin mahiyeti buradadır, şiirin kalbi burada atar, bilir o cânım okuyucu. Okuduklarının, üzerine düştüğü kadar kendine açılacağına da farkındadır.

Şiir, üzerinde çokça düşünülmesi gereken bir sanat eseri, bir topluluğun karşısına şiir okumaya yetenekli insanların çıkıp şiirler oku-

ması; insanlara sadece ‘hoş’ vakit geçirterek “Aa, bu şairin böyle bir şiiri de varmış.” deditir. Ama dikkat edelim, o ince ruhlu insanların şiirleri yazmasının nedeni; bizim şiirleri duyup-beğenip-hoş vakit geçirmemizden ziyade, dertlerini, hülyalarını, yaralarını, sorunlarını ve tabii ki çözümlerini bizimle paylaşma ve bize bir bakış açısı sunma isteğidir. Pastadaki bu büyük payı görmezden gelmeyelim lütfen. Yürekli olalım, işin biraz sancısını çekelim. Krem şantinin cazibesine kapılıp da keki yiyemedi kalkmayalım sofradan. Bilirsiniz, pastayı pasta yapan kekidir; krem şanti işin sadece çerez kısmı.

Küçük bir öneriyle bitireyim o zaman. Bir gecede onlarca şiir okumaktansa, bir-iki şiir seçelim ve tabii onları yorumlayacak iki-üç güzel arkadaş. Çıksınlar ve “Bence şair burada şunu demek istemiş, şuraya atıfta bulunmuş.” nevinden konuşsunlar. Şiirin onlar üzerindeki etkisinden, bu şiir vesilesiyle zihinlerinde açılan yeni pencerelerden bahsetsinler. Belki de şairin hiç düşünmediği ama onların dünyasında hayat bulanlardan söz etsinler. Ve dinleyicilere “Vay be, bu şiir neymiş!” dedirttikten sonra, işte o zaman, çıksın o yetenekli kardeşlerimiz sahneye ve şiiri en güzel şekilde okusunlar. Eminim, insanların alkışı daha gönülden olacak. Alkışlar gönülden olacak diyorum, yani şiirin çıkış noktasından... Şairin gönlünden kopan, okuyucunun yanına bulacak... Zaten şairin istediği de bu değil miydi?

SEVGİ MAHRUMU

Halil ZENCİROĞLU

Dükkânın önündeki fısıldaşmalar dikkatini çekmişti. O tarafa doğru yöneldi. Kapının önünde, Selim, kararsız bakışlarla kendisine bakıyor, diğerleri de elleriyle onu dükkândan içeriye doğru itelemeye çalışıyordu. Gördüklerine bir anlam veremiyordu. Kapıyı açtı “Ne oluyor?” der gibi baktı kalabalığa. Aynı zamanda amcaoğlu olan komşusu Bakkal Selim kendini toparlayarak “Murat, yenge fenalaşmış; hastaneye kaldırmışlar.” deyiverdi. Murat; Selim’in ‘yenge’ sözüyle duraklamış ‘hastane’ sözüyle de afallamıştı. “Ne hastanesi? Arzu niye beni aramıyor da sana söylüyor?” diye bağırdı.

Halı işi yapan ve bu işte epeyce tanınmış biri olan Murat’ın merakı öfkeye dönmüştü. Kızı Arzu lise son sınıfta okuyordu ve bugün günlerden cumartesiydi. Yani Arzu evdeydi ve annesinin hastaneye gittiğini, neler olduğunu pekâlâ babasına söyleyebilirdi. Selim “Ama Murat, kızın seni aramaktan çekinmiş; bana söyleyebildi.” dedi. Aslında Selim haksız da değildi çünkü kızı Arzu kendisinden çok çekinirdi, sinirli biri olduğu hatta evde sürekli kavgaya çıkardığı tüm mahalleli tarafından bilinirdi. Sık sık komşuların araya girmesi, Murat’ı sakinleştirmesi artık âdettendi. Böyle olunca, üstelik bir de böyle olağanüstü bir durumda Arzu’nun babasıyla konuşması imkânsız gibi bir şeydi. Arzu, akrabası olan ve en azından bu durumu iletcek kadar yakın gördüğü Selim’i aramıştı.

Murat’ın eşi Gülseren Hanım; Murat’tan çok çekinirdi. Onunla konuşurken kelimeleri özenle seçerdi. Çünkü en ufak bir kıvılcımla Murat’ın bağırıp çağırması, kapıyı çarpması sıklıkla görülen bir durumdu. Eşiyle mesafeliydi Murat. Akşamları eve geldiğinde gülümsediği, güzel bir sözle eşini mutlu ettiği ya da kızı Arzu’yla sohbet ettiği görülmemişti. Yemeğini yedikten sonra televizyonun karşısına geçer, saatlerce maç yorumlarını, haber programlarını izlerdi. Sadece kahvesi geciktiğinde sesini yükseltir ya da yan odadan bir gürültü geldiğinde “Susun artık!” diye ev halkını uyarırdı. Evde sürekli Murat’ın talimatları duyulur, öfkeli bakışları görülürdü. Gülseren Hanım evin bir hizmetçisi gibiydi, Arzu da yatılı kalan bir öğrenci...

Murat şimdi şaşkın ve öfkeliydi. “Hangi hastaneye kaldırmışlar?” dedi. Selim “Deva Hastanesine” der demez Murat alelacele arabasına yönelmişti. Dükkânı kapatmayı unutmuştu. Kasvetli hava onun iç dünyasına eşlik ediyordu. İnsanların ve arabaların gürültüsü Murat’ın öfkesini artırıyordu. Eşinin hastaneye götürülmesi onu kaygılandırmıştı. Bu, sevgiden miydi acaba? Pek emin değildi. Eşine “Seni seviyorum.” dediğini hiç hatırlamıyordu. En son yirmi sene önce düşünlerinde “Evet” demişti ve “İyi günde kötü günde” sözünü bir daha hatırlamamıştı. Hayır; bu, sevgiden değildi. Olsa olsa bu, “Niye bana haber vermediler?” öfkesindedi. Murat hastaneye yaklaştıkça içini garip

bir korku sardı. Ya eşine bir şey olmuşsa ya kalıcı bir hastalıkla ya bir yerden düşmüşse...

Hastanenin kapısından içeri girdiğinde kızı Arzu anlamsız gözlerle babası Murat'a bakıyordu. Murat "Ne oldu?" deyince "Annem ameliyatta!" diye karşılık verdi titrek sesle. "Yani eşin!" diye de ekleyiverdi sitem dolu bakışla. Sonra hıçkırıklara boğularak yere çöktü Arzu. Murat bu sefer gerçekten, içten içe üzülmüştü. "Ameliyat" sözü onu iyiden iyiye telaşlandırmıştı. Kızının; "Yani eşin!" tokadı da onu fena sarsmıştı.

Evet, Murat eşine sevgi göstermeyen, kabaca yaklaşan; kızına da mesafeli duran "yabancı" biri gibiydi. Yaşananlar ve söylenenler beyninden vurulmuşa döndürmüştü. Ameliyathanenin kapısına doğru yöneldi. İçeriden gelecek bir ses bekliyordu. Durumu neydi, bunu merak ediyordu. Zihninde bu arada bir yoğunluk oluşuverdi. Eşinin bu hasta, âciz hali onun kalbini yumuşatmıştı. Şefkat duygusu ile sevgi kol kola verip Murat'ın yüreğinde dolaşıyordu.

Eşine karşı kırıncı, mesafeli, soğuk davrandığı için kendine kızılıyordu. Kızı Arzu'yla göz göze gelmek istemiyordu bile. En sahip çıkması gerektiği zamanlarda kızının yanında olmamış, "işim var, boş ver, olmaz" sözleriyle uzaklaşmıştı hep. Kızının yaşıyla beraber günden güne büyüyen sorunlarıyla ilgilenmek bir yana onu dinlememişti. Şimdi üzgündü Murat hem de çok üzgün.

Bu arada ameliyathanenin kapısı açıldı. Merakla o tarafa baktı Murat. Kızı da koşarak doktorun karşısına dikildi. Murat "Doktor Bey, eşim nasıl?" diye sordu. Arzu, babasının "eşim" sözünü çatık kaşlarıyla dinleyip doktora dönmüştü. Ancak doktorun başı öne eğildi. Bir süre sustu. Ak saçlarını geriye doğru eliyle taradı, gözlerini hafif ovuşturdu. Murat'ın bakışları bulanmıştı. Arzu'nun dudakları titremeye başlamıştı. "Ne oldu doktor?" diye bağırdı Murat. Doktorun "Hastayı kurtaramadık, kafa

üstü düşmüş, çok kan kaybetmiş." sözü çılgınlık olup Murat'ın kalbine saplanmıştı. Eşi ölmüştü. Murat'ın eşi ölmüştü. Arzu yere yıkılmıştı. "Anne!" feryadı hastanenin koridorlarında yankılanıyordu.

Evet, Gülseren Hanım yedinci kattan kendini boşluğa bırakmış ve intihar etmişti. Ölmüştü, yoktu artık. Acıya dayanamamış, sevgisizliğe dayanamamış ve canına kıymıştı. Murat'ın dizlerinin bağı çözülmüştü; yere çökmüş, başını ellerinin arasına almış, hüngür hüngür ağlıyordu. Gülseren için, hayat arkadaşı için, bir kez olsun "Seni seviyorum!" demediği eşi için ağlıyordu. Yokluğu korkunç bir şeydi onun. Çaresizlikti, sahipsizlikti; elmanın yarısı yoktu, yuvanın direği yoktu. Murat pişmanlık duygusuyla yere yıkılmıştı. Arzu'nun feryatları yürek dağlıyordu. "Baba! Yıktın baba! Dağıttın baba! Senin yüzünden baba!" çılgınlıkları Murat'ın ciğelerini delip geçiyordu. Murat, arkasındaki Selim'i ve diğer arkadaşlarını fark etmeden ağlıyordu. Birazdan eşinin cansız bedenini getireceklerdi. Yanından geçecekti. Ne yapacaktı o zaman? Dayanılır mıydı ayrılığa? Yürek katlanır mıydı yokluğa? "Allah'ım ben nasıl bir insanmışım, nasıl bir babaymışım?" dedi içinden.

Murat gözlerini açtığı anda kan ter içinde kalmıştı. Doğruldu. Elleriyile alnında biriken terleri sildi. Boğazı kurumuştü. "Aman Allah'ım, rüyaymış!" diyebilirdi. Eşine baktı hemen, Gülseren Hanım uyuyordu. Eşine yaklaştı hafifçe, yanağından öptü ve "Seni Seviyorum!" dedi ilk defa; içten, sevgi dolu bir bakışla. Sonra yerinden fırlayıp Kızı Arzu'nun odasına gitti. Arzu da bütün masumiyetiyle mışıl mışıl uyuyordu. Onun da yanağına bir öpücük kondurdu şefkatle. Kızının üzerini örterken "Seni çok seviyorum canım kızım!" dedi. Bunu onlar uyanırken de yapacaktı. Bu sözden onları mahrum etmeyecekti. Ve mutfağa, su içmeye giderken bunların bir rüya olduğuna şükretti. O gün yeniden doğmuştu... O gün yeni bir Murat olmuştu.

GEÇMİŞ ZAMANIN KIYISINDA

Yağmur DURUKAN

Köz olmak bilmeyen bir kor, yanmakta titrek
bağrımda...
Raflara kaldırıldı insanlığın tozlu vicdan köşesi.
Sahi bir kelebeğin ömrü kadar hükmü yok
muydu gerçek sevginin?
Dürüstlük ve erdemin sarp yokuşunda çok
çabuk yorulmadı mı insanoğlu?
İnançların yalan üzerine kurulup, kazançların
hileyle büyümekte; sadakatin sahtelikten bes-
lenip, güce bağlandığı yerde can çekişir oldu
kibirden zincire vurulmuş kalpler...
Hey oradaki! Sendelemekte huzurun en basit
hayat denklemi!
Yapılan haksızlık ve zulümlere gönül gözünü
kapattı insanlık... Kardeşlik kavramını intiharlar-
a sürükledi, kusur yoksunu komplolara kucak
açarak... Hiçbir şeyi sevemeyecek kadar yaralı
sanmıştım insanları, oysaki yanılmışım! Onlar
yalnızca birbirini sevemeyecek kadar kibri
oturmuşlar kalp odalarına!
Kimsenin kötü biri olarak doğmadığını söyler-
ler. Peki, bizi kötü yapan neydi?
Köşe bucak doğruyu ararken, neden yanlışa
meyilliyiz delicesine?
İnançlarını da insanlığıyla birlikte kızgın toprak
altına sermeye başladı. Geleceğe, parlak yarın-
lara olan pak umudunu, kin ve kibrin gölgesin-
de karanlığa mahkûm etti buruk tebessümler-
le.
Has sevgiye yer verdiğini sanmakta hayatında,
çok sevdiğini söylemekte kuşları, ağaçları, çi-
çekleri... Çokça sevdiğini... Fakat bilmiyor insa-
noğlu mühim olanın çok sevmek değil, güzel
sevmek olduğunu...

Güzel sevmeli insan, yürekten sevmeli, can-ı
gönülden derler ya hani... Evet, yaşam zorluk-
ları yenme savaşıdır lakin bu savaşta silah ses-
leri değil, kardeşliğin kırık parçalarının birleş-
me sesleri yankılanmalı; insan insana değil,
insan hatalarına savaş açmalı...
Dile kolay, kalbe zor derin uykusundan uyan-
malı aciz insanlık! Rüyalari gerçekleştirmenin
en iyi yolu uyanmaktır çünkü... Kederden
omuzları çökmekte artık garibe yüreğimin,
kaderin ruhumu okşayan suskun diliyle...
Zor sığdırılmış bir bohça misali yeni nesil insan
kalbi, kimsenin dökmeye niyeti yok içini... Sa-
mimiyeti kör kuyularda boğuyor hayasızca...
Ciğerinden süzülen gözyaşları hüznün başken-
tine yelken açıyor, hazana teslim olurcasına...
Bencillik sardı aydın ufukları, güvenin rengi
solar oldu. Her iç çekişte tükendi iyiliğin buz
tutmuş direnişi...
Aynı mavi sonsuzluk altında dirensen mi, kar-
deşliğimizin özlenen kaldırımlarında?
Düşlerimize kan ve intiharların boğuk kokusu
yerine; sevgi ve kardeşliğin huzur kokusunu
sığdırsak ya?
Bak! Daha satır başında boynu bükük kaldı
yetim sözlerimin... Sevgileri dünde bırakan
geceye çıktığı saatlerdeyiz her serzenişin...
Umutlar yitirip, karanlıklara savrulan kırık kalp-
lerin kuytu sokağında beklemekteyim, yüreğini
korkak büyütmediğine inandıklarım için...
Ey güzel insan! Vakit, geçmiş zamanın kıyısında
çırpınmakta olan insanlığı, güzel yarınlara ta-
şıma vaktidir...

Abay Kunanbayev

Çağdaş Kazak edebiyatında Abay Kunanbayev'in yeri ayrıdır. Abay, İlk eğitimini özel hocalardan aldı. Daha sonra Semey'de medrese eğitimi gördü. Arap, Fars ve Rus edebiyatlarını yakından tanıdı. Ayrıca klâsik Osmanlı şâirlerine de vâkıf oldu. Çok iyi bir eğitim almış olduğundan ve çok dakîk gözlemlere sahip bulunduğundan dolayı halk arasında kabul görmeye başladı. Kazakların hayatlarını tenkidî bir süzgeçten geçirerek lirik şiirler yazdı. O, Kazakları çağdaş bir eğitime yönlendiriyor, onları göçebe hayat düzenlerini bırakarak yeni meslekler edinmeleri konusunda teşvik ediyordu. Şiirleri halk tarafından Kazak bozkırlarında ezbere okunuyordu. Kunanbayev, fikirlerini daha çok düz yazılarla ifade etmekteydi. Kara Sözder "Halk Sözleri" adıyla bir kitapta toplanan nesirlerinin çoğu 1890'lı yıllarda kaleme alınmıştır. Abay, günümüzde de, hemen hemen her Kazak tarafından bilinmekte, şiirleri her yerde söylenmekte ve fikirlerine çok önem verilmektedir.

KAZAKİSTAN'DA ABAY ARAŞTIRMALARI

Serik KİRABAYEV

Çeviren: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

Abay, Kazak Edebiyatı araştırmalarında en çok incelenen, üzerinde durulan bir saha. Şairin eserlerinin ilk baskısından, okuyucunun gönlünde yerini almasından başlayacak olursak bugün 100 yıldan fazla bir tarihi olduğunu görürüz. Abay'ın hayatıyla eserleri hakkında ilmî önem taşıyan ilk fikirlerin söylenmesi, yayımlanması da 20. asrın ilk yıllarında başladı. Ama Abay'ı ilk araştıranların isimleri, çalışmaları son zamana kadar tam açık şekilde ortaya koyulamadı ve Abay araştırmalarının ilk dönemi kendi devrinde kaldı. Ancak milletimizin bağımsızlığa ulaşmasıyla bu meseleyi açık şekilde değerlendirme imkanı doğdu.

Abay'ın iki şiiri "Jaz" (Bahar), "Bolis boldım minekiy" (Boluş¹⁵ Oldum Bakın İşte) 1889 yılında Dala Valayati Gazetesi'nin 7, 12 No'lu sayılarında basılmıştır. Ondan sonra 1897 se-

nesinin Ekim ayında Bekturğan Sıykımbayulı'nın bastırıldığı, o zamanın şairlerinden Januzak'ın müellifi olduğu "Knyaz ben Zağıyfa" (Kinez ile Zağıyfa) adlı kitabın içinde Abay'ın "Sınağandağı attıñ sını" (Sınandığında Atın Özellikleri), "Bürkitşi" (Kuşçu) adlı şiirleri yayımlanır. İlk iki şiir Kökbay ismiyle çıkar; son iki şiirini ise kitabın müellifi imzasız derleme metne koyup istifade etmiş. Onların da o zamanki nüshalardan tanıdığını fark ediyoruz. Abay'ın hayatı ve şiir sanatıyla ilgili ilk ilmî fikir beyan eden Alihan Bökeyhanov'dur. 1903 yılında "Kırgızskiy kray" (Kırgız Hududu) adlı kitaba giren Kazakların tarihi ve ruhanî hayatı hakkındaki araştırmasında Kazak şiirindeki yeni akımın temsilcisi olarak Kunanbayev'i (kitapta Knombiya şeklinde hatalı basılmıştır) zikredebiliriz. O, poetikasıyla, muhtevasıyla birçok enfes şiirin müellifi özellikle tabiat tasvirlerinde Yevgeniy Onegin'i, Lermontov'un birçok şiirini güzel şekilde tercüme etmiş hem de

¹⁵ Kazaya yakın bir yerleşim biriminin, bölgenin idari yöneticisi

Kazakların tam anlayacağı şekilde tercüme edilmiş,¹⁶ diye yazmaktadır. O, daha sonra Turağul ile Kekitay'a Abay'ın şiirlerinin toplanıp basılmasıyla ilgili mektup yazmış¹⁷, onlar vasıtasıyla büyük şairin eserleriyle yakından tanışmıştır. Bunun neticesinde 1905 yılında "Abay (İbragim) Kunanbayev" başlıklı makaleyi yazmıştır. Makalede Abay'ın ailesi, muhiti, hayatı, sanat yolu hakkında ilk bilgiler verilmiştir. Şairin sanat arayışının önemli yönleri, edebî yenilikleri üzerinde durulmaktadır. Böylece Bökeyhanov "Şiirlerinden görüleceği gibi yüksek yetenekli bir poetik kuvvete sahip olan Abay, Kazak halkının övüncü olmuştur. Halkın ruhanî sanat kalitesini o kadar yükseltilere çıkaran Abay gibi Kazak şairi şu ana kadar yoktu. Yılın dört mevsimine ithaf ettiği "Köktem, Jaz, Küz, Kıs" adlı harika şiirleri onu Avrupa'nın meşhur şairleri arasına soktu,"¹⁸ demiştir. Bu bir kısım fikirlerden Abay'ın yüceliğini, Kazakların yeni devir edebiyatındaki alacağı yeri, şairin dünya edebiyatındaki nazımda, yüksek seviyedeki sanat hizmetini doğru anladığını görüyoruz. Bu fikirler Abay hakkında daha sonra söylenecek düşüncelerin temelini oluşturdu. Bunun üzerine yukarıdaki makaleye baktığımızda Alihan Bökeyhanov, Abay'ın eserlerini toplayıp kendi idaresinde Semey'de (Rus Coğrafya Cemiyetinin Semey Bölümü vasıtasıyla) bastırarak olduğunu anlıyoruz. 1906 yılında Pavlodar şehrinde yakalanan Alihan'ın çantasının içinde Abay'ın eserlerinin el yazmalarının olması bence bunu doğrulamaktadır.¹⁹ O zamanki siyasî durumun ağırlığından o, bu dü-

¹⁶ Kirgizskiy kray (Kırgız Hududu), T. 18. Rossiya Polnoye geografıçeskiye opisaniye naşevo otçestva . Pod redaktsiyey P. P. Semenova-Tiyaşanskovo İ V. İ. Lamanskovo. S. 204, Bu tomnın "İstoriçeskiye sudbı kirgizskovo kraya i kultırniye evo uspehi" degen taravın Alihan Bökeyhanov jazıskan. (Kırgız Bölgesinin Kaderi ve Kültürel Başarıları bölümünü Alihan Bökeyhan yazmıştır.)

¹⁷ Bökeyhanov Alihan, Kekitay. Kitapta: Şıgarmalar, A. "Kazakstan" 1994, 272. b. "Kazak Gazeti", 1905 No: 105, Kol koyğan-Ğalihan

¹⁸ Bukeyhanov Ğalihan, Abay (İbragim) Kunanbayev. Nekrolog. "Semipalatinskiy listok" 1905, No: 205-252, Zapiski Semipalatinskovo pod otdela Zapadno Sibirskovo otdela İRGO (Batı Sibirya Bölgesi Semey Bölümü Notları), 1907, vıp. Z. S. 1-8

¹⁹ Ombı oblısının mamlektetik arhivi (Omsk Bölgesi Devlet Arşivi). F. 270, opis 1, d. 200. 1. 10

şüncesini gerçekleştiremez. Alihan'ın her yerde aranmasından korkan, çekinen Kekitay'ın Semey, Ombı (Omsk) taraflarında kimseyi rahatsız etmeden Petersburg'a gitmesi bundan olsa gerek. Abay'ın eserlerinin toplanarak yapılan ilk baskısı (Petersburg, 1909) Abay araştırmalarında, şairinin adının kendi halkı arasında geniş şekilde yaymada çok önemli hizmetlerden birini ifa etmiştir. Bu kitabı bastırılan Abay'ın oğlu Turağul ile kardeşi İskak'ın oğlu Kekitay'dır. Abay'ın terbiyesinde yetişip dizinin dibinde çok bulunan Kekitay onun edebî mirasının da yayımı için büyük emek sarfetmiştir. Bu kitapta "Abay (İbragim) Kunanbay ulıñ ömiri" (Abay İbrahim Kunanbay oğlunun Ömürü) adlı bir makale yazmıştır. Abay'ın eserlerinin basımı tarihinde yerini almasının yanında şairin ömrü ve sanatıyla ilgili okuyuculara yetkin bilgiler veren Kekitay'ın makalesi de Abay araştırmaları tarihinde önemli yere sahiptir. Makalede Köketay, Abay'ın şiirlerinin doğmasına neden olan tarihî hakikat ile şairin yaşadığı kaygıları, sıkıntıları tam manasıyla izah etmektedir. Onun şairlik arayışlarının çevresini açıkça ortaya koymaktadır. Abay'ın büyük bir şair olmasının esas sebeplerini Rus ve dünya edebiyatının içinde araması Kekitay'ın makalesinin güncelliğini koruması, sonraki araştırmacılara örnek önemli, muhtevalı bir tez olmuştur. Rusça ilmî kitapları okuması, Abay'ın gönlündeki şairliğin uyanışıyla alakalı²⁰ o, yerli yerinde bilgiler vermektedir.

Muhtar Avezov, zamanında bu makaleye çok yüksek değer verip şairin hayat hikâyesini yazmasına yardım ettiğini dile getirmiştir. Abay'ın eseri basılıp halk içinde okunmaya başlandığında, onun şairlik sanatından ayrıca bahseden, büyüklüğünü kabul edip, ilk fikir beyan eden kişi Ahmet Baytursunov'dur. O "Kazaktıñ bas akını" (Kazakların İlk Şairi) adlı makalesinde "Kazakların ilk şairi Abay (Gerçek adı İbrahim) Kunanbayev ondan önceki sonraki dönemde Kazakların evlatlarının arasında bizim bildiğimiz şair yoktu,"²¹ diye hüküm vermektedir. A. Baytursunov, önceleri (1903)

²⁰ Kazak akını İbrahim Kunanbay uğlının öleni (Kazak Şair İbrahim Kunanbayoğlu'nun Şiirleri), bastırğan Kekitay, Turağul Kunanbay uğlandarı, (Yayımlayan: Kekitay, Turağul Kunanbay Oğulları) Sankt Petersburg, 1909, 152-b.

²¹ Baytursunulı Ahmet. Kazaktın Bas Akını (Kazakların İlk Şairi). "Kazak" 1913 No: 40, 43.

Abay'ın şiiirlerinin el yazmalarıyla tanışıp, 1909'da şairin kitabını okuduktan sonraki görüşlerini dile getirip Abay'ın "Az sözle çok derin manalar ifade eden," şiiirlerinin yayımlanmasına, gizemli sırlarına, edebîliğinin üstünde durmaktadır. Yenil düşünüp, aşikâr doğrudan söylenen halk şiiirlerini Abay kendi sözlerinin karşısına koyarak o sözün muhtevasını, derûnundaki manasını anlama, derin bir şekilde okumanın zorluğunun Abay'dan başladığını özellikle göstermektedir. Abay sözünün halkın ekseriyeti tarafından anlaşılmasına, ağırlığına değinip "O ağırlık Abay'ın söyleyememesinden doğan bir eksiklik değil; okuyucunun anlayacak seviyeye ulaşamamasından kaynaklanan eksikliklerdir. Hangi konuyu yazarsa yazsın, Abay onun derûnunu, derinini, sırrını, muhtevasını idrak ederek yazmaktadır, demektedir. Kazak edebiyatında Abay'ın kendinin Kazak edebiyatının ilklerinden olmasını ve okuyucunun problemini, Ahmet Baytursunov şairin şiiirlerini okuyup anladıktan sonra ortaya koymuştur. Sözlerinin hepsinin halka dayanması okuyucuların bildiklerini sınaması açısından iyi bir eleştiri, imtihan olmaktadır. "Okuyucu sözü sinasa, söz okuyucuları sınıyor," demesi de bundan. Ahmet, Abay'ı halka tanıtmayı mesuliyet bilmiştir. Abay'ın şairliğinin, ustalık mektebinin üzerinde özellikle duran Ahmet, ondaki Rus, Avrupa edebiyatının rolüne ayrıca anlam vermektedir. Rus şairleriyle tanışıp şiiirin ne anlam ifade ettiğini anladıktan sonra Abay şiiire başka bir gözle bakıp ona özge hürmet, imanla yaklaşmış, baş köşeden yer vermiştir. Şiiirin tahta oturmuş söz sultanı olduğunu, diğer türlerden ayrıldığını anlatmıştır," demektedir. Ahmet yine "Söz yazacak insan hem yazar hem eleştirmen olmalı. Sözün etkileyici güzel olması için fikrin ustalığı gerekmektedir. Anlamlı, muhtevalı olması için ilim gerek. Abay'da bunun üçü de var," diye yazmaktadır. Abay'ın her şeyin hakikatini bilme, olanı olduğu gibi doğru ifade onun hikmetli kıssaları, Ahmet'in Abay realizminin derinliğiyle ilgili düşünceleri olduğu tartışılmaz. Böylece gazetenin iki sayısında basılan kısa makalede Ahmet Baytursunov'un Abay'ın şairliği hakkında etraflı, kıymetli düşüncelerini ifade ettiğini görüyoruz. Onun tezleri, fikirleri sonra Abay'ı araştıranlar tarafından savunuldu, birçok araştırmaya kaynaklık etti. Ahmet Baytursunov'un makalesinin Abay araştırmaları tarihindeki kıymetli yeri de bu-

nunla alakalı. Ahmet'ten sonra Abay araştırmaları sahasında fikir beyan eden Mirjakıp Duvlatov onun 23 Temmuz 1914 tarihinde Kazak gazetesinde yayımlanan "Abay" adlı makalesi şairin vefatının 10 yılına ithaf edilmiştir. O da Abay'ın yeni, muhtevalı millî edebiyat oluşturmadaki yerini ayrıca belirtmektedir. "Edebiyatımızın temelini koyulan ilk kerpiç, Abay'ın eserleri, Abay imzasıdır. Abay'a kadar Kazaklarda ele alınıp okunacak, gerçek anlamda Kazak edebiyatı diyeceğimiz bir şey yoktu. Abay'ın bizim için kıymeti de bunda,"²² diyor. Bu elbette Abay'a kadar olan millî edebiyatı hiçe sayma değil; şairin dünya edebiyatında büyük örnek olan yeni edebiyat oluşturmadaki emeğini değerlendirmektedir. Onun şiiirlerinin halkın gönlüne nur saçan, ilk doğan yıldız gibi olmasının önemini Mirjakıp mümtaz şekilde değerlendirmektedir. Bununla birlikte makalede Abay şiiirlerinin el yazma şeklinde dağıtılmasının tarihinden bilgi verilmektedir. 1904 yılında bu yazmaları Ahmet Baytursunov'un elinde gördüğünü, Alihan Bökeyhanov'un onu bastırma ile ilgili isteğini, eserin Petersburg'ta basılmasını anlatıyor.

1918 yılında Muhtar Avezov ile Jüsipbek Ay-mavitov'un "Ekev" (İkisi) diye imzaladığı "Abay'ın öneri hem kıymeti" (Abay'ın Sanatı ve Hizmeti) adlı makalesi Abay dergisinin 2. sayısında yayımlandı. Yukarıda bahsettiğimiz makalelere paralel yazılan, Abay'ın Kazak Edebiyatındaki yerini, hizmetini değerlendirmede önemli bir çalışma olmuştur. Abay'ın şairliğini kendinden önceki edebiyat örnekleriyle mukayese edip onun kendi devrinin sırrıyla, ironisiyle tanıyıp Muhtar ile Jüsipbek, Abay'ın kendine has özelliklerini anlatmaya gayret etmişlerdir. "Abay'ın en önemli farkı devrin akıntısına kapılmadan kendi gibi olmayı başarmasıdır. Akla, hayra, gönlün arzusuna boyun eğip büyük bir eksikliğin içine girip onunla beraber olması, her şeye ibret gözüyle bakması, noksanlığı tam tasvir etmesi çok önemlidir. Abay, torun içindeki buğday tanesini gören kartal gibi bir eleştirmendir. Abay'ın hayal dünyası zengin, düşüncesi derin, aklın ilmin hakim olduğu zengin bir sinesi var. Bu hazineyi bütün yönleriyle, nazik sıfatıyla; Kazakların işlenmemiş kaba

²² Dulatlı Mirjakıp, Abay. "Kazak", 1914, 23 İyul. No: 67

diliyle zarif bir şekilde söylemesi şairliğinin altın dilli bir hatipliğidir.”²³

Abay’ın şairliğini her yönden, baştan ayağa analiz etmeye çalışan yazarlar eserlerini şu şekilde sınıflandırıyor: “Ahlakî düzeltme, felsefe, eleştiri, ressamlık, gönlün gamı kasaveti, lirizm, dil hâkimiyeti, hiciv ve enfes tercümanlık.”

Elbette onun şairliğini ayrı bir yere koymak gerek. Buna bakmadan bu düşünceler, makale yazarlarının tespit ettiklerini ilmî şekle dönüştürdükleri ilk olmaları yönüyle değerli. Bundan biz Abay’ın sanatına ithaf edilen ilk makalelerin tarihî önemini değil; ilmî açıdan fikir ve düşünceleri dile getirilmesinin de ehemmiyet arz ettiğini görüyoruz. Bunlar sonraki araştırmalara temel oluşturdu, fikir verdi. Şairin eserlerinin halk için önemi, ustalığı, onun Kazak edebiyatındaki yeri hakkındaki düşünceler, son dönem araştırmacıları tarafından savunuldu, yeni kaynaklarla ispat edildi. Bu yüzden onlar Abay’ın halktan biri olmasının âdil olarak, ilmî açıdan değerlendirmenin temelini oluşturdu. Abay araştırmalarının yeni devri 1920’li yıllardan başladı. 1922 yılında Abay’ın şiirleri toplanıp iki farklı kitap olarak Kazan’da ve Taşkent’te yayımlandı. Bu yayımlar temel olarak 1909 yılındaki basımın tekrarıydı. Şairin eserlerini, bastırmaya niyet edenler, eseri basanlar ellerinde yeni materyal olmadığı için, bu iş ilk kitabın yeniden basılmasıyla neticelendi. Bu, Kazan baskısına önsöz yazan Berniyaz Kuleyev’in yazdıklarından ve Kazak-Kırgız Bilim Komisyonu adından Taşkent’te basıma verilen eserin başına yazılan “Okurmanga yeskertüv” (Okuyucuya Hatırlatma)dan anlaşılmaktadır. Bunun yanında iki baskıda da ilk basımdaki hatalar düzeltilmeye çalışılmıştır. Yayınevleriyle bu işle ilgili Kazan baskısı için Ahmet Baytursunov ve Muhtar Avezov; Taşkent baskısı içinse H. Dosmuhametov ile U. Omarov yardım etmişlerdir. Bu baskılar Abay’ın eserlerinin halk arasında geniş şekilde dağıtılmasına şüphesiz yeterli imkan oluşturdu. Eserlere tanıtım, de-

ğerlendirme yazılarak şairin eserlerini öğütlemeye, halka tanıtmaya çalışan makaleler doğmaya başladı. Bu cihette Kazakistan’da epeydir yayımlanan gazete ve dergiler Abay hakkındaki çalışmalara oldukça geniş yer verdi. Bu yazıların en önemlileri arasında İliyas Jansügirov’un “Abay Kitabı” (Tilşi, 8 Mayıs 1923), Sağdı’nın “Abay” (Akjol, 1923; 355, 356, 359, 363, 369, 372 sayıları) B. Kenjebayev’in “Abay” (Yeñbekşi Kazak 28-29 Ağustos 1925) adlı makalelerini zikredebiliriz. Bunlar, muhtevası ve türü akımında çeşitli örneklerde yazılmıştır.

İliyas Jansügirov, Taşkent baskısına kitap değerlendirmesi yazmış ve bu baskının hatalarına değinmeye çalışmış; G. Sağdı ise makalesinde şairin sanatını ilmî olarak değerlendirmeye çalışmıştır. B. Kenjebayev gazeteye yazdığı makalesinde Abay’ın şiirlerinin muhtevasını, mazmununu inceleyip onu halk şairi olarak değerlendirmiştir. Abay’ın şairliğinin, sanatının halkla olmasının, bu şekilde doğru değerlendirmelerin yanında onu farklı şekilde anlayanlar da olmadı değil. Alaş hareketini Kazak halkının karşısındaymiş gibi gösterme siyaseti devrinde Abay’ı milliyetçilerin safında göstermek gibi hatalarda oldu. O, medenî mirası sınıfsal sosyolojik açıdan eleştirildiğinde burjuva, feodalizmin şairi olarak değerlendirildi. İlk görüş Sabit

Mukanov’un “Kara taktaga jazılıp kalmañdar şeşender!” (Kara Tahtaya Yazılmayın Ozanlar) (Yeñbekşi Kazak, 1 Mart 1923), adlı makalesinde belirtilmiş, sonra Kazakistan’da sınıf tartışmasının büyümesi, parti ve proleterya edebiyatı siyasetinin benimsenmesi bu sınıflandırmayı oldukça ileriye götürdü. Bunun hepsi belli derecede merkezden çıkan Komünist Partinin proleter olmayan mirası yağmalama siyasetinin soğukluğuuydu. Puşkin, Lermontov, Tolstoylar saray şair ve yazarları olarak görüldü. Değişik ideolojilere sahip toplumlarda yaşayan sanatçılar, feodal devir şairi, burjuva şairi, proleter şair diye tasnif edildi. Kazak toplumunun gelişim özellikleri dikkate alınmadan ona merkezin değerleri aşılmanmaya çalışıldı. 1925-1930 yılları arasında Abay’ın mirasıyla ilgili yazılan belirtilen görüşleri zikrettiğimiz ideolojinin içinde ele alabiliriz. S. Mu-

²³ Ekev. Abaydın öneri hem kızmeti (Abay’ın Sanatı ve Hizmeti). “Abay”, 1918, No: 2

kanov'un, İ. Kabılov'un o devirdeki makaleleri daha sonra yazılan G. Toğjanov'un "Abay" (1935) yazısında şair sosyalist bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Abay'ın şairliğinin ululuğunu kabul eden S. Mukanov onu "Kazak bozkırına girmeye başlayan kapitalizmin, burjuvanın şairi, sanatı arzulayan Kazakların devlet yöneticiliğinde yeniliği isteyen burjuva dileklerinden meydana gelmiş şair"²⁴ olduğunu zannetmektedir. Bu düşünceye öncülük etmeyi kendine amaç edinmiş filozof İ. Kabılov "Filosofiya Kazahskovo Poeta Abaya i iyo kritika" (Kazak Şairi Abay'ın Felsefesi ve Onun Eleştirisi) (Sovyetskaya step, 2 Ağustos 1928) adlı makalesinde Abay'ı idealize etmeyi büyük bir hata olarak düşünür. "Abay kendi devrinin, içinden çıktığı toplumun meyvesidir," diyerek onu ataerkil, feodal boycu toplumun yerleşmeye çalışan kapitalist toplumun parçası olarak değerlendirir. Abay'ın yaşadığı devri, onun şairliğini böylece iki döneme ayırır ve Abay'ın başta feodalizm taraftarı olduğunu daha sonraysa genç Kazak burjuvazisinin ideoloğu olduğunu savunur. Abay'ın felsefesini analiz edip "Onun dünya görüşü bize ait değil; o, metafizik idealizmin temsilcisidir," cümlesini sarfeder. Makalenin ana fikri "Abay'ın felsefesi, edebiyattaki burjuva fikrinin ve felsefesinin çeşitli bakış açılarının bir araya gelmesidir," düşüncesine dayanmaktadır. Bu yüzden o, Abay'ın ilmini zararlı, onunla mücadele Kazakistan'ın Komünist Parti çalışanlarının bütün gücüyle girişmeleri gerektiğini söyleyip noktayı koymaktadır.²⁵

O zaman partinin ülke komitesinin başkanı olan Kabılov makalesini emir gibi görüp birkaç yerde bastırdı.²⁶ Kazak Pedagoji Enstitüsü'nde tebliğ olarak sundu. Abay'ı savunanlar bu duruma seyirci kalmadı. Bu tartışmada Abay'ı müdafaa etmeye azamî güç sarfedip, onun şairliğini tanıtmaya büyük emek harcayan İdris

Mustanbayev'in ismini söylemek yerinde olur. Onun "Abay ömiri men tvorçestvası" (Abay'ın Hayatı ve Sanatı) (Jaňa Adebıyat, 1928, No: 7, 8) adlı uzun makalesi Abay mirasıyla alakalı münakaşalar çerçevesinde yazıldı. Ondan sonra İdris "Bizdiñ talastarımız" (Bizim Tartışmalarımız) (Kızıl Kazakistan, 1928, No: 5) adlı makaleyi yazdı. Bu yazılarda Mustanbayev medenî mirasa itinayla yaklaşmanın gerekliliğini Abay mirasının edebî, tarihî önemini özellikle göstermiştir. Abay'ı, kendi seviyesinde Rus klasikleriyle karşılaştırıp onun Kazak edebiyatındaki yerini belirlemeye çalıştı. Şairin eserlerini, yenilikçiliğini değerlendirdi. Kabılov'un makalesi basıldıktan sonra İdris Mustanbayev ona "Poet Abay i iyo Filosofiya" (Şair Abay ve Onun Felsefesi) (Sovyetskaya step, 2 Ağustos 1928), "Akin Abay jane palsapaşıl İliyas tuvralı" (Şair Abay ve Felsefik İliyas Hakkında) (Yeñbekşi Kazak, 10 Eylül 1929) adlı makaleleriyle cevap verdi. Bu yazılarda o, filozof Abay'ı şair, sanatçı Abay'dan ayrı düşünmenin hata olduğunu, onu ataerkil feodal toplumla kapitalizme yakıştırmanın, Abay'ın sanatını araştırmadan doğmadığını, yapay sistematik olduğunu eleştirdi. "Abay nağız halık akını boldı"²⁷ (Abay Tam Halk Şairiydi) şeklinde sonuca vardı. Bu tartışmalar Abay'ı özen göstererek araştıranların çalışmalarını durdurmadı. Onlar, şairin poetikasını savunup, şiirlerini bir araya getirme, toplama ve bulduklarını yayımlama işiyle meşgul oldular. 1933 yılında yayımlanan şiirler külliyyatı bu şekilde meydana geldi. Külliyyatı hazırlayan Muhtar Avezov idi. Bu külliyyatı "Abaydıñ tuvısı men ömiri" (Abay'ın Doğuşu ve Hayatı) adlı şairin hâl tercümesini anlatan yazısını ekledi. Bu yazıda Abay'ın yetiştiği çevre, muhiti, soyu ve hayatıyla ilgili yönü kaynaklarıyla ortaya çıkardı. Özellikle şairin babası Kunanbay ile ilgili bilgiler dikkat çekiyor. Öl boyunun kıymetli bir ferdi olan Abay'ın babasının ve uruğunun özelliklerini anlatıp onun halk lideri gibi hatip, keskin zekalı, atik, idrak sahibi, yiğit ve gayretli biri olduğunu Muhtar birçok delille ispat etmiştir. Kunanbay ile Abay'ın yaşadığı muhitin zıtlıklarını, sırlarını inandırıcı şekilde anlattı.

²⁴ Mukanov Sabit. Arkim özinşe oylaydı (Herkes Kendince Düşünüyor). "Jana adebıyat" (Yeni Edebıyat), 1928 No: 3, 133-b.

²⁵ Kabılov İlyas. Filosofiya Kazahskovo poeta Abaya i iyo kritiki (Kazak Şairi Abay'ın Felsefesi ve Onun Eleştirisi). "Sovyetskaya step" 2 Ağustos 1928.

²⁶ Kabılov İ. Abay jane onun filosofiyası. (Abay ve Onun Felsefesi) "Yeñbekşi kazak" 1928, 10 sentiyabr, Tağı da Abay jane Abayşıl turalı, "Yeñbekşi kazak" 1929, 20 Noyabr.

²⁷ Mustambayev İ. Poet Abay I evo filosofiya. (Abay ve Felsefesi) "Sovyetskaya step" 1928, 2 Avgusta.

Külliyyatın önsözüne İlyas Jansügirov'un Abay'ın hayatı ve sanatıyla ilgili makalesi girdi. Külliyyatta daha önceki baskılarına girmeyen bir kısım şiirleri ve nesri verildi. Muhtar Avezov'un derlediği Kökbay ile Turağul'un hatıraları eklendi. Abay'ın eserlerinin külliyyatının basılması şairin sanatıyla Kazak halkının geniş şekilde tanışmasına onun hakkındaki zıt fikirleri, görüşleri doğru anlamasına yol açtı. 1934 yılında şairin vefatının 30 yılı anıldı. Bu doğrultuda Abay mirasıyla alakalı birçok makale yayımlanıp onun sanatının halkla iç içe olan ciheti açık bir şekilde ispat edildi. Bunların içinden Kundaybergen Jubanov'un "Abay Kazak edebiyetiniñ klassigi" (Abay Kazak Edebiyatının Klasigi) (Adebiyet maydanı, 1934, No: 11, 12) adlı makalesini ayrı bir yere koymalıyız. Bu makale belli bir derecede bugüne kadar Abay mirası hakkındaki tartışmalı fikirleri bitiren bir çalışma oldu.

"Kazak edebiyatı tarihinde Abay'ın tuttuğu yeri yüksek görmeyenler, hatta yer vermeyenler bana göre tartışmasız bir şeyi akıllarına getirmiyorlar. O kendi sınırlarında yalnız Kazak değil; diğer komşu halklarında edebiyattaki başarısıdır,"²⁸ diyor.

K. Jubanov Sovyetlerin, Doğu, Orta Asya Edebiyatları içinde Abay'ın seçkin ve doldurulmayacak bir yeri olduğunu ispat etmektedir. Bununla birlikte şairin modern edebiyatımızın başlangıcı olmasına, dâneliğine yüksek değer vermektedir. Abay'ın Doğu edebiyatıyla Kazak halk edebiyatının örnekleriyle sıkı alakasının inandırıcı şekilde incelemektedir. Abay'ın şairlik özellikleri hakkındaki yerli yerinde analizler yapmaktadır. Bu durumla alakalı basılan diğer çalışmaların içinden M. Avezov'un "Abay akınındığın aynası" (Abay'ın Şairliğinin Çevresi) (Adebiyet maydanı, 1934, NO: 11, 12), A. Lekorov'un "Abay jane onıñ daviri" (Abay ve Onun Devri) (Adebiyet maydanı), A. Mambetova'nın "Abay kezeñiniñ dana akını" (Abay Devrinin Âlim Şairi) (Adabiyat maydanı), Y. Ismailov ile Z. M. Şaşkin'in "Abaydıñ poetikası" (Abay'ın Poetikası) (Adabiyat maydanı) adlı makalelerini hatırlamak yerinde olur. Abay'ın sanatı birçok yönüyle incelenip ilmî ehemmiyeti olan düşünce ve fikirler ele alındı. Şairin

büyüklüğü, halkçılığı, yenilikçiliği tam anlamıyla gözden geçirildi. Bu dönemi Abay hakkında büyük kelimelerin edildiği devrin başı olarak söyleyebiliriz. Bundan sonraki yıllarda da Abay'ın sanatıyla ilgili edebî araştırmaların merkezinde yer almış, etrafını aydınlatmıştır.

1935-1938 yılları arasında Abay'a ithaf edilen yeni yazılar kaleme alındı. Bunların önemlileri B. Kenjebayev'in "Abay tuvralı pikirler" (Abay Hakkında Fikirler) (Adebiyet maydanı, 1935, No: 1, 2), Muhtar Avezov'un "Abaydıñ medeniy izdenüvleri" (Abay'ın Medenî Arayışları) (Adebiyet maydanı, 1937, No: 7), Sabit Mukanov'un "Abay halık akını" (Abay Halk Şairi) (Adebiyet maydanı, 1937, No: 4) gibi makalelerini hatırlayabiliriz. 1937 yılında A.S. Puşkin'in vefatının 100 yılına ithaf edilen eserde Abay'ın tercümelerinin yanında İ. Jansügirov'un, M. Avezov'un, S. Mukanov'un, M. Karatayev'in, Y. Ismailov'un makaleleri basıldı. Abay'ın sanatının Kazak okul müfredatına girmesi ve sürekli yer almaya başlaması da bunlardan sonra başlamıştır. 1939-1940 yıllarında Abay'ın eserlerinin iki ciltlik yeni baskısı yayımlandı. Semey'e bağlı Şingıstav kazasının adı Abay olarak değiştirildi. Şairin eserleri ilk kez Rus dilinde "Abay Kunanbayev. Lirikası i poemı, Moskva, 1940" (Lirizm ve Manzumeler, Abay Kunanbayev, Moskova, 1940) adıyla yayımlandı. Muhtar Avezov'un Abay adlı trajedisi Kazak Akademik Dram Tiyatrosu'nda sahnelendi. Abay hakkında sürekli yayınlarda hayat-tayken onunla görüşmüş Kökbay, Turağul, Kamaliya, şair Tölev gibi insanların hatıraları basılmaya başladı. Abay araştırmaları hız kazandı. Sabit Mukanov'un Abay'ın eserlerinin 1939 yılındaki baskısına yazdığı önsöz "Abay halık akını" (Abay Halk Şairi), Muhtar Avezov'un "Abaydıñ ömirbayanı" (Abay'ın Hayatı) (2. Cilt, 1940), "Abaydıñ ideyalık medeniy izdenüvleri" (Abay'ın İdeal Medenî Arayışları) (Adebiyet jane ikskusstvo, 1939, No: 7), H. Jumaliyev'in "Abay poeziyasının tili" (Abay'ın Şiirlerinin Dili) (Adebiyet jane ikskusstvo, 1940, No: 12), "Abay ulı realist akını" (Abay Yüce Realist Şair) (Adebiyet jane ikskusstvo, 1941, No: 4), Y. Ismailov'un "Kemeñger Abay" (Dâhî Abay) (Adebiyet jane ikskusstvo, 1940, No: 9), A. Tokmağanbetov'un "Abaydıñ akındık mektebi" (Abay'ın Şairlik Mektebi) (Sotsialistik Kazakistan, 26 Eylül 1940), M. Akınjanov'un "Abay şıgarmalarınıñ alevmettik mazmunı"

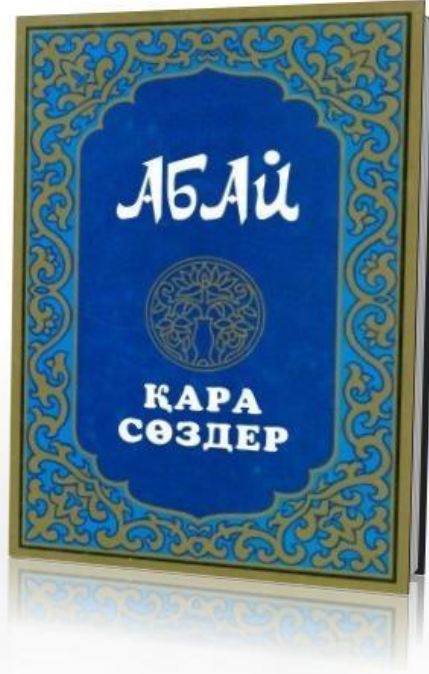
²⁸ Jubanov K. Abay-Kazak edebiyetinin klasigi (Kazak Edebiyatının Klasigi Abay), "Adebiyet maydanı" 1934 No: 11-12, 29-b.

(Abay'ın Eserlerinin Belirleyici Mazmunu) (Sotsialistik Kazakistan, 15 Ekim 1940), M. Böjeyev'in "Abaydın avdarma yeñbekteri" (Abay'ın Tercüme Çalışmaları) (Adebiyet jane iksskustvo, 1940, No: 2), K. Bekhojin'in "Kazak halıkınıñ ulı akını" (Kazak Halkının Büyük Şairi) (Kommunist, 1940, No: 9) gibi araştırmalar o devrin meyvesidir. Abay'ın anılma yıldönümleriyle alakalı girişimler, Abay'ın isminin halk arasında geniş şekilde yayılıp okuyucuların onu yakından tanınmasına vesile oldu. Bunun temelinde Abay'ın doğumunun 100. yıldönümü vardı. Bu, 1945 yılının baharında düzenlendi. Abay'ın eserlerinin tamamı ve akademik araştırma kitabı basıldı. Şairin sanatına ithaf olarak Kazakistan İlimler Akademisi tarafından panel düzenlendi. Almatı'da bölge merkezinde ses getiren toplantılar, törenler düzenlendi. Abay araştırmaları yeni çalışmalarla olgunlaştı. S. Mukanov'un "Abay Kazak halıkınıñ ulı akını" (Abay Kazak Halkının Yüce Şairi) adlı çalışmasının yanında M. Avezov'un "Abay yeñbekteriniñ biyik nısanası" (Abay Çalışmalarının Büyük Nişanesi) (Sotsialistik Kazakistan, 19 Ağustos 1945), İ. Omarov "Abay i kazahskaya kultura" (Abay ve Kazak Kültürü) (İzvestiya Kaz. Filiala AN SSSR. Seriya yaz. i lit. Vıp., 1945), M. Silçenko "Kazaktıñ dañktı ağartuvşısı, akını Abay Kunanbayev" (Kazakların Meşhur Aydını, Şairi Abay Kunanbayev) (Bolşevik Kazakstana, 1945, No: 4, 5) Y. Ismailov "Abay öleñderiniñ suluvlık avezdilik yerekşelikleri" (Abay'ın Şiirlerinin Estetik Özellikleri) (Sotsialistik Kazakistan, 14 Ağustos 1945), "Abaydın öleñ kurılısı tuvralı" (Abay'ın Şiirlerinin Sistematiği Hakkında) (Sotsialistik Kazakistan, 12 Ağustos 1945), "Abaydın körkem söz şeberlikleri tuvralı" (Abay'ın Edebî Söz Ustalıkları Hakkında) (Sotsialistik Kazakistan, 22 Ağustos 1945), B. Kenjebayev "Abaydın karasözderi" (Abay'ın Nesirleri) (Sotsialistik Kazakistan, 15 Ağustos 1945), M. Ritman "Natsionalnaya gordost Kazahskovo naroda" (Kazak Halkının Millî Gururu) (Kaz. Pravda, 3 Temmuz 1945) adlı makaleler yazdı. M. Avezov ile B. Kenjebayev'in "Abay Kazaktıñ ulı akını" (Abay Kazakların Yüce Şairi), M.S. Silçenko'nun "Abay" adlı küçük hacimli kitapları basıldı. Bu çalışmalarda büyük şairin eserleri tür, edebîlik ve ustalık yönlerinden ele alınıp onun öncülüğünün sonraki millî edebiyata tesiri incelendi. Şairin mirasını bütün yönleriyle araştırmaya gayret eden bu çalışmalar birer

birer iri hacimli monografik eserlere dönüştü. S. Amanjol'un "Kazaktıñ adebiy tili" (Kazakların Edebî Dili) adlı çalışmalarında şairin poetikasıyla, Kazak edebî dilinin şekillenmesindeki rolüne geniş yer verildi. A. Jirenşin "Abay i ivo russkiye druzya" (Abay ve Onun Rus Arkadaşları) (1949) adlı incelemeyi yayımladı. S. Mukanov'un "Belinskiydiñ estetikalık közkarasınıñ Abayga eseri" (Belinski'nin Estetik Bakışının Abay'a Tesiri) adlı çalışması (Kazak SSR Ğılım Akademiyasınıñ habarşısı, 1948, No: 6) adlı çalışması büyük şairin Rusya'nın demokratik, yenilikçi edebiyatıyla canlı alakasını ortaya koydu.

1950'li yılların başında Kazakistan'daki milliyetçiliği düşman görenler, Abay araştırmacılarını eleştirirken Abay'a dış geçiremediler. Fakat onlar Abay'ın şairlik mektebini hiçe saydılar, Abay'ı millî edebiyatın karşısına koyup onu Doğu edebiyatından ayırarak Rus edebiyatının içinde göstermeye çalıştılar. Bu çerçevede gelişen görüşler Abay'a halkın bakış açısını değiştirmede. 1954 yılında Abay'ın vefatının 50 yılı anıldı. 1954'ten sonra 1957 yılında M. Avezov'un bizzat iştirakiyle Abay'ın eserlerinin külliyyatının iki ciltliği yayımlandı. Bu yayımda şairin eserlerinin metni yeniden gözden geçirilerek ilmî izahlara yer verildi. Abay'ın sanatını bütün yönleriyle inceleyen meselelere eğilen monografik çalışmalar yayımlanmaya başladı. Bunların içinde Z. Ahmetov'un "Lermontov i Abay" (Lermontov ve Abay) (1954), H. Süyınşaliyev'in "Abaydın karasözderi" (Abay'ın Nesirleri) (1956), T. Tajibayev'in "Filosofskiye psihologičeskiye i pedagogičeskiye vzgıyadı Abaya" (Abay'ın Felsefe ve Psikoloji ve Pedagoji Görüşleri) (1957), A. Jirenşin'in "Abay jane orıstıñ ulı revolyutsiyaşıl demokrattarı" (Abay ve Rusların Büyük İnkılapçı Demokratları) (1956), M.S. Silçenko'nun "Tvorçeskaya biografiya Abaya" (Abay'ın Sanat Biyografisi) (1957), K. Muhamethanov'un "Abay şıgarmalarınıñ tekstologiyası jayında" (Abay'ın Eserlerinin Metni Hakkında) (1959), S. Nurişev'in "Abaydın avdarma jönindegi taciriybesinen" (Abay'ın Tercümeyle Alakalı Tecrübesinden) (1954) adlı çalışmalar vardı. Bu dönemin sonlarında Muhtar Avezov'un Abay'ın hayatıyla sanatını ayrıntılı şekilde ele aldığı "Er jıldar oyları" (Yıllar Boyu Düşünceler) (1959), adlı monografi kitabı yayımlandı. S. Kenesbayev'in "Abay osnovopoljnik kazahskovo literaturnava yazıka" (Kazak

Edebî Dilinin Kurucusu Abay) (Sovjetskiy Kazahstan, 1955, No: 9), A. Marğulan'ın "Abaydın jañadan tabılğan koljazbaları" (Abay'ın Yeniden Bulunan El Yazmaları) (Sotsialistik Kazahstan, 21 Eylül 1954), A. Jubanov'un "Abaydın muzikalık muraları" (Abay'ın Musıkî Mirası) (Sotsialistik Kazahstan, 17 Ağustos 1954), N. Saranbayev'in "Rol Abaya v razvitii kazahskovo literaturnova yazıkı" (Kazak Edebî Dilinin Gelişmesinde Abay'ın Rolü) (Vestnik, AN. Kaz. SSR 1954, No: 6) adlı makaleleri yeni meseleleri ele alıyor, fikir ve düşünce olarak yeni olma özelliğini taşıyor. 1950'li yıllarda Abay hakkında onda ithaf edilen çalışmalar arasında K. Muhamethanov "Abaydın akındık mektebi" (Abay'ın Şairlik Mektebi), R. Sızdikova "Abay şıgarmalarınñ tili" (Abay'ın Eserlerinin Dili), B. Gabdul-lin "Abaydın etikalık közkarası" (Abay'ın Ahlak Görüşü), M. Tilevjanov ile Ğ. Abetov "Abay satırası" (Abay'ın Hicvi) gibi yetkin ilmî çalışmalar eklendi. 1960'lı yılların başından Abay araştırmaları tarihine M. Mirzahmetov da katıldı. O zaman T. Abdırähmanov, M. Sarsekeyev, K. Ömiraliyev gibi genç araştırmacılar Abay'ın eserlerinin metinleriyle ilgili kâmil fikirlere malik bir kısım makaleleri yayımladı. T. Nurtazin'in, Z. Ahmetov'un, T. Alimkulov'un, A. Nurkatov'un, K. Nurmahanov'un, M. Böjeyev'in ve M. Hase-nov'un makalelerinde şairin sanatıyla ilgili diğer meseleler incelendi. 1960'lı yıllara kadar uzun bir zaman dilimine yayılan Abay araştırmaları içinde M. Avezov'un çalışmasını, emeğini farklı bir yere koymamız gerekmektedir. 1918 yılından başlayarak Abay'ın mirasını değerlendirme, toplama, bastırma işiyle meşgul olan M. Avezov edebiyat araştırmalarının bu sahasındaki görüşleri, ilmî düşünce ve fikirleri yerleştiren, onun temelini atıp geliştiren yazar, âlim olmuştur. Jüsipbek Aymavitov ile birlikte yazdığı makaleden sonra o, Kazak edebiyatındaki Abay geleneğiyle, örneğiyle zaman zaman meşgul oldu. O, "Abay, Kazaklarda tasvir gücü

yüksek, edebî sözün, derin anlamlı, işlenmiş şiirin babası," demektedir.

Abay, Kazakların içinde okuyucu bulmuştu. Edebiyata, şiire karşı önyargıyı, olumsuz fikir ve görüşleri yok edip bütün memleketi terbiye etti. Bundan sonra diğer bir büyük hizmeti kırdaki tahsili olmayan Kazaklara, Avrupa medeniyetinin kapısını açtı.²⁹

Abay'ın derdini, kederini koloni döneminin başladığı zamandaki zor dönemdeki şairlerle mukayese edip yazar şöyle demektedir: "Abay'ın şiirlerinin iç manasıyla gösterdiği istikamet açısından değerlendirecek konargöçer dönemin şiirlerinden ayrıldığını görürüz. İskelette kurumuş dert var, henüz savuşmuş keder yok, onun yerine Kazak hayatının eksik-

liklerini anlayan idrak var, hasta olan yeri bulup ona deva sunan tabiplik var. Abay, Kazak gençlerine ilimle meşgul ol, malını doğru düzgün besle; zenginlere halka iyi muamele et, borcunu öde," diyor.

"Abay'ın dert ve kederi eski devrin kalıntısı değil; gönüldeki sırrın, açık dilek, belli bir mefhumun, canlı realizmin yansıması," diye izah etmektedir. Kendi döneminde bu sözlerin, Abay'ın eserlerinin sırrını, gizemini anlamaya yardım ettiği tartışmasız. Bundan sonraki devirde Muhtar, Abay'ın eserlerini onun

hayatıyla ilgili bilgileri toplamayla yakından meşgul oldu. O yıllardan başlayarak vefat edene kadarki Abay eserlerinin bütün baskılarını yönetti. Abay'ın hayatı ve sanatıyla ilgili birçok makale, inceleme yazıları yayımladı. Yazarın uzun yıllar Abay'ı araştırma işinin neticesinde "Abay jolı" (Abay Yolu) adlı dört ciltlik eseri ve "Abay" adlı piyesi ve opera librettosu, "Abay enderi" (Abay Şarkıları) adlı filmin senaryosu doğdu. Bunları yazma materyal toplama belli derecede onun araştırma işine tesir etti. M.

²⁹ Konır. Kazak edebiyetinin kazirgi deviri (Kazak Edebiyatının Günümüz Dönemi), "Şolpan", 1922, No: 4-5.

Avezov'un araştırmalarının neticesi, hulasası olarak şunları sıralayabiliriz:

Birinci, Abay'ın ilmî olarak geniş şekilde hâl tercümesini yazdı. Bu işe 1920'li yıllardan başladı, 1950'li yılların sonuna doğru tamamladı. Birden çok nüshasını (arşivinde 4 nüsha muhafaza edilmiş) inceleyip yayımlayıp (1933, 1940, 1957) geliştirdi. En son düzeltmesi yazarın kendi idare ettiği 1957 yılındaki baskısından verildi.

İkinci, Abay'ın şiirleriyle, manzumelerini, nesrini oldukça geniş şekilde inceledi. Buna o, uzun yıllar Almata'da üniversitelerde derslerde okuttuğu Abay araştırmalarının materyallerini temel olarak aldı. Bu çalışma, Abay çalışmalarını kronolojik prensiplere göre inceleyip onların yazılma şartlarını, fikrî ve edebî yönlerinin muhtevasını, şairin ustalılığını değerlendirmektedir.

Üçüncü olarak uzun yıllar Abay'ın şiirlerini bir araya getirip yayıma hazırlayıp şairin eserlerinin metniyle alakalı büyük bir iş görmüştür. 1933 yılı baskısından başlayarak onları kronolojik sıraya koydu, her şiirin yazılma sürecini belirledi, şairin yeni bulunan şiirlerini seçip değerlendirdi. Bunun neticesinde Abay'ın eserlerinin kronolojik metni şekillendi. Abay'ın devrini değerlendirme, şairin çevresiyle alakasını, dünya görüşünü, ruhanî gelişimini inceleme, onun poetikasında, eserlerindeki öncülüğü, ilkleri, Kazakların millî edebiyatıyla, Dođu edebiyatı, Rus edebiyatı, Batı edebiyatının ilişkisini ortaya koyma, Abay'ın sanatının halkçılığı ve realist özelliğini ele alma, Abay'ın şairlik geleneğinin ve mektebinin, talebelerinin eserlerinin derinlemesine gözden geçirme Muhtar Avezov'un değerlendirdiği, çözdüğu meselelerin özünü anlatmaktadır. Bu meseleleri o, yazdığı monografiyle birlikte "Abay akındılığının aynası" (Abay'ın şairliğinin Çevresi), "Abaydın ideyalık medeniy izdenüvleri" (Abay'ın İdeal Medenî Arayışları), "Abay yeňbekteriniň biyik nisanası" (Abay Çalışmalarının Yüksek Niřanesi), "Traditsiya russkovo realizma i kazahskaya literatura" (Rus Realizm

Geleneği ve Kazak Edebiyatı) gibi birçok makalede ele aldı. M. Avezov, Abay'ı da Kazak edebiyatını da müdafaa eden büyük bir sanatkârdır. Abay'ı araştıranlar da Kazak edebiyatının genç temsilcileri de onun etrafında toplanıp onu görelecek işlerin rehberi, akıl hocası gibi görmüşlerdir. O, Kazak edebiyatını bütün dünyaya tanıttı ve dünya önünde onun şerefini, haysiyetini korudu. Abay'ı da meşhur eserleriyle tanıtıp onu araştırma, inceleme işinde öncü oldu. Muhtar'ın vakitsiz ebedî âleme göçmesi (1961) Abay araştırmalarını da Kazak edebiyatını da yetim bıraktı. İlimler Akademisi tarafından planlanan ilmî projeler gerçekleştirilemedi. Bu alandaki iş Abay'ın eserlerinin yeni külliyatının 1977 yılında I. Düysenbayev'in idaresinde basılmasıyla sonuçlandı.

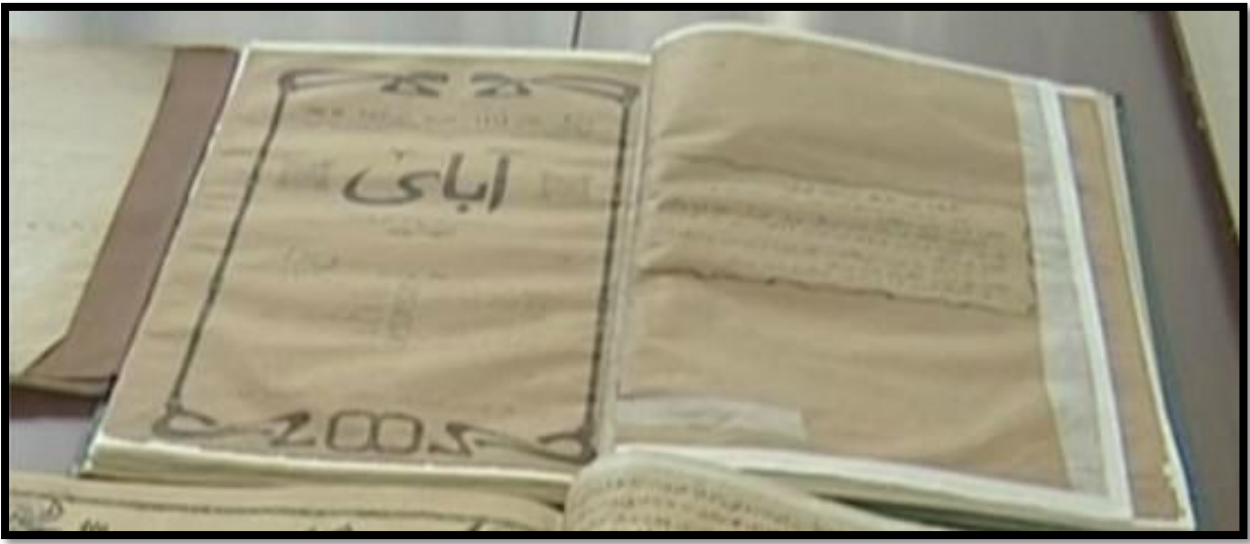
Ama Abay araştırmaları durmadı. Muhtar Avezov hayattayken bir araya gelen araştırmacılar da bu alandaki çalışmaları topladı, buna üniversite hocalarından Abay'ı sevenler de iştirak etti. Bir yerde tam olarak toplanmasa da dağınık hâlde olsa da Abay araştırmaları sahasında bir kısım işler görüldü. 1964 yılında S. Mukanov'un "Abay Kunanbayev" adlı monografisi "Jarkın Juldızdar" (Parlak Yıldızlar) kitabında yayımlandı. Bu, Sabit'in şairin hayatıyla eserleri hakkında uzun yıllar

yürüttüğu çalışmanın hulasası niteliğindeydi. Bu eserde o, 1920'li yıllardan başlayarak Abay hakkındaki görüşlerini yeniden gözden geçirip şairin hayatı ve eserleriyle ilgili yeni bir değerlendirme yaptı. Abay araştırmalarındaki fikirleri eleştirel gözle değerlendirme, şairin hayatını, yetiştiği muhiti tasvir, eserlerinde Kazak hayatının gerçeklerini ortaya koyma, edebiyatta ve dünyaya bakışını ve ustalılığını tespit işte bütün bunlar Sabit'in ele aldığı meselelerdi. Bunun dışında yine o yıllarda T. Alimkulov'un "Jumbak jan" (Muamma Can) (1972), R. Sızdıkova'nın "Abay şıgarmalarının tili" (Abay'ın Eserlerinin Dili) (1968), "Abay öleňderiniň sintaktistik kurılısı" (Abay'ın şiirlerinde Sentaks Kuruluşu) (1970), T. Kojakeyev'in "Abay jane

satira" (Abay ve Hiciv) (1970), B. Gabdullin'in "Etiçeskiye vozzrezeniye Abaya" (Abay'ın Etik Konsepti) (1979) adlı araştırmaları yayımlandı. İlimler Akademisi Dil Bilimleri Enstitüsü'nde A. Iskakov'un idaresinde "Abay tili sözdigi" (Abay Dili Sözlüğü) (1968) hazırlandı. 1982 yılında Abay araştırmaları tarihine ithaf edilen M. Mırzahmetov'un "Muhtar Avezov jane Abaytanuv problemaları" (Muhtar Avezov ve Abay Araştırmaları Problemleri) adlı monografi ile birlikte Abay'ın Göthe'den, Lermontov'un tercümesinden yaptığı tercümelemleri, G. Belgerdin'in "Ündestik" (Sesteşlik) adlı kitabı basıldı. Son yıllarda Abay hakkında yeni araştırmaları "Abay tağlımı" (Abay Talimi) adlı yeni külliyyatta basıldı. Abay'ın Kazak edebiyatındaki önemi, onun Rus edebiyatıyla alakalı tercümelemleri, Abay şairlerinin sistemine ithaf edilen Z. Ahmetov'un Abay'ın pedagojik, psikolojik görüşlerini değerlendirme, K. Jarıkbayev'in Abay'ın eserlerinin basılış tarihi, eserlerinin metni, onun şairlik mektebi hakkında incelemeleri, K. Muhamethanov'un Abay'ın hayatı ve eserleriyle ilgili topladığı materyaller ve M. Beysembayev'in birçok makalesi Abay araştırmalarında kayda geçen çalışmalardır.

Abay dergisinin 1992 yılında yayıma başlaması da bu alandaki işlere büyük katkı sağladı. Abay hakkında ne kadar çok konuşulursa konuşulsun daha söylenecek çok şey vardır. Şairlerin eserleri eskimez. Her nesil onu yeniden okuyup kendince anlayacak kendi fikrini dile getirecektir. Zaman yeni mesuliyetler getirecektir. Bu bağlamda, bugün Kazakistan'ın bağımsız olduğu bir dönemde Abay'ı tekrar okuyup inceleme önümüzde durmaktadır. Önceki sözlerin tamamının eskimemesinin yanında, bu fikirlere yeni düşüncelerin görüşlerin eklenmesi de zaruridir. Bu vazifeleri düşünerek Millî İlimler Akademisi Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nde 1990 yılında Abay Araştırmaları Bölümü açıldı. Bölüm, şairin doğumunun 150. yıldönümüne hazırlık işlerini bitirip şairin eserlerinin metnini inceledi. İki ciltlik akademik eser hazırlandı. Şairin hayatı ve eserleriyle ilgili yeni eserlerin hazırlanması planlandı. Bu planları gerçekleştirmek için hali hazırdaki âlimler bir araya geldi. Semey'den K. Muhamethanov davet edildi. Z. Ahmetov, M. Mırzahmetov, J. İsmagulov, B. Bayğaliyev, K. Salğarin gibi Abay araştırmalarında çalışmış ilim adamları eklendi. Bu ekibin gücüyle

Abay'ın eserlerinin metinleri yeniden incelendi. Eserlerine ilmî izahlar yeniden yazılarak eklendi. Böyle bir kitap Abay araştırmaları tarihinde ilk defa basılmaktadır. Hatıraların müellifleri, zamanında Abay ile görüşmüş insanlar bugün aramızda yoklar. Hatıralar daha önce yazılmış; ama basılmamış, az da olsa basılanlar da var; Abay müzesinde ve başka yerlerde muhafaza edilmiş. Şimdi bunlar bir araya getirilerek basıldı. Abay'ın hâl tercümesiyle ilgili yeni kaynaklar toplanıyor. Bu kaynakların temelinde B. Bayğaliyev'in "Abay ömirbayanınıñ derekti közleri" (Abay'ın Hâl Tercümesiyle İlgili Kaynaklar) adlı eser meydana geldi. Planlanan işlerin birazı basıldı. Bunların içinde Z. Ahmetov'un "Abaydıñ akındık alemi" (Abay'ın Şairlik Dünyası), M. Mırzahmetov'un "Abaydıñ adamgersilik murattarı" (Abay'ın Hümanist Amaçları), "Abaytanuv tariyhı" (Abay Araştırmaları Tarihi), K. Muhamethanov'un "Abaydıñ akın şakirtteri" (Abay'ın Şair Talebeleri), J. İsmagulov'un "Abay akındık tağlımı" (Abay: Şairlik Talimi), K. Salğarin'in "Tanım baspaldaktarı" (Anlayış Basamakları) gibi monografi eserler var. Abay'ın sanatıyla ilgili makaleler toplanıp "Abay jane kazirgi zaman" (Abay ve Günümüz Devri) adlı eser meydana getirildi. Abay'ın hayatıyla onun yaşadığı çevreyle, muhtle ilgili kaynakları bir araya getirme, eserlerin metinlerinin incelemelerini toplama, özellikle nesir eserlerinin her türlü nüshasıyla mukayese etme, Abay'ın el yazmalarını inceleme (Nesir eserlerini kendi el yazısıyla yazdığı nüshanın gömüldüğü yer belirlendi.) onu şairin dünya görüşü etrafında tam değerlendirme, Abay'daki realizm ile onun eserlerinden bahsedilen ilkler hakkında yeni bir şeyler söyleme, Abay'ın siyasî, toplumsal, tarihî felsefik görüşü, Kazak edebî dilini şekillendirmedeki rolünü geniş ele alma önümüzde yapılacak işler sırasında durmaktadır. Abay hakkında yeni neslin yeni sözleri gerek. Abay araştırmaları ilmî uzun bir tarihe sahip. Abay, Kazak edebiyatı araştırmalarının büyük bir sahası olarak şekillendi. Onun ulaşabildiğimiz keşiflerini sağlamlaştırarak devrin yeni mesuliyetlerine göre geliştirme, Abay'ı günümüzün güzelliğine dönüştürme hepimizin şerefli borcumuzdur...

ABAY DERGİSİNİN YAYIN SERÜVENİ

Aycan BAYTANOVA³⁰

Çeviren: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

Abay dergisi Kazak matbuatında iz bırakmış süreli yayınlardan biridir. Ancak buna rağmen derginin yayın tarihi, temel eğilimi hakkında ilmî araştırmalar çok azdır. Abay Dergisi hakkında kaynaklardan, Kazak matbuatından bazı ilmî makalelere ulaşmak mümkündür. Abay Dergisi gibi, Kazak Gazetesi, Aykap Dergisi, Türkistan Vilayeti Gazetesi gibi süreli yayınlar hakkında derin ilmî araştırmalar yapılmış, bu konuda eserler basılsa da Abay Dergisi hakkında ayrıntılı çalışmalar yapılmamıştır.

Yayımlanma Tarihi

Sosyal, siyasî ve edebî dergi olan Abay'ı yayımlama konusunda ilk teklif Kazak aydınları arasında 1914 yılında kabul edildi. O sene ulu şair Abay'ın vefatının onuncu yıldönümü münasebetiyle Semey'de düzenlenen büyük anma merasiminde derginin yayımlanması hususunda karar alındı. O sene Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Çarlık Rusyası'nın sömürgeci siyasetinin güçlenmesi gibi nedenlerden

dolayı derginin ilk sayısının yayımlanması gecikti. Fikrin kuvveden fiile geçmesi ve ilk sayısının yayımlanmasından itibaren son sayıya kadar dört yıl içinde toplumda yer alan birçok siyasî, sosyal değişimler dergiyi etkilemiş, derginin içerisinde yer almıştır.

Derginin yayımı için ilk teklifin verilmesi sürecinde ulu şair Abay'a hürmet, onun adını edebiyat tarihi içerisinde güçlendirmek, Kazak ediplerinin eserlerini yaymak, tanıtmak amacı gütsede ilk sayısında sosyal, siyasî, ekonomi gibi içtimai ehemmiyet arz eden önemli konulara yer vermiştir. Böylece Abay Dergisi 4 Şubat 1918 tarihine kadar Alaş (Semey) şehrinde yayımlandı. Abay Dergisi'nin kurucuları arasında baş muharrirler Cüsipbek Aymavitov ve Muhtar Avezov görev aldılar ve büyük hizmetler yaptılar. Cüsipbek Aymavitov, 1914 yılında Semey'deki Öğretmen Enstitüsü'ne girdi ve buradan 1918 yılında mezun oldu. Onun, Alaşordacılarla tanışması ve faaliyetleri o yıllarda başladı.

Muhtar Avezov ise, Rusya'daki devrim ve siyasî hareketlerden etkilenecek Semey'de "Alaş

³⁰Yekpin Dergisi

Jastarı” (Alaş Gençleri) adlı teşkilatı kurdu. Çeşitli teşkilatların kurulmasına vesile oldu. Muhtar Avezov, o esnada Cüsipbek Aymavıto ile tanıştı. Abay Dergisinin çıkmasına kadar, 1917 yılında Alaş Gazetesi’nde ortak “Kazaktın Özgeşe Minezderi” (Kazakların Özge Karakterleri) başlıklı makaleyi yayımladılar.

Derginin Amacı

Dergiyi, Kazak demokratik matbuatıyla Alaş fikrinin desteklemesini Turar Riskulov’un yazdıklarından anlamaktayız. Turar Riskulov, 1926 yılında “İz Proşlogo Kazahskoy İntelentsii” (Kazakların Geçmişteki Aydınları) başlıklı makalesinde 1905 yılında Alihan Bökeyhanulı’nın başlattığı Kazak aydınlanmasının ve aydın hareketinin Rusya’nın sömürgeci ve baskıcı siyasetine karşı “Karkaralı” bildirgesini kabul ederek, Rusya’daki büyük siyasi güçlerden biri olan Kadet Partisi’nin Kazak şubesini kurdu. Daha sonra “Serke”, “Aykap”, “Kazak” adlı gazete ve dergileri halkı eğitime, okumaya davet etti; millî şuurun uyanması için mücadele başlattı, yazılar yazdı. Bu makalede bununla birlikte “...1913-1916 yılları arasında Kazak millî hareketi intelijansiyası değişik kültür çevrelerinde halk kitlesi arasında gittikçe yayılmakta ve güçlenmektedir. Şubat Devrimi’nden sonra bu millî hareket artık siyasileşmiş Alaş Partisi’ni ve onun yayın organı Kazak Gazetesi’ni kurmuştur. Bu sürecin neticesi olarak Kazak Gazetesi’nin yayına başlamasından sonra “Sarı Arka” (Semey), “Birlik Tuvi” (Taşkent), “Abay” (Semey), “Jas Azamat” (Petropavlosk), “Uran” (Astarhan) gibi yeni gazete ve dergiler kuruldu. Bütün bu gazete ve dergiler Kazak Gazetesi’nin çizgisini devam ettirdiler. Menşevik ve Kadet Partisi örneğinde olduğu gibi Kazak Gazetesi sayfaları arasında yönetim karşıtlığı öğütlendi. Geçici hükümet desteklendi. Mücadele ve savaşın sonuna kadar devam etmesi desteklendi.” diye yazılmıştır (Sovetskaya Step Gazetesi, 2 Haziran 1926, № 123).

Turar Riskulov’un bu makalesi onun “Kazakistan” adlı kitapçığının birinci bölümünden alınmıştır. Makale yayımlandığı günlerde kitapçığın ikinci bölümü çıktı. Birinci bölümün Kazakçası yayıma hazırlanıyordu. Dergiyi Alaş fikrinin desteklemesinin en açık delili dördüncü sayıdaki “Alaşka Aşık Hat” (Alaş’a Açık Mektup) başlıklı makedir.

“Mutluluğunuz kutlu olsun! Dergimiz yayımlandıktan sonra mutlu haberi aldık. Eşitliğe, adalete susamış Alaş Orda’yı sevindirmek, mutlu etmek için derginin kapağına bu haberi sabırsız bir şekilde basıyoruz. 20 Mart’ta Moskova’daki Sovyet Hükümeti lideri Lenin ve halk komiseri Stalin’den Alihan Bökeyhanulı, Hanel Gabbasov adına telgraf geldi. Buradaki Hanel, Alimhan’ın doğrudan doğruya Lenin ve Stalin ile bizzat tel başında durarak telgrafla karşılıklı konuşmuşlardır. Cevabı şöyledir:

“Her halkın kendi idaresini kendi eline vereceğiz diye söylediğimiz kanun ilanımız geçerlidir, sözümüz sözdür. Sizlerin temsilcilerinizin bize getirdiği Genel Kazak Kongresi’nin kararını sadece Sovyet Hükümeti’ne bağlı olmak şartıyla olduğu gibi kabul ediyoruz. Bizim sizlere ayrı hükümet vereceğiz sözümüzü yerine getirmemiz gerek. Oradaki idareyle birlikte kongre yaparak, otonomiyi ilan etmek için bir komite kurunuz. Kazak girişimcilerin hemen komiteyi kurarak süratle otonomiyi ilan ederler diye düşünüyoruz. Şimdi aynı niyetteki, aynı amaçtaki insanlarla müzakere ederek kongre neticesini bize bildiriniz”

İmza: Vladimir İliç Lenin, Joseph Stalin

Al, Alaş! Kaşlarını çatmış, kara kara düşünüyordun. Bir ayağını ileri atmış bekliyordun. İzmihlal gölüne düşmüştün az daha boğuluyordun. Allah bahşetti, seni korudu. Ak devenin karnı yarıldı. Kazak Kazak olalı görmediğin büyük baht kuşu başına kondu, gördün.

Bedeninde ruhu var, damarlarında Kazak kanı, kalbinde Alaş’ın arı namusu olan, Alaş oğlu!

Başını dik tut! Mutluluğun kutlu olsun! Şenliğin şenlikle devam etsin! Diril, canlan Alaş! Silkin Alaş! Şad ol Alaş! Yaşa Alaş!

21 Mart'ta Bökeyhanulı, Ğabbasov, Yermokov adına Moskova'dan bir telgraf aldık.

"Halk komiserleri ile konuşuyoruz. Alaş otomisini karşı değiliz. Bugün yarın Alaş Orda ile Stalin kendisi konuşacak," demişti Jahanşa Dosmuhamedov ve Halel Dosmuhamedov.

Yukarda adı geçen temsilciler çok atılganmış." (Abay Dergisi, 1918, №4).

İktisadi Harcamalar

Abay Dergisi'nin kendi bilim ve sanat koruyucusu vardı. Semey şehrindeki et ve deri fabrikasının temelini atan, Moskova'da okumuş, multimilyoner Karajan Ükibayev idi. Karajan Ükibayev, 1906 yılında Semey'e ilk kez 100 numaralı telefon istasyonunu kendi parasıyla satın alarak getirtmişti. Bu istasyonu Kazak zengin, Amerika'nın yetenekli mühendisi, telefonu bulan Aleksandr Belden'in kablolarıyla, telefon cihazlarıyla birlikte satın almıştı.

Karajan Ükibayev'in Abay Dergisi'ne yardımları, onun Muhtar Avezov ile tanışmasından sonra başlamıştır. Ükibayev'in oğlu Beketğazi Karajanulı'nın söylediklerine göre, Avezov'un ona "Bakin Cüsipbek'e bana inandığınız gibi inanabilirsiniz. O birçok zorluktan feleğin çemberinden geçmiş biri. Kendi akrabaları arasında çok büyük itibar sahibi," demiştir. Bu sözlerden sonra Karajan Ükibayev, Abay Dergisi'ne maddî yardım yapmaya razı olmuştur. Bu konu hakkında gazeteci Toktaray Kazbalinov'un "Abay Journalın Aşuvğa Karşı Bergen Karajan" (Abay Dergisi'ni Kurmak İçin Maddi Yardım Yapan Karajan) başlıklı makalesinde önemli bilgiler vardır. (Abay Dergisi, 2003, №3).

Karajan Ükibayev'in Abay Dergisinin yayımlanması için ilk adımı 11 bin soma "Yardım" adlı matbaayı satın almasından başlamıştır.

Derginin Yazarları

Abay Dergisi'nin çıkarıcıları Cüsipbek Aymavitov ve Muhtar Avezov "Yekev" (İkisi) şeklinde müstearla imza kullandılar.

Aymavitov'un derginin içinde göze çarpan makaleleri arasında "Ultti Süyüv", "Jurnal Turalı", "Tarbiyeni" başlıklı makaleleri sayabiliriz. "Ultti Süyüv" makalesinde yazar, Kazak aydınlarının kendi kendilerini eğitmelerini, avandan, cahil halktan uzaklaşmadan, onların içine girerek, onları meşgul eden meseleleri sorup öğrenmelerini, toplumdaki değişimlerden haberdar olmalarını söylemiştir.

Muhtar Avezov'un dergideki en önemli makalelerinden biri "Ğılım Tili" (İlim Dili)dir. Avezov bu makalesinde yeni dile geçme meselesini anlatmış, o şartlarda nasıl bir dil kullanılması gerektiğini, hangi dille medeniyete, uygarlığa ulaşılabileceğini sorgulamıştır.

Dergide başmuharrirlerden başka Şekerim Kudayberdiuli, Sultanmahmut Torayğırulı, Sabit Dönentayev, Ğumar Karaşev, Smağul Saduvakasov, Halel Dosmuhamedov'un şiirleriyle güncel yazıları, makaleleri yayımlandı.

Sabit Dönentayev'in "Kazak Ayelderi Turalı" (Kazak Hanımları Hakkında) başlıklı makalesi, o dönemdeki tarihî gerçekleri, toplumdaki kadınlara olan bakışı, kadınların eğitiminden bahsetmiş, kadın haklarını savunan demokratik, çağdaş fikirler içermektedir.

Bu makalede yazar Kazaklarda kızların okutulması, kız çocuklarına eğitim verilmesiyle ilgili önyargıları kırmaktadır. Toplumda hakim olan kız çocuklarını okutmanın gereği yok, düşüncesini değil; serveti varlığı yerinde olan, kız çocuklarını okutmaya imkanı olan zenginlerin cahilliğinin kız çocuklarının eğitimsiz bırakılmalarında en temel neden olarak göstermektedir.

Mennan Turğanbayev'in "Ultsıldık" (Milliyetçilik) başlıklı makalesi sadece Kazak toplumunun

20. yüzyılın başındaki durumunu değil; toplumun geleceği, gelişimiyle ilgili de fikirler içermektedir. Makalenin ana fikri, hümanizm ve nasyonalizm arasındaki tartışmaları ve bu münakaşanın Kazak toplumuna tesiri ele alınmaktadır. Yazar makalede hümanizm ve nasyonalizmi “egoizm ile milliyetçilik” olarak adlandırmaktadır.

Turğanbayev’in makalesinde sadece Kazaklar değil, bu sorunlarla karşılaşmış dünyadaki diğer milletler, toplumlar hakkında da fikirler beyan edilmektedir.

Derginin Özellikleri

Derginin her sayısının ortak birkaç özelliği var. Bu özelliklerin en başında dergide belli sayfaların, bölümlerin olmasıdır. Bu bölümlere “Abay Sözi”, “Baskarmadan Javap”, “Abaydan Songı Akındardı” gibi özel sayfaları sayabiliriz.

Abay’ın karasözleri, felsefî denemeleri, resmî özel evrakları, Abay’dan sonraki Kazak şiirinden örnekler yayımlanmıştır.

Abay Dergisi’ndeki reklam, günümüzdeki yayınlardaki reklamlardan ayrılmaktadır. Derginin sekizinci sayısından itibaren son sayfalarında “Jas Azamat” (Genç Vatandaş), “Kazak” (Kazak) gazetelerine abone olmaya davet ve ilan vardır. Gazetenin abonelik ücreti ve yayın heyeti hakkında bilgiler yer almaktadır. Tam metin şöyledir:

“Jas Azamat, haftada bir defa yayımlanmaktadır. Yıllık Abone Ücreti: 20 som, Altı Aylık: 11 som, Üç Ay: 6 som, Bir Sayı: 40 tıyın. Almak isteyenler için adresimiz: Petropavlosk, Akmola Bölgesi, Jas Azamat Gazetesi.”

Derginin bütün sayılarında müstear imzalarla yayımlanan makaleler yer almaktadır. Sadece sosyal meselelerin anlatıldığı makalelerde değil aynı zamanda edebî yazılarda da müstearlar kullanılmıştır. Dergide M.A., Yekev, Jas

Türük, M. T., A. B., A., Sarı Arka, E.İ., Muhtar ve daha buna benzer birçok müstear kullanılmıştır.

Abay Dergisi’nin ilk sayıları yaklaşık 16-21 sayfadan ibaretti. Kapağında mutlaka derginin adı, tarihi, sayısı, başmuharriri ve nerde basıldığı belirtilmiştir. Bunun yanında kapakta, derginin mazmunu yazılmıştır. O sayıdaki makalelerin başlıkları, iki sıra halinde dizilerek gösterilmiş; makalenin yazarı ve hangi sayfada olduğu belirtilmemiştir. Buna rağmen Abay Dergisi’nin içinde sayfa numaraları mevcuttur. Bazen derginin kapağıyla ilk sayfası arasına aceleyle bir kâğıt yerleştirildiği de olmuştur. Bu sayfanın özel bir numarası yoktur. Kâğıt üstüne sadece bütün yazılar büyük harflerle belirgin şekilde basılmıştır. Bu çoğu zaman yayın heyetinin ilanı ya da cevapları olmaktadır.

Yeni Abay Dergisi

Alaş Orda hükümeti yıkıldıktan sonra Abay Dergisi de 1918 yılının Kasım ayında on birinci sayısından sonra kapandı. Onun devamı olarak 1992 yılından beri yeniden Abay Dergisi yayım hayatına başladı. Günümüzde yayımlanan Abay Dergisi atmış sekiz bölüm arasında haberler vermektedir. Bunları dörde bölebiliriz. Birinci bölümde tarihî şahsiyetlerin, ediplerin hâl tercümeleri, edebî faaliyetleri, tarih ve etnoğrafya araştırmaları, Kazak toplumundaki problemler, ilmî araştırmalar yayımlanmaktadır. İkinci bölümde Abay Dergisi’nin temel amacı edebiyat olduğundan, edebiyat ve sanatı geliştirmek için bu konuda yazılar dergide çok yer tutmaktadır. Bu da hayret edilecek bir durum değildir. Edebiyat ve sanat alanında ayrıntılı bilgiler verilmekte, yeni bilgiler yayımlanmaktadır. Üçüncü bölümde din ve felsefe konulu makaleler yayımlanmaktadır. Bu bölümün sayfaları çok azdır. Derginin sonunda Abay’ın mirası “Abaydan Keyingi Akındar” (Abay’dan Sonraki Şairler) bölümü yer almaktadır.

Dergide Abay'ın 90, 100, 125 ve 150. doğum yıldönümü kutlamalarıyla ilgili makaleler çoktan basılmıştır. Genel olarak baktığımızda tamamı 250 yazı yayımlandı. Abay'ın 150. doğum yıldönümünü kutlamada öncülerden oldu. O yıldan itibaren dergi "Kazakistan'ın bağımsız folklor, etnoğrafya, edebiyat, sanat dergisi," ibaresiyle çıkmaya başladı.

Abay Dergisi'nde geniş şekilde yer alan bir şey de UNESCO tarafından ilan edilen Muhtar Avezov'un doğumunun 100. yıldönümüdür. 198 tane meşhur edip hakkındaki bilgilere dergide yer alan "Müşeltoy" ve "Nobel Ödülü Sahipleri" sayfalarından ulaşabilirsiniz. Kazak edebiyatından eserlere, örneklere gelecek olursak Abay Dergisi'nde yüze yakın eser yayımlandı. Başka bir sayfa da "Yestelikter" (Hatıralar) olarak adlandırılmaktadır. Abay ile alakalı dergi sayfalarında 20 hatıra yazısı, Şekerim Kudayberdiuli hakkında 15 hatıra yazısı, Muhtar Avezov ve Kanış Satbayev hakkında 12 ve 10 hatıra yazısı yayımlandı. Abay Dergisi'nde 1992-2000 yılları arasında yayımlanan makalelerin bibliografyası meşhur tarihçi Aman İsin tarafından yapıldı. Mezkur makalelerin indeksi bu araştırmama çok yardımcı oldu. İndeksten yazının hangi konuya ait olduğu, folklor, etnoğrafya, edebiyat hangi alanda olduğunun belirtilmesi araştırmayı kolaylaştırdı. Dergide 1992-2000 yılları arasında yayımla-

nan eserlerin yarısından fazlası edebî tenkit, araştırma, etnoğrafya, folklor makaleleri, hatıra yazıları ve seçme eserlerdir. 2001-2011 yılları arasında yayımlanan makaleler arasında da siyasî olmayan, araştırma ve seçme makaleler yer almaktadır. Yeni Abay Dergisi'nin en çok hoşuma giden yönü ilmî makaleler, arşiv kaynakları, Kazak edebiyatından güzide eserler, yabancı edebiyatlardan yapılan tercümelelerdir.

Araştırma kolay olmadı. Bu zorluklar çalışmanın değerini daha da artırdı. En başta Abay Dergisi'nin 1918 yılında çıkan sayılarını Almatı Milli Kütüphanesi'ndeki nadir kitaplar bölümünde buldum. Üniversiteden kütüphaneye gönderilen mektupta bir harf yazılsa da orada çalışmama izin verdiler. Abay Dergisi'nin Arap alfabesiyle yazılmış olması benim için zorluk çıkardı. O yazıyı okumam yeni yazıya geçmem biraz zaman aldı. Kendi fikrimi söyleyecek olursam eski ve yeni Abay Dergisi'nin arasındaki fark yerle gök kadar fazla. İlk dergi sadece toplumdaki siyasî olayların aynası değil; bununla birlikte o meseleleri sonuna kadar savunuyordu. Bugün Kazakistan'da yayımlanan Abay Dergisi edebiyat ve tarih yazılarıyla doludur.

ABAY

Mirjakıp DUVLATOV

Çeviren: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

Bugün meşhur Kazak şairi merhum Abay Kunanbayev'in vefatına tam 10 yıl oldu. Eğer Abay, Kazaklardan başka talihli bir milletin evladı olsaydı yedisinden yetmişine herkes onu bilir, şiirlerini okumuş olurdu. Onun dünyaya gelmesinden bahtiyarlık duyar, ölümüne yanar yakılırdı. Vefatına 25, 50, 100 yıl dolduğunda bütün memleket

onu anar; matbuatta yazılar, makaleler birbiri ardına basılır, ismini ebedileştirmek için silinmez abideler yapıp, hürmetine kaç tane kutsal yerler açılırdı. Ne çare? Bizim memleketimiz daha bugüne kadar medeniyet merdiveninin ilk basamağına bile ayak basamamış. Kazak edebiyatının babası, tarihe adı altın harflerle yazılacak Abay, Şıngıstav'da 60 sene ömür sürüp yine orada öldü. Doğumunu,

yaptıklarını, ölümünü kendi halkı Tabıktı'dan başka diğer Kazak boyları duymadı. Zamane-mizde çalakalem iki üç kelime bir şeyler karalayanların yazdıkları taş basmalarda basılıp, halkın eline geçti, eleştirmenlere ulaştı. Abay'ın eserleri o vefat ettikten 5 yıl sonra basıldı. Abay'ın eseri basıldıktan sonra da halkın eline tam ulaşmadı. Geçen yıldan itibaren Kazak gazetesinde Abay'ın kim olduğu hakkında yazılar çıktıktan sonra Kazakların değişik memleketlerinden istekler gelmeye başladı. Abay'ın eserlerinin kendi hayattayken basılmamasının sebebini de öldükten sonra çocuk-

larının niye hemen bastırmadığını açık olarak bilmiyoruz.

1904 yılının Haziran ayı başlarında Omsk şehrine gittiğimde Abay'ın şiirlerinin el yazmasını ilk kez Ahmet Baytursunov da gördüm. O zaman Baytursunov şöyle dedi:

“Duyduğuma göre Abay şiirlerinin basılmasını istemiyor ve basılması için de hiç kimseye izin vermiyormuş. Güzde, Karkaralı şehrine gideceğim. O zaman özellikle gidip Abay'a selam verip onunla tanışacağım ve şiirlerini bastır-mak için konuşacağım.”

Ahmet'e, Abay'ı görmek nasip olmadı. Abay'ın ömrü vefa etmedi; güze kavuşmadan 23 Temmuz'da vefat etti. 1905 sene-

sinde “Semipalatinskiy listok” (Semey Yaprığı) gazetesinde ve ondan sonra Semey'de Geograficeskiy Obşestva (Coğrafya Cemiyeti)'nin çıkardığı bir kitapta Alihan Bökeyhanov, Abay'ın hâl tercümesini yazdı ve yakın zamanda kitabının da basılacağını bildirdi. Fakat yakın zamanda yayımlanamadı. 1909 senesinde Abay'ın çocukları ve kardeşlerinin rızasıyla; Alihan'ın içtihatıyla Abay'ın şiirleri Petersburg'ta Buregan Matbaası'nda basıldı. Bugün elimizdeki kitap işte o birinci baskı. Bugün Abay gibi adıyla Kazak halkının övüneceği şairimizi kaybetmemize 10 yıl olduğunu hatırla-

tıp, halkın böyle bir insanın kadrini kıymetini bilmediğini söyleyip geçiyoruz. Hâl tercümesi geçen yıl Kazak gazetesinin 39, 41 ve 43. sayılarında, eserlerinin ilk baskısında ve “Geografiçeskiy Obşestva” kitabında yazıldığı için burada tekrar yazmıyoruz. Abay gibi bir şairin kadrini bilmemiz Kazak halkının büyük bir eksikliğini tam olarak gösteriyor; çünkü Kazakların başka milletlerle boy ölçüştürememesi diğer halklarla denk olamamasının sebebi tarihinin ve edebiyatının olmamasından. Tarihi ve edebiyatı olmayan halkların dünyada hayatını devam ettirmesi, varlığını koruması zor. Edebiyatı ve tarihi olmayan halklar başka halklara sinip, başka halklarca yutulup yok olurlar. Hangi millet olursa olsun onun canı edebiyattır; cansız beden yaşayamaz. Nereden geldiğini, nerede geliştiğini, atalarının kim olduğunu, neler yaptığını bilmeyen bir millete mücadelelerin olduğu bir zamanede verilecek yer yok. Bu yüzden Abay isminin yok olması, bundan sonra çıkacak Abayları da böyle hatırlamamız yani unutmamız muhtemel. Bu, Kazakların yok olması Kazak isimli halkın unutulmasıyla aynı anlama geliyor. Bunun için 20. asrın tanı atarken, milletimizin uykudan uyanması, başını biraz kaldırması, genç edebiyatımızın gelişmesi, meşhur insanlarımızın hem sağken hem de öldükten sonra ebedî unutulmaması bizim ilk hatırlayacağımız borcumuz. Edebiyatımızın temeli, ilk kerpici Abay’ın eserleri, Abay imzasıdır. Abay’a kadar Kazaklarda ele alınıp okunacak, gerçek anlamda Kazak edebiyatı diye bir şey yoktu. Abay’ın bizim için bir değer, kıymet olması da bu yüzden. Belki bundan sonra Abay’dan daha başarılı, daha iyi şairler, yazarlar çıkar. Ama en yüksek yer, zirve Abay’ın. Kazaklara nur saçan ilk doğan yıldız Abay.

Rusların ilk şairi Lomonosov bir balıkçının oğlu idi. Ondan sonra birçok yetkin şair çıktı; ama Rus edebiyatının tarihinde baş köşe, ilk mûka-

fat Lomonosov’a ithaf ediliyor. Kaç asırdan beri Lomonosov’un adı hâlâ Rus halkının gönlünde ve dilinde yerini koruyor. Bundan sonra bin yıl geçse de ona verilen kıymet, hürmet artmasa bile azalmaz. Bizim de Abay’a bu gözle bakmamız gerek. Abay’ın ismini, eserlerine yüksek değer verip unutmayacak şekilde taçlandırmamız, hürmetine kutsal mekanlar açmamız lazım. Bundan bir iki ay önce Semey şehrinde tahsilli, gönüllerinde ateş olan bazı yiğitler Abay’ın hürmetine kütüphane açacak diye duyup sevindik. Bu haberin gerçekleşmesini ümit ediyoruz. Bu konu hakkında örnek olmayı, liderliği önce Semey’de yaşayanlardan bekliyoruz. Geçtiğimiz Ocak ayının 26’sında Semey şehrinde Geografiçeskiy Obşestva’da (Coğrafya Cemiyeti) okuyan Kazak gençlerinin yardımıyla Abay’ın hürmetine edebiyat gecesi düzenlenmesi Semeylilerden beklentilerimizin güçlenmesinin en büyük delilidir. O gecenin, Kazakların öncü şairinin hatırasına düzenlenen ilk edebiyat gecesi olmasının yanında Kazak bir hanımın da buna önderlik etmesi (Nezifa Hanım Kuljanova) büyük bir örnek teşkil etti. Biz bugün büyük şairimiz merhum Abay’ın ruhuna Fatiha okuyup, karanlık devrimize çıra yakan üstadın isminin, hatırasının, derin manalı asil eserlerinin, babadan oğla, torundan onun çocuklarına aralıksız ulaşacağını temenni ediyoruz. Zerre kadar şüphemiz yok ki Abay’ın öldüğü güne ne kadar uzaklaşsak da ruhuna o kadar yakınlaşıyoruz. Sadece bu günde bu şarkının bestesinde kalmaz; halk aydınlanır, sanatla ilme doyar. O zaman Abay’a hürmet günden güne artar. “İlk Şairimiz” diye halk kabrini sık sık ziyaret eder. Halk Abay’a büyük bir muhabbetle bağlanır. O günleri biz göremeyiz; ama bizim ruhumuz sezer, şâd olur...

23 Haziran 1914

GELENEK VE YENİLİK HAKKINDA

Muhtar AVEZOV

Çeviren: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

Sovyetler Birliği'nin içindeki Doğu halklarının edebiyatları birbirine benziyor. Kazak Sovyet edebiyatı da Ekim devriminin çocuğu. Bu edebiyatın gelişme evreleri

de bizim halkımızın sosyalizme, günümüzde komünizme baş eğerek ilerledi. Başkaldırısıyla tarihi alakadadır. Kazak Sovyet edebiyatı birbiriyle yarışarak akan iki pınardan halk edebiyatı ve yazılı edebiyattan beslenerek gelişti. Bu iki pınar birbirine karışarak akmış, Kazak edebiyatı gelişimine devam etmiştir. Halk edebiyatı ve yazılı edebiyatın güçlenmesinin kendine has bir özelliği de birbirini tamamlamalarıdır. Bunun tesadüfi olduğunu söyleyebilir miyiz? Hayır,

bu tamamen tabii bir süreçtir. Kazak folklorunun en asıl geleneği geniş bir epik, kahramanlık destanlarına sahip olmasıdır. Şiirin içinde sanat dili gelişmiştir. Bu yolun rehberi yüce şair Abay Kunanbayev'in başlattığı klasik edebiyatta birçok yazara tesir etti. Kazak halk edebiyatını çok iyi bilen Abay geleneksek şiirin vezinleri ve mazmunuyla oynayarak ana dilimizin hazinelerini kendi sanatına sindirdi. Abay, dünya edebiyatını, Rus edebiyatını derin şekilde inceleyerek Kazak şiirinde daha önce görülmemeyen, yeni eserler yazdı, şiirde yenilik başlattı. Yazılı edebiyatımızdaki şiirimiz Sovyet döneminde halk edebiyatının gelişmesine de büyük katkı sağladı. Halkın şiir geleneğini sine-

sinde muhafaza eden büyük ozan Jambıl Jabaev'in kudretli istidadı buna en büyük örnektir. Rus edebiyatındaki kaynaklar ve söz sanatı,

Kazak Sovyet edebiyatına büyük etki etti. Sovyetler içerisindeki halkların edebiyatlarının içinde Kazak edebiyatının da millî üslubunu şekillendirdi. Kazak Sovyet edebiyatı ilk adımından itibaren çeşitli evrelerden geçti. Milliyetçi yazarlarla fikir ve sanat mücadelesi, yüksek estetik sanatı geliştirme, sosyal gerçekçilik akımını oluşturdu. Edebiyatı yeni edebî türlerle güçlendirme, geçmiş dönemlerin kültürel miraslarına sahip olma, Kazak Sovyet edebiyatının önünde duran önemli

sorumluluklardı. Edebiyatla sanattaki millî gelenekler nesillerin dünyaya estetik şekilde bakmasını sağladığı malumdur. Geleneği estetiğe ve karakterlere dönüştüren toplumla tabiatı düşünce terazisinde tartarak oluşturulan sanatın nesilden nesle miras olarak kalması kaidelerden oluşmaktadır.

Gelenek tarihin imbiğinden süzülerek geçmekte, halkın düşünce ve hislerine, estetik bakışına etki etmektedir. Bu süreç sanatın nakışlarıyla millî dilimizin zenginliği vasıtasıyla çok açık şekilde görülmektedir.

Millî gelenek, ustalığın halkın söz ve fikir hazinelerini, irfanını asırlarca koruyarak bir bayrak yarışı gibi görevi yeni nesillere devretti. Ancak onlar millî edebiyatların birbirleriyle ilişkisini, birbirlerine faydalı tesirlerini de kapsamaktadır. Bununla birlikte toplumdaki değişikliklerin ve halkın millî karakterinin gelişmesinin neticesinde, millî geleneğin bazı elementleri gün geçtikçe kurumaktadır. Eski zaman sanatına denk dinî mitolojik kahramanlarla, istiarelerin ya da eski şairlerin sözlüğe hakim olmaları artık günümüzde arkaik olarak kalmıştır. Gelenek usta sanatkarların yenilik araması vasıtasıyla zenginleşti. Yeni gelenekler oluştu. Bu kuralların doğruluğunu daha genç olmasına rağmen Kazak Sovyet edebiyatının gelişmesiyle ispat edebiliriz. Ekim devrimine kadar bu edebiyat temelinde tek bir edebî tür gelişti bu edebî tür nazımdı. Nesir içindeki edebî türler yeni yeni oluşmaya başlamıştı. Dram yazarlığı ve edebî tenkit sanat meydanına henüz çıkmamışlardı. Şairlerimizin oluşturduğu nazım, Sovyet döneminde realizmin zirvesine ve en başta manzume türüne yükseldi. Estetik değer açısından Saken Seyfullin, İlyas Jansügirov, A. Tajibaev, T. Jarokov, H. Yerğaliyev, K. Bekhojin'in manzumeleri göze çarpmaktadır.

Titiz okuyucular Kazak edebiyatının temalı ya da temasız lirik, epik ve felsefî manzumelerini değil, Doğu edebiyatının klasik şiirinin en asil geleneğini öykünen manzumeleri de bulabilirler.

Abay'dan sonraki Kazak şiirinin kalite olarak yeni zirvelere çıkma sebebi, şairlerin dünyayı tanınması, hissi, dünya görüşünün tamamen değişmesidir. Halkın nazım sanatında ortaya çıkan en önemli imgelerden biri bağımsızlık, vatandaşlık ihtirasıdır. Halk sanatıyla bu imgeler karışarak gelişmiş, Kazak Sovyet şiiri realizm akımıyla dünya edebiyatının tecrübelerinden faydalanmıştır.

Halkın sanat gücünün gelişimi, büyümesi devrimden sonra folklorumuza da yeni unsurlar kattı. Tarihî durumlara bakarak, halk edebiyatı ve yazılı edebiyatın şiir için sayısız geleneklerden istifade edilen kaynaklarla birlikte, yazılı şiir geleneklerinden de istifade etmiştir.

Kazak edebiyatı Sovyetler Birliği döneminde yeni edebî türlerle, nesir, dram ve edebî tenkitle zenginleşti. Bu edebî türler millî topraklarımızda doğarak nazım kültürümüzün temelinde yeni karakterlerle doldu. Rus realizminin geleneklerini düşünce eleğinden geçirerek karakterlerin düşüncelerini, anlamlarını ne kadar çok irdeledikçe o kadar çok güçlendi ve estetik ustalık olgunlaştı.

Ekim nesrinin başarısı o yıllarda realizm akımıyla ortaya çıktı. Türler zenginleşti. Dram, psikolojik hikâye, tarihî, biografik devrimi anlatan romanlarla günümüzde oluşan savaş notları meydana çıktı. Hayata cevap niteliğinde doğan dünya edebiyatının kültür geleneklerinden örnek alan Kazak realist nesri hikâyecilerimizle romancılarımızın vasıtasıyla gelişti.

Beyimbet Maylin'in nevi şahsına münhasır eserlerinde Kazak hikâyeciliğinin önemli örnekleri vardır. Saken Seyfullin'in sanatında hâl tercümesi siyasî keskin meselelerle donatılmıştır. Sabit Mukanov'un "Botagöz", Ğabit Müsirepov'un "Oyanğan Ülke" (Uyanan Ülke), Ğabit Mustafin'in "Şığanak" (Dirsek) romanlarında vb. eserlerde nesir değişik şekillerde işlendi. Biz bu arada sadece Kazak nesrinin önemli örneklerine değiniyoruz. Çünkü burada hepsine değinemeyiz, sayfalarca yer tutar. Bu eserler henüz gelişmemiş edebiyat için, karakterleri, imgeleri ve hayal dünyasıyla büyük katkı sağladı. Bu eserlere baktığımızda, incelediğimizde, edebiyatımızın kültürümüzün gelişmesine dayanak olduğunu görmekteyiz. Sovyetler Birliği içerisindeki halkların edebiyatları arasında realist nesir Kazak edebiyatında millî üslupla oluştu. Realist nesrin tek tip millî üslupla gelişmesini çeşitli söz ustalarından ve söz sanatından anlamak zor değil. Mesela Beyimbet Maylin'in Kazakların köy hayatlarının en parlak numuneleri sayılan kısa öyküleri, üslubu ve kurgularıyla göze çarpmaktadır. Sabit Mukanov'un "Botagöz" adlı romanında devrim arefesinde ve ondan sonra halkın içine düştüğü durumun, dalgalanmaları, tarihî toplumsal büyük olayları tasvir etmede lirizm, dram oldukça önemli bir sorumluluk üstlenmişlerdir. Ğabit Müsirepov'un kendine has hicivleriyle, hakikatler ironiyle işlenmiştir.

Dram bizim edebiyatımızda güçlü edebî türlerden biridir. Kazak dramaları koyun çobanın keç çadırında sahnelenen piyesten başlayarak Kazak Akademik Dram Tiyatrosu'ndaki sahne oyunlarına uzanmıştır. Ğabit Müsirepov'un "Kozı Körpeş, Bayan Sulu", "Akan Seri, Aktoktı" adlı piyesleri ve A. Tajibayev'in, A.Abişev'in, Ş.Husayinov'un ve diğer birçok piyes yazarlarının eserleriyle gelişti ve büyük ilerleme kaydetti.

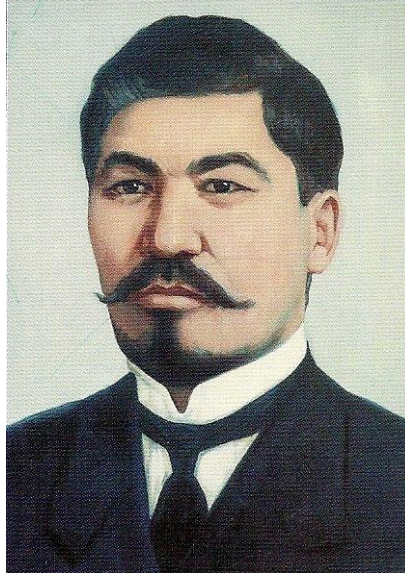
Eğer edebî tenkit ve edebiyat araştırmalarına değinmezsek o zaman Kazak Sovyet edebiyatını tam olarak değerlendirmiş sayılmayız. Çünkü edebiyatımızı şekillendiren yazarlarımız, eleştirmenlerimiz, dil bilimcilerimizdir. Kazak edebiyatının tarihi hakkında ilk araştırmalar 1920'li yılların sonlarında ortaya çıktı. Bu milletin gelişim evrelerinden birini oluşturmuştur. Bütün edebî türlerin doğması, eski edebî türlerin modernleşmesi, yazılı ve sözlü edebiyatın birbirini zenginleştirmesi edebiyatımızda yeni bir sayfa açtı. Yaptığımız tespitlerden yola çıkarak Kazakların somut ve soyut kültür değerleri açısından zenginleşmesine değinmek istiyorum. Kapitalist ekonomiden sosyalist ekonomiye birden geçtik. Biz sadece ekonomik gelişmelere bakarak değerlendirmeler yapıyoruz. Edebiyatımızda ve sanatımızdaki gelişmelere de mutlaka bakmalıyız. Buna dayanarak Ekim devriminin Kazak halkının ruh dünyasına yaptığı etkileri edebiyat üzerinden anlayabiliriz. Kazakların tarihinde dünya uygarlıklarından ve özellikle Rusların aydınlanmasından etkilenen Şokan Velihanov, Abay Kunanbayev, İbray Altınarın gibi meşhur ediplerimizdir. Bu ediplerimiz bilimi ve ilmi geliştirmek, tefekkürü sağlamak için bütün imkanları kullanarak, halkın istifadesine sundular. Sembolist, gerçeklerden uzak hayalperest şairler de çıkmıştır. Kazak edebiyatının içindeki olumsuzlukları da görmek gerekmektedir. Sembolist, günün gerçeklerinden uzak şairlerle diğer akımdan gelen şairler kalem mücadelesi yapmışlardır. Bütün bu mücadelelerden geçerek Kazak edebiyatı muasır

edebiyatlar seviyesine yükseldi. Bu kültür zafirimiz için çok sevinçliyiz.

Kazak edebiyatı doğduğu günden itibaren günümüze kadar Kazakların edebî dilini şekillendirerek gelişmesinde tarihî bir rol oynamıştır.

Yazar ve şairlerden Sabit Mukanov, Ğabit Mustafin, A. Tajibayev, T. Jarokov, H. Yerğaliyev ve diğerleri sosyal gerçekçilik yolunda yenilikçi sanatlarıyla çağdaş Kazak dilinin gelişmesinde önemli işler görmüşlerdir. Bütün bu konuşmalarımızdan şu neticeye varıyoruz:

1. Halk edebiyatındaki nazmın ilk basamaklarından başlayarak edebî türler ve vezinler sistemi oturmuştur. Şair ve yazarların kendine has üsluplarıyla, kendine özgü sanat özelliği olan profesyonel edebiyata ulaşan sosyal gerçekçilik yolundaki Kazak edebiyatı geleneklerin yüzlerce sene içerisinde şekillendi.
2. Kazakların millî edebiyatının kendine has özellikleri, halk realizmi gibi değişik özelliklere sahip olarak güçlenme süreci Kazak ve Rus edebiyatının, Doğu ve Batı edebiyatının kendi aralarındaki sanatsal etkileşimi, birbirlerine olumlu etkileriyle gelişmiştir. Bu özelliklerin gelişmesine Kazak edebiyatında derin köklere sahip iç yönelişler sürmekteydi. İlerici gelenekler gerici yönelişlere karşı mücadele etti. Geçmiş anlama ve kavramada bilgisizlik ve tarihe gözünü kapatanlar, karşı çıkanlar artmaktadır.
3. Kazakların millî edebiyatı edebiyatımızın kalbi olmuştur. Kazakların edebî dilinin şekillenmesinde ve gelişmesinde tarihî rol oynamış ve oynamaya da devam etmektedir. Halk gelişmiş şiir türünde yazsa da şairler, yazarlar insanlar arasındaki ilişkilerin temelini oluşturan dil içerisinde yenilik aramışlardır. Kazak sosyalizminin içinde başarılı edebiyatımızı Rusçaya, Doğu ve Batı halklarının edebiyatlarına tercüme ederek, dünyadaki milletler arasında sayısız dost ve okuyucu bulmuştur.

KAZAK AYDIN MURAT AVEZOV

Konuşan: Gülbarşın AYTJANBAYKIZI

Çeviren: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

“Babam benim Çinceyi öğrenmemi, Sinolog olmamı istedi.”

- Murat Muhtaralı, babanızın şöhretinin namının neticesinde isminizin duyulması, büyük bir aydınımız olarak eserlerinize, sanatınıza tesir etti mi? Bir sanatkâr olarak üzerinizde nasıl bir etki yaptı ya da size engel, mani oldu mu?

- Hayır, hiçbir zaman bana engel olmadı. Hayatımdaki birçok iş, kendi planladığım şekilde gerçekleşti. Moskova’da Şarkiyat Enstitüsü’nde okumak istedim. Bu muradıma yettim. Babam benim Çinceyi öğrenmemi, Sinolog olmamı istedi; çünkü Çin tarihini Kazak tarihinden ayrı inceleyemezsin. Bazen tarihin içinde Kazaklarla alakalı kaynakları bulmak için Çinceyi bilmek zaruriyet arz ediyor. Şimdi düşündüğümde babam bana vasiyetini çok yönlü olarak bana anlatmaya çalışmış. Meseleyi birçok tarafıyla bana anlatmak için gayret etmiş. Babamın

muradından doğan emaneti, bana olan inancı hayatım için Temir Kazık, Süreyya yıldızına dönüştü.

- Babanız son nefesini Moskova’da Kuntsevskiy Hastanesi’nde verdi. Ömrünün son anlarında yanındaydınız.

- Babamın yanına bir gün bile olsun gitmemelik etmedim. Her gün yanına gittim. Sınavların olduğu bir zamandı. Hastanenin bahçesinde uzun günlerde akşama kadar konuşuyor, sırdaş oluyorduk.

- Demin bahsettiğiniz fikre yeniden dönsek. Konuşurken söz arasında “Babamın Moskova’ya gelip gittiği zamanlarda babamın kaldığı Kazakistan Oteli, Moskovalı aydınlar için fikir alışverişinin yapıldığı bir klübe dönüşmüştü,”

dediniz. Hatırınızda kalan hatıraları yâd etsek, bize anlatsanız...

- O otel benim için çok sıcaktı. Şimdi yıkıldı yerine yeni binalar dikildi. Orada babamla olan hatıralarımız şimdi orada boşlukta havada asılı duruyor gibi. Babamın görüşüklerinin hepsi öbür dünyaya gitti. Rus aydınları arasında filologlar, yazarlar, gazeteciler çoktu. Bazen fikir münakaşalarına ben de iştirak ederdim. O zaman üniversite ikinci sınıf talebesiydim. **Gegel**, Kant'ın felsefesiyle alakalı yeniyetme düşüncelerimi bazen saklayamazdım. Onlar benim düşüncelerimi nefes almadan dinlerlerdi. O esnada odaya giren "Literaturnaya Gazeta" Edebiyat Gazetesi'nin muhabiri Valentina Pankina ile beni tanıştırap "Oğlumla Gegel hakkında sohbet ediyor, fikir teatisinde bulunuyoruz," dedi. Babamla birlikteyken kendimi özgür, rahat hissedirdim.

- Babanızla fikir mülâhazalarınızda nasıl bir netice olurdu?

- Evet, bizim fikirlerimiz çoğu zaman uyuşurdu. Babama karşı olduğum zamanlar hemen hemen hiç aklımda yok.

- Anlaşamadığınız durumlar oldu mu?

- Moskova'da okuyan gençler arasında oldukça sık bulunurdu. "Jas Tulpar" teşkilatını kurma fikri gençler de yeşermeye başladığında, beni birçok şeyden muhafaza etmek istedi. Bazen çok sert davrandığı da oldu. Şimdi düşündüğümde babamın bizden büyük ümitler beslediğini anlıyorum. 1937 yılındaki felaketin, bizim başımıza tekrar gelmesinden çekinmiş. Bizim hâl hareketlerimizden istikbalin ruhunu, vaziyetini hissetmiş.

- Ancak "Jas Tulpar" toplumsal gençlik hareketiyle Muhtar Avezov arasındaki ilişkiyi reddedemezsiniz. Çünkü o yıllarda Kazakistan'da **OK** katiplerinden biri Dimaş ata, Konayev'in yanına giderek "Bozkurdun yavruları yeniden uyanmaya başlamış. Onları yuvalarında boğalım!" demiş. Orada Konayev "Jas Tulpar'a üye gençlerden bir tanesinin saçının teline zarar

gelirse cevabını bana verirsin," der. Bu hikâyeye bizlere kadar ulaştı.

- Siz benim bütün hayatımı çözmeye hazırsınız. Yıldızlı zamanlarımı hatırlatıyorsunuz. Sovyet ideolojisinin kılıcından kan damladığı zamanlarda Almatı'nın merkezinde Kazak gençleri birleşerek gece yarısı "Menin Kazakistanım" (Benim Kazakistanım) adlı şarkıyı söyleyip dolaştılar. Ak sakallı Kazak kocaları balkonlara çıkıp bizden razı olduklarını söylediler.

Konayev'in Jas Tulparlıları gözünün bebeği gibi muhafaza etmesi benim babamla onun arasındaki dostluktan, arkadaşlık hukukundan kaynaklanmıyor. Kazakların asrın başındaki kederli kaderi karşısında baş eğmesini iyi bildiği için, gençlerin alevini söndürmemek için böyle davrandığını düşünüyorum.

- Doğu dilleri arasında Çince karmaşık olanı. O zamanlar Sovyet Kazakistan Cumhuriyeti ile Çin arasındaki ilişki güçlü değildi. Daha başka 1954 yılında Kazak topraklarına göçmen getirip yerleştiriyorlardı. Babanızın başlattığı hareketle Kazak aydınları Sovyet Kazakistan Cumhuriyeti'ni yönetenlere "Çin'deki Kazaklara yardıma koşalım, onları Kazakistan'a getirelim," teklifini sundular. Babanız sizin Çinceyi öğrenmenizi çok istemiş görünüyor.

- Babam geleceği görmesiyle birlikte hissetti de diyebilirim. Günümüz için konuşursak Çin gelecekte dünyayı istila edecek. Moskova Üniversitesi Çin Dili Bölümü'nü bitirdim. Asya ile Afrika Halkları Enstitüsü'nde bir yıl staj yaptım. Enstitünün bölüm başkanı, meşhur sinolog Lev Eytilin enstitüde kalmamı rica etti. Görüştük, kalacak yer, ev meselesini çözmeye söz verdi. Sonra anlaşımadık. Vatanıma dönmek için acele ettim. Kazakistan'a döndükten sonraki durumum Aykın Gazetesi okurları için yapılan ilk söyleşide var.

- Siz Muhtar Avezov'un Fatima Ğabitova'dan doğan tek oğlusunuz. Sizin aynı anneden doğan kardeşleriniz Kazakların önemli insanları oldular. Onları birbirinden ayrı düşünemiyoruz.

- Kazaklar arasında “Kudaydın közi tuvra bolsın” (Allah’ın gözü doğru olsun) diye kutsal bir dilek var. Eğer Allah bir insanın başına zorluk, cefa veriyorsa, onun sefasını, meyvesini de vermek de cimrilik yapmaz. Bu bizim hiç kimseninkine benzemeyen kaderimiz diyebilirim. Annemin ilk kocası Bilal Süleyev Alaş Orda’nın liderlerinden biriydi. İlyas Jansügirov Kazakların dâhî şairlerinden biri. Annem için üçüncü hayat arkadaşı babam Muhtar Avezov idi. Bilal Süleyev 1930 yılında tutuklanarak, hapse atıldı. 1937 yılında kurşuna dizildi. İlyas, Bilal’in ardında kalan çocuklarına göz bebeği gibi baktı. 1938 yılında İlyas’ın da katledilmesiyle babasından ayrılan aile sürgünü, koğuşurtmaları yaşadı. O anda yardımlarına babam koştı. Bilal Süleyev’den olan kardeşim Azat Süleyev, Moskova Üniversitesi’ni tamamlayarak filolog, türkolog oldu. Henüz 1949 senesinin ılık havası duyulmaya başlamamıştı. O zamanda sürgüne, koğuşurtmaya maruz kalanların çocukları Moskova’da okuyor demek çok tatlı bir gayeydi. İlfâ üniversitede öğretim üyesi oldu ve Alman dili derslerini verdi. Bolat senarist, filozof; Ümit büyük bir ilim adamı oldu.

- *Fatima Ğabitova’nın günlüklerini okudum. Anneniz sonraki hayatında da İlyas Jansügirov’a duyduğu muhabbeti hiç kimseye duymamış. Babanızı büyük bir dost, arkadaş olarak görmüş. Ben hata ediyor olabilir miyim ya da?*

- Bunu inkar edemeyiz. Annem bunu bizden, çocuklarından da saklamazdı. Ancak Jansügirov’a duyduğu muhabbetten ötürü onun çocuklarına ayrı muamele bize ayrı muamele yapmadı. Herkesi aynı şekilde sevdi. Bolat’ın yüzü babasına benziyordu. Daha sonraları bıyıkları çıkınca ikinci İlyas oldu. Annem onun kara doru yüzüne bakıp benim çikolatam diye sever, şımartırdı. Onun görünüşü, vücudu Şolohov’un “Tındık Donı” adlı eserindeki Grigoriy Melehov’a çok benziyordu. Annemiz babalarımız farklı olsa da bize bunu hissettirmede.

- *Annenizin şairlik kabiliyeti de vardı. Şiirleri insanın gönlüne hemen işlerdi. Sizler annenizin poetikasını “Jas Tulpar” teşkilatının tüzüğüne mi dönüştürdünüz?*

- Biz bu teşkilatı kuracak olduğumuzda bu düşüncemizi ona söylediğimizde bana babamın “Kıyılı Zaman” adlı eserini okumam için izin verdi. 1928 yılında yazılan eserin yeniden basılması yasaklanmıştı. 1963 yılında ilk kez Arapça yayımlanan baskısıyla tanıştım. Arapçayı iyi bilen annem kitabı yüksek sesle bize okudu. Anneme yaradılıştan sadece güzellik verilmemiş. O büyük bir edebiyat araştırmacısı oldu. Kazak tarihiyle alakalı malumat veren kaynakları inceledi. Yakın zamanda Edebiyat ve Sanat Enstitüsü Müdürü Seyit Kaskabasov, İlimler Akedemisi’nin arşivinde annemin topladığı, annemin tavsiyeleriyle bir araya getirilen el yazmalarının bulunduğunu söyledi. Bu

kurumla zamanında Muhtar Mağavin müşterek çalışmıştı. Annem günlük yazardı. Etrafında cereyan eden siyasî olayların trajedik bir değeri vardır. Annemin şiirleri edebî seviyesi çok yüksek eserlerdi. Bu eserlerden teşkilatımız çok istifade etti. Jas Tulpar’a üye olanların hepsi annemin şiirlerini ezbere bilirdi. Annemi Rusların Nekrasov’u ile denk görüyorum. Onun şiirleri ömrün çıplak hakikati ve gönül-

den çıkan gerçek idi. Annem sözleri estetik için kullanmadı. Kazakların nesri annemin içindeki üzüntüsünü çıkarmasına, tarihin gerçeklerini yalandan ayırmasına yardımcı oldu.

- *Sizin babanız annenizi seviyor muydu?*

- Benim anneme âşık olmaması mümkün değildi. O ilham perisini üç büyük aydın sevdi. Anneme yaradılıştan hem güzellik hem de akıl verilmiş. 1956 yılında Saken, İlyas, Beyimbet'in itibarları iade edilip, aklarıyla annemin yazarlar birliği kürsüsünden söyledikleri bütün halkı titretti. Halk onu büyük bir efsaneye dönüştürdü. Ben annemin kürsüdeki hâlini âşıkların piri Bibi Patima'ya, ateşlerin annesi Umay'a çok benzettim. Bana annem Kazakların aslan gibi üç evladının neslini yetiştirmek için Allah'ın gökten gönderdiği bir melek gibi görünüyordu. Babamda romantizm çok hakimdi. Babam için anneme duyduğu muhabbetten daha fazla suçsuz yere idam edilen arkadaşları Bilal Süleyev, İlyas Jansügirovların çocukları karşısındaki mesuliyet ağır basıyordu. Onları sağ salim yetiştirmek büyümek onun için büyük bir emanetti. Annem son nefesini verirken çocuklarını çağırdı: "Ben sizleri birbirinizden ayırmadım. Sizler Bilal, İlyas ve Muhtar'ın emanetleriydiniz. Birbirinize karşı her zaman adaletli olun," diyerek vasiyet etti. Annemizin emanetine hiçbir zaman hıyanet etmedik.

- *Sizin küçük vatanınız Merke. Siz orda dünyaya geldiniz. Merke'de geçirdiğiniz yıllar hakkında neler söylemek istersiniz?*

- Biz, kardeşim Azat Merke'de okulu bitirene, 1949 yılına kadar yaşadık. Merke'de çok iyi okul vardı. Orada büyük üstatlar dersler verirdi. Bizim evimiz küçük bir yetimhaneye benziyordu. Topraktan yapılmış tek odalı bir evdi. Azat öğretmenlerden bir günlüğüne aldığı Kazak edebiyatı kitabını yüksek sesle okurdu. İlfâ, Bolat, Ümit de küçüklüklerinden beri zeyrektiler. Merke'de deprem olmuştu. Depremi

unutamıyorum. Gece yarısını geçmişti. Hepimiz derin bir uykudaydık. Kardeşim Azat tifo olmuş, ateşler içinde yatıyordu. Annemin sesiyle Azat'ı da sırtlayarak dışarı çıktık. Annemin her zaman her şeye karşı ihtiyatlı olduğunu da gördüm. Bir gece eve dışarıdan rengi buz gibi, büyük bir yılanın kıvrılarak geldiğini gördüm. Bir elinde gaz lambası, diğer elinde ucu yanan odunu tutarak bizi arkasına alıp gövdesini siper edip yılanın başını köşegi odunla ezip dışarı attığına şahit olduk.

- *Evinizde kıymetli, kutsal eşyalar var mıydı?*

- Evin baş köşesinde İlyas Jansügirov'un çok güzel bir asası vardı. Ondan sonra evdeki kıymetli eşya savaşta ölen büyük ağabeyim Janıbek'in miğferiydi. "Aykap", "Şora" dergilerinin 1917 Devrimi'ne kadarki sayıları duruyordu. Annemin o kıymetli eşyaları nasıl sakladığına şimdi de aklım ermiyor.

- *Babanızla ilk kez Almatı'ya göçtükten sonra mı görüştünüz?*

- Hayır. Babam ilk kez üç yaşımdayken görmüş. 1946 yılına denk geliyor. 1949 yılında babamız bizi Almatı'ya götürdü. Şu anki Jeltoksan caddesinden bahçeli küçük güzel bir ev satın alıp bize verdi.

- *1949 yılında babanızın başında kara bulutların dolaştığı bir zaman değil miydi?*

- Babam 1930-1932 yılları arasında milliyetçi suçlamasıyla hapiste yattı. Hapisten çıktıktan sonraki yıllarda NKVD (bugünkü KGB) gözetimindeydi. Stalin 1953 yılında öldü. 1956 yılından itibaren sürgün, kızıl kırgın kurbanlarının itibarları iade edilmeye, aklanmaya başladı. Babam hayatının sadece beş yılını gailisi olmadan eser yazmaya adadı. 1949 yılında Jansügirov ile Süleyev'in evlatlarına babalık vazifesi yaparak, onlara kol kanat gerdi. Onları Almatı'ya getirmesi o zamanda başına büyük bir bela açması demektir.

- Avezovların, sizin bütün ailenizin küçükü büyüklü hepsinin kaderinde gam gusse çok fazla. 20. yüzyılın başında 20 yaşındaki Muhtar Avezov "Kazak Devletinin Gelişme Örneği" diyerek uzaktaki Japonya'ya göz dikti. Yirminci asrın ortalarında yirmi yaşındaki küçük Murat Avezov ise "Jas Tulpar" kervanını yola çıkarıp, göçü başlatarak Kazak ruhunu Moskova'da yüceltti. Sizin oğlunuz Mağcan üçüncü Avezov olarak büyüdü.

- Düşüncenizi anladım. Mağcan'ın aklının yetmesi bağımsızlık yıllarımıza denk geldi. Mağcan'ın akranları sömürge bir milletin değil bağımsız Kazakistan'ın vatandaşları. Arkadaşlarımın evladıma bakışı çok hayırlı. Bolaşak eğitim programıyla yurt dışında okuyup döndü. Şu anda Kazakistan'daki önemli bankaların birinde müdür danışmanı. Avezovların üçüncü neslinin ne yapacaklarını dinleyecek olursan o zaman Mağcan ile sohbet etmeniz daha doğru olur.

- Söyleşi için teşekkür ederiz.

Kazak Türkçesinde Dil Organ Adıyla Kurulmuş Makallar

Kitap galım - tilsiz mugalim. Kitap âlim(dir), dilsiz muallim(dir).

Öner aldı kızıl til. Sanatların en önde geleni, kızıl dil(dir).

Til tas jaradı, tas jarmasa, bas jaradı. Dil taş yarar, taş yarmasa, baş yarar.

Şeberdin kolu ortak, şeşennin tili ortak. Ustanın eli ortak(tır), ananın dili ortak(tır).

Şeber köptin apası, şeşen köptin anası. Usta, topluluğun ablası(dır), söz ustası, topluluğun annesi(dir).

Til buvinsiz, oy tüvsiz. Dil boğumsuz(dur), fikir sonsuz(dur).

Süyrendegen kızıl til, süygeninnen ayırar; ya javındı kayırar. Çok konuşan kızıl dil, (kişiyi) (ya) sevdiğinden ayırır; ya (da) düşmana çevirir.

Şeşennin tili, şeberdin bizi. Söz ustasının dili, ustanın iğnesi(dir).

Tizemnen süvrindirsen süvrindir, tilimnen süvrindirme. Dizinle yıkarsan yık, dilinle yıkma.

Şölde ösken suwdı körüp uv depti. Çölde büyüyen çekirge suyu görünce zehir demiş.

Jaman aytpagan jaksı jok. Kötü söylemeyen iyi yok(tur).

Alaşagım ketse de, aytaşagım ketpesin. Alacağım gitse de, söyleyeceğim gitmesin.

At jüyriği ayıradı, til jüyriği kayıradı. At hızlı koşanı ayırır, dil hatibi çevirir.

Til kılıştan ötkir. Dil kılıştan keskin(dir).

Til erdi kabirge saladı. Dil yiğidi kabre yollar.

Zeketsizdin malı aram, tilsizdin davı aram. Zekâtsiz malı haram(dır), dilsizin davası haram(dır).